

Panorama

Pozicija mirovanja in čakanja

Kako se kaže družbeno usmerjanje na podlagi statističnih podatkov

V družbeno političnih organizacijah našega glavnega mesta se vedno veliko dajo na solidarnost delovnih organizacij, ko pa jim prizadevanja v tem smislu odpovedo, potem kličejo na pomoč družbeno organiziranje in usmerjanje, se zatekajo h kampanjam in ustvarjajo nekakšen perpetuum mobile. Na ta način pa ni mogoče učinkovito razreševati in razrešiti problemov, ki tudi v samoupravljanju nastajajo tako kot sicer — v delovnih organizacijah oziroma temeljnih družbenih celicah, jih pa ni mogoče razreševati na državni, centralistični oziroma etatistični način, kot temu sicer pravimo.

Tudi najnavadnejša logika nam govori, da je treba probleme reševati tam, kjer nastajajo, in da jih morajo razreševati tisti, ki jih tudi povzročajo. Takšen je pač smisel samoupravljanja. Zaplete pa se, brž ko ugotovimo, da samoupravljanje še ni idealno in bi ljudje največkrat radi, da ostane pri tem, da probleme ugotavljajo, rešujejo pa naj jih drugi, pa čeprav se tako narobe, saj samo niso več krivi...

Nekako tako je v Beogradu, kjer je sicer toliko raznih forumov od spodaj navzgor in narobe, da bi moralo biti tu samoupravljanje najbolj bogato aktivnosti in urejenosti. Pa ni Nemara zato ne, ker se tu srečuje toliko protislovnosti kot malokje v Jugoslaviji, pa čeprav gre včasih za probleme, ki jih poznajo tudi drugi.

Vzemimo samo dva podatka: v delovnih organizacijah Beograda je 10.000 ljudi v sprežku delovne sile in prav toliko stanovnikov namerava zgraditi posebej samo za delavce. Toda ne za delavce, ki so prešle delovne sile, temveč za tiste, ki jim je kljub vsemu uspelo ostati v delovni organizaciji ali pa priti vanjo. Sicer pa tudi tu ni vse tako natančno razporejeno in se še ne ve, ali ne bo stanovanja iz tega sklada dobili tudi kak delavec iz sprežeke delovne sile. Za to je kaj malo možnosti, kajti sklad solidarnosti za gradnjo stanovanj za 10.000 delavcev je še vedno precej prazen. Večina de-

lovnih organizacij namreč ne plačuje temveč samo čaka, kaj bo dobila iz njega. Nekaj jih sicer plačuje, je pa tudi nekaj takšnih, ki sploh ne selpomišijo na so določeno sklenilo, da ne bodo plačevale v sklad takšne solidarnosti.

Težko je reči, ali nimajo prav ravno slednje delovne organizacije, kajti njihov smisel, lahko razumemo tudi kot trdno prepričanje, da solidarnost ne nastaja iz deljenja dohodka na sklade te vrste, temveč iz ustvarjanja novega in še večjega dohodka. Če bi se torej vse delovne organizacije v Beogradu odločile, da bodo v prihodnje povečale dohodek za kak odstotek ali desetino odstotka za to, da bi lahko gradile več stanovanj za najpotrebnejše delavce, potem bi bila to res solidarnost delavcev. Zdad pa je zadevni sklad v bistvu bolj sklad solidarnosti za najemne delavce kot pa samoupravljanje, kajti sicer se ni idealno in bi ljudje največkrat radi, da ostane pri tem, da probleme ugotavljajo, rešujejo pa naj jih drugi, pa čeprav se tako narobe, saj samo niso več krivi...

Takemu tudi v beograjskih političnih krogih pravijo politična okornost, ki bolj ustreza konceptu mirovanja in čakanja na akcije, kar mnogi pogosto prikrivajo z najraznovrstnejšo demagogijo in političnim mrdovanjem, ker bi radi pokazali, da veliko delajo, čeprav samo z govoricenjem.

Sem sodijo tudi neskončne debate in pisanje o nezaposlenosti, kar je v bistvu samo spretno žongiranje s statističnimi podatki. Ti so sami zase sicer zelo zgornji, v družbenem kontekstu pa ne dajejo nič uporabnega. Ze dolgo je namreč jasno, da je v Beogradu nezaposlenih okrog 10.000 delavcev, delovnih mest za strokovnjake — zanje namreč gre — pa je za 2.000 več, neustrezno zasedenih delovnih mest je okrog 68.000 (To še bolj podpira trditve, da je nezaposlenih strokovnjakov manj, kot pa jih potrebuje za svoje delo gospodarstvo skupaj z mestnimi družbenimi službami.) K temu je treba pristeti še 14.900 možnih delov-

nihih mest, ki jih dajejo honorarna dela, katerih vrednost je predlarskim znašala 17 milijard 886 milijonov dinarjev (kar daje povprečne osebne dohodek 1000 Ndinarijev).

Toda takšno soljenje pameti delovnim organizacijam, češ da ne spoštujejo koristi te ožje družbene skupnosti, je navadno streljanje v prazno. (Saj je uradno ugotovljeno, da delovni kolektivi ne morejo vplivati na kadrovanje, ker nimajo vploga v svojo prihodnost, ker ni takih programov o razvoju podjetij gospodarstva in družbenih služb, ki bi jim dali podlago za odločanje o tem pečem vprašanju.)

To je delo strokovnjakov delovnih organizacij in mesta, kakor je naloga strokovnjakov tudi ustrezno organiziranje finančnega in splošnega poslovanja delovnih organizacij oziroma podjetij. Tu pa se srečuje strokovnost in politika istega mirovanja, o katerem smo že govorili. Organizacija podjetij je tudi tu zastarela in je ni mogoče spreminiti s predpisi. Tudi z zakonom o ustvarjanju in delitvi ni mogoče mnogo spreminiti, ker ga v večini delovnih organizacij upoštevajo kot novo finančno tehniko računovodstva, ne pa kot osnovo za spreminjanje odnosov med ljudmi, ki lahko upravljajo le tedaj, če imajo pri roki vse potrebne podatke o tem, kakšno je njihovo gospodarjenje in medsebojni odvisnosti.

Toda s takšno organizacijo evidence in gospodarjenja bi mirovanje prenehalo. Ljudje ne bi mogli več držati na vajetih s osebnimi dohodki, o katerih odločajo v centrih vodenja podjetij, ker bi vsakdo moral vedeti, koliko zasluži z delom in koliko bi lahko zaslužil, če bi se več delal. Ljudem ne bi bilo več do tega, da bi čim manj delali, temveč jim bi bilo všeč, da bi delali čim več čim več. Potem ne bi bilo več smiselno honorarno delo, ker bi vsakdo lahko zaslužil toliko, kolikor bi mu bilo potrebno. Zato bi se vsakdo še bolj poglabljal v upravljanje in lastni delovni organizaciji.

Zato torej ne moremo govoriti o nikakršnem družbeno organiziranju niti družbe-

nem usmerjanju, ker se je le-to v samoupravljanju pokazalo kot slabo in zaviralno, kot nekaj, kar sicer deluje pomirjajoče in navaja k mirovanju, toda posledica tega mirovanja prikriva ustanavljanje skladov solidarnosti, ki grejo na račun ustvarjalnih moči in znižujejo standard prav vsem, čeprav tudi lajšajo težave, toda najslabšim in le za kratek čas ter ne posebno učinkovito.

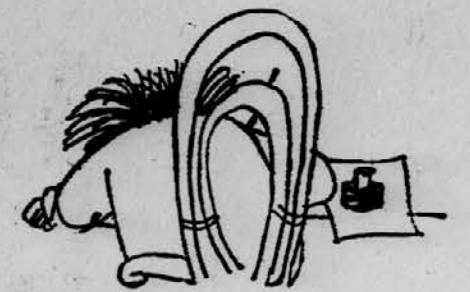
Zaradi tega ugotavljajo v Beogradu, da razvoj terciarnih dejavnosti ni takšen, da bi sproščal presežke delovne sile; vse to namreč zahteva sproščenost samoupravnih pobud v delovnih kolektivih. Njihovo vodenje kot polnopravnega gospodarja, odgovornega za rezultate gospodarjenja in pripravljenega odgovorno sprejeti vse potrebne odločitve za izboljšanje gospodarjenja.

Pa ne, da bi mislili, da delavci niso pripravljeno delati tako, kot gre gospodarju in da ne bi bili pripravljeno racionalno odločati o gospodarjenju. Še zdaleč nel Vmes je nekaj čisto drugega: okrog njih je toliko skrbljivosti, da do besede sploh ne pridejo. Če bi prišli do besede, potem bi zanesljivo odločili, da bodo delali v lastnih delovnih organizacijah mnogo več, da bi delali tudi po dvanajst ur dnevno, če bi bilo treba. Tega so vajeni, saj je tako delajo čezurno, honorarno ali pa sušmarijo. A to jim je teže, kot pa delati v lastni delovni organizaciji toliko in še več, ker se kot honorarici in sušmarji čutijo prikrasane za upravljanje. Zdad je tako, da za matično podjetje delajo kar najslabše, da bi si prihranili potrebno energijo za delo zunaj svojih delovnih organizacij.

To so ti problemi, ki se jih zaveda tudi zvezna vlada, saj je predlagala skupščini nadj ustanovi kvalificirano komisijo, ki naj dožese uspešnost pri izpolnjevanju zakonov, ki spodbujajo ustvarjanje dohodka in doslednega samoupravljanja.

VIKTOR SIREČ

Pismo mojemu poslancu

Spoštovani tovariši!

V zadnjem pismu sem obljubil bolj poglobljeno razmišljanje. Opravičujem se (bo že res, da je pot do peka tlakovana s gamami dobrih sklepov), toda prišlo je drugače; oglašila se mi je namreč slaba vest. Moja slaba vest meni, da sem dregnil v zdravstvo ob najbolj nepravem času, ko so se stvari, kot pravimo, ravno prižele obrniti na bolje. Zdad se prerekam z njo, in bolj ko se prerekava, manj vem, kdo ima prav...

Ne morem ji oporekati, da se stvari na tem ali onem področju naše dejavnosti ne bi obrnile na bolje. Toda, spoštovani, zato smo vendar tu, da jih obrnemo na bolje, ali ne? Če bi jih hote obrniti na slabše namesto na bolje, nas bi morali ljudje s palico po podplatih. Kar pa zadeva drezanje: vsaka reč ima toliko svojih plati, iz kolikernih zornih kotov jo motrimo...

»Vidiš, kako se izmikajo,« pravi slaba vest: »Kot da ne bi vedel, kolikšne so naše dejanske možnosti. Seveda bi potrebovali več denarja. Pa še kako. Kdo pa ima dovolj? Toda naše gospodarstvo je že zdaj obloženo z davkami, da komaj še brca; ne moremo ga še bolj obremeniti, če si ne bomo izpodrežali še tisto malo, kar imamo. Kaj torej? Tudi v zdravstvu se lahko izproščimo le toliko, kolikor nam dopušča odeva.«

»Že res,« pravim, »toda če se človek oze, vidi, da kljub tegobam še dolgo nismo več družba siromakov. Po naših ulicah pobrenčajo mercedesi, volvo in peugeot, siromaki se ne vozijo tako; v naših veleblagovnicah lahko naročimo pravi škotski baltintines, zgradili smo že lepo številko lepih uradov; majhni kot smo, zmoremo vzdrževati dvoje profesionalnih nogometnih moštvo, lahko kulturno posedamo v modernih snacbarih, lahko kulturno pijemo, kulturno jemo, kulturno dopustujemo in kulturno sprejemamo tuje goste, kar vse je prar in razveseljivo. Toda zakaj bi morali prav tedaj začutiti, da smo družba siromakih, ko nas udari nesreča in moramo v bolnišnico? To ni dosledno. Z našim humanizmom, ki smo ga vsak hip pripravljeno ognjevitno braniti, je nekaj narobe. Humanizem se vendar ne izpricuje samo s filozofskimi razpravami in žolčnimi polemikami o gledališkem repertoarju...

»Ali vidiš,« pravi slaba vest, »kako se izgubljaš v demagogiji. Govorim o pravih vrsti, o tem, kaj moremo napraviti ta hip, ti pa o humanizmu na široko. Tako ne prideva nikamor.«

»Dobro,« skušam biti konstruktiven, »če z našim samoupravnim dogovarjanjem ne zmoremo zbrati dovolj sredstev za kulturnejši bolniški dan, čemu potem zavarovanca ne omogočimo, da bi si vsaj sam z dodatnim doplačilom zagotovili kulturnejšo bolniško oskrbo? Tako kot si lahko s prisluženim denarjem po lastnem preudarku kupi dobrine, ki so mu najbolj pri srcu.«

»To pa ne!« je slaba vest naenkrat vsa načelna. »Bolnik je bolnik in vsakdo brez različne zasluži, da mu damo, kolikor mu največ lahko damo. Ne moremo dopustiti razlikovanja. Takšno razlikovanje med bolj in slabše situiranimi bolniki resnično ne bi bilo v skladu z načeli našega socialističnega humanizma.«

»Čakaj, moja slaba vest si,« se sijejim, »nikar se ne sprenevedaš tako nemno. Četrsto stoletja že imamo dve vrsti bolnikov, bolj zaslužne in manj zaslužne, s sodobnim zdravstvenim standardom in z avstroogrimskim. Tudi to je razlikovanje. Kakšen dosleden humanizem pa je to, če so si vidnejši tovariši uredili zdravstveni problem zase drugače kot za druge? Ne oponašam jim tega, tudi bog je ustvaril brado najprej samemu sebi. Toda bog potem vsaj ni pozabil na brade drugih.«

Slaba vest meni, da takšno govorjenje vzbujata le hudo kri in širi nezadovoljstvo (sema semasta, kot da bi bili ljudje zato kaj bolj nezadovoljni, če na glas poveš tisto, kar potihoma že ves čas žešajajo). »Poleg tega,« pravi, »nimam pomena zvorniti po toči in to prav zdad, ko družba daje težke milijarde za gradnjo nove bolnišnice.«

Najbrž ima prav. Samo ko ne bi omejnala družbe. Družba skrbi, družba daje, družba si prizadeva... Nikoli ne rečem: družba je prispevala v proračunsko vrečo toliko in toliko. Tisto so samo delovni ljudje, družba postanejo šele takrat (pa še to ne vsi), ko s posegom v to vrečo omogočijo takšno in takšno koristno delovanje. Nikoli ne pravimo, da si novo bolnišnico v naši samoupravni družbi gradijo delovni ljudje s presežno vrednostjo svojega dela — ampak jim jo bo zgradila družba. Družba je spoznala, da je napočel čas, ko lahko stori za dobrobit nezadovoljnih občanov za njihov denar tudi to človekoljubno dejanje.

»Gre za prioriteto,« vrtam po sebi. »Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

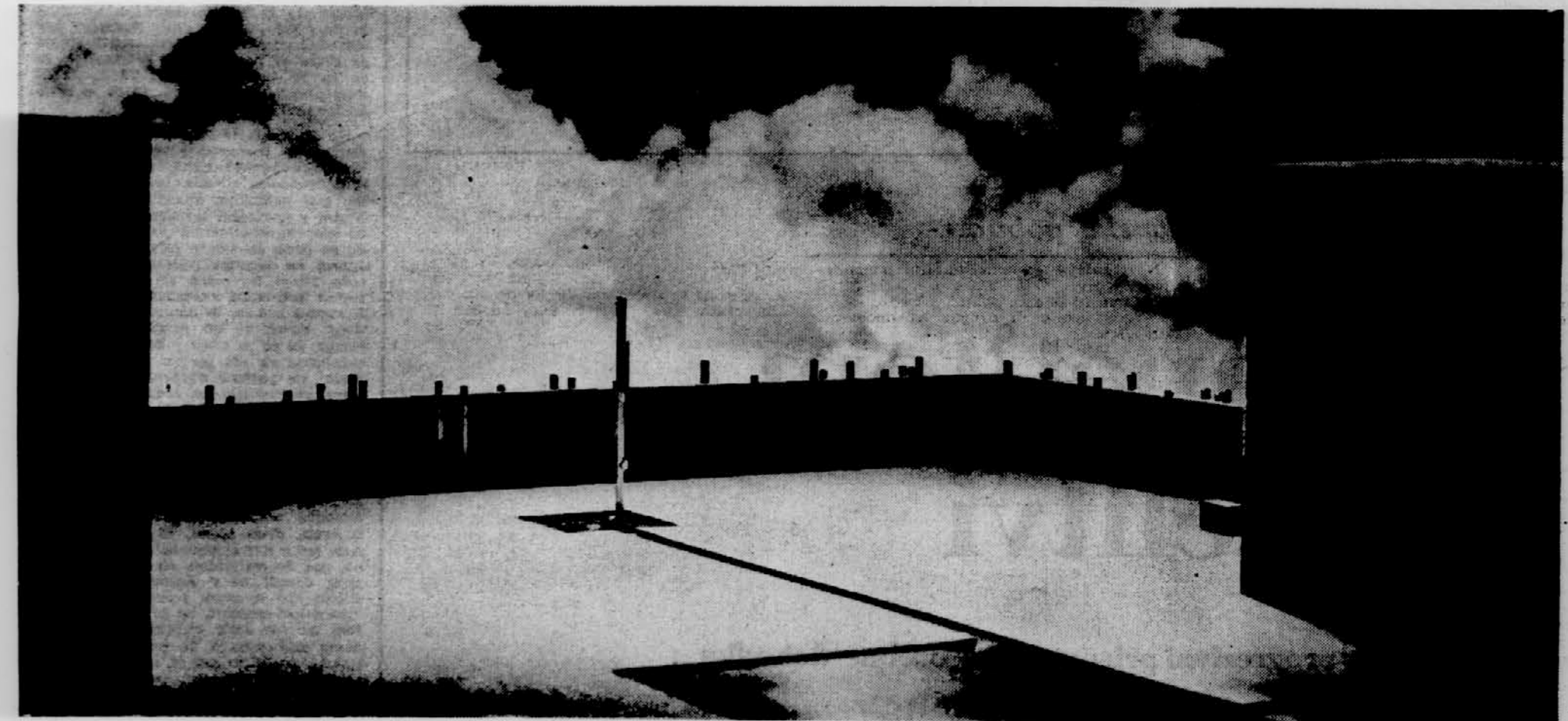
»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

»Ne morem se prepričati, da je bil vrstni red potrebe vedno uskladen z načeti pravega humanizma. Nova bolnišnica je prišla na vrsto šele potem, ko smo že dobili, kaj vem, hipodrom in športno halo in Trg revolucije, ko je bilo pokrbenjivo za nadzemne in podzemne garaže, ko že v drugo reorganizirano mestni promet in za tramvajev odpravljanje se trofevase, ko so naši lovci ustrelili že precej medvedov in naši trgovci uvočili že precej paradniškovo s Karibskih otov.«

MAKETA RIZARNE KOT NACIONALNEGA SPOMENIKA

Foto: POZZAR

Spomin na vojne grozovitosti

Simbol skupnega trpljenja

Pred 25 leti je zagorel tržaški krematorij

Če se v spominu vračamo v obdobje, ko so »mojstri uničevanja človeških življenj« iznašli krematorije za žive ljudi, se nam v zavesti oživljajo imena: Dachau, Auschwitz, Buchenwald... Evropska imena človeške tragedije, ki jih poznajo besednjaki vsega sveta. Vendar s temi imeni, sinonimi množičnega uničevanja, še zdaleč ni izčrpan seznam vseh krajev in mest, kjer so nacisti po hitrem postopku spreminjali človeka v prah in pepel. Trst je tudi eno izmed teh mest.

Sto kilometrov daleč od Ljubljane je v noči med 21. in 22. junijem 1944 v stari luščini rizi pri Sv. Soboti zagorela krematorijska peč. Ognjeni zubiji so izpisali mrliški list prvih 40 žrtev, borcev in antifašistov, Slovencev, Hrvatov, Italijanov, doma s Tržaškega, iz Istre, s Krassa, iz Furlanije in Dalmacije. Med njimi je bila tudi šestnajstletna deklica iz Gabrovce na Krasu.

Tiste noči pred 25 leti se je tudi Trst vpisal v seznam mest s krematorijskimi pečmi. V kroniki sežigov se je po ocenah tujakljnih ljudi, ki skušajo razkriti vso tragično resničnost rizarne, vpisanih okrog 3000 imen, zadnja med njimi v aprilskih dneh 1945, ko so Nemci zadnje trenutke pred umikom iz mesta porušili krematorij in uničili skoraj ves arhiv.

Da bi izbrisali svoje krvave sledove, Zaman sicer! Izgubljeni so zapisi o imenih in priimkih ljudi, za katerimi so se za vedno zaprla vrata peči, in imena tistih, ki so jih iz rizarne odpeljali v koncentracijska taborišča po vsej Evropi.

rišča po vsej Evropi, sledovi pa so ostali v poslednjih pozdravih svojem, izpisanih na zidove celic, in v zavesti mnogih, ki so preživeli tragedijo.

»Ze prvi dan, ko sem bila premeščena v sobo v drugem nadstropju, sem gledala skozi okno na dvorišče. Menda je bilo okrog 18. ure. Na dvorišču je bilo okrog 20 možkih in 20 žensk. Zvezani so bili in močno zastraženi. Po dva in dva so jih eseevici peljali proti krematoriju. Slišala sem pretresljive kriki. Dušil nas je smrdljiv dim; delo je bilo opravljeno,« pripoveduje ena izmed preživelih zapornic v Rizarini.

Druga pripoved Slovenke iz Trsta: »Ko so pripravljali sežiganje, so najprej poslali v sobane vse tiste, ki so bili zaproseni pri kakšnem delu na dvorišču. Začelo se je med 17. in 18. uro. Nato so ugasnili luči. Fototer se je začel strašen ropot prisganjenih motorjev, iz zvočnikov je bilo slišati hrupno glasbo. Vojaki so z reflektorji svetlili v okna, da ne bi mogli videti ničesar...

Postulala sem korake ljudi, ki so jih vodili mimo vrat naše sobe. Enkrat sem jih naštejala 56, drugič 74. Po značilnem topotu čevljev sem sklepala, da je bilo med njimi največ žensk.«

Stari rizarinski poslopje so tržaški eseevski glavarji Oberhausen, Sturm, Athens s svojimi sarhitekti takole uredili: v pritličju je bilo 14 majhnih celic, v zgornjih treh nadstropjih pa so bile večje sobe; v prvem in tretjem nadstropju rezervirane za žide, drugo nadstropje pa je bilo namenjeno ubanditoma.

Komunija, ki je prva po osvoboditvi poskušala ugotoviti, kaj se je dogajalo v rizarini, je v svoj zapisnik 10. maja 1945 zapisala: »Celice so bile široke 1,2 m, 2 m dolge in 2 m visoke; v notranjstvi sta bila dva pograda, dolga 80 cm. Na cementnem stroju je bilo okence 20x20 cm z železnim križem. Ponoči so z močnimi lučmi osvetljevali ta edini vr svetlobe... Vrata celice št. 1 so bila v notranjosti obdana s gumijastim okovjem, da ne bi prepuščale zraka...«

Rizarina je bila krematorijska center za širše področje, ki je segalo do skrajnih meja Slovenskega primorja, v Furlanijo in celo do Benetk na sahodu in do severne Dalmacije na vzhodu. V njej so sežigali tudi zapornike iz zaporov »Coroneo« in iz bunkerja na poveljstvu SS na trgu Oberdan v mestnem središču.

Rizarina pa je bila hkrati »zbirna baza« tisočev, ki so jih kasneje odpeljali v koncentracijska taborišča po vsej Evropi. Na

podlagi pripovedi in nekaterih najdenih dokumentov cenijo, da je šlo skozi rizarino več kot 20.000 ljudi.

Po koncu vojne je rizarina nekaj časa bila začasno prebivališče beguncev. Napredna tržaška javnost, predvsem pa organizacije bivših političnih preganjancev, so se ves čas zavzemale, da bi rizarino uredili in ohranili kot nacionalni spomenik. Po dvajsetih letih, 20. 4. 1965, so bili naporu kronani z uspehom: rizarino so uradno razglasili za nacionalni spomenik. Kmalu za tem so jo zapustili poslednji prebivalci — begunci iz raznih evropskih držav. Lani pa je tržaška občina odobrila načrt o njeni ohranitvi, ki ga je pripravil tržaški arhitekt Romano Boico: zaščiteni bodo vsi jeniški prostori in ohranjeni vsi napisi in dokazi, izpisani na stenah celice. Na dvorišču, kjer je stal krematorij, se bo izmed kovinske plošče dvignala 9 metrov visoka spirala (simbol krematorijskega dimnika), ob ploščadi pa bo grim rdečih vrtnic — simbol življenja. Ureditvena dela se žal zaradi zapletenih administrativnih postopkov še niso začela.

Rizarina bo tako ohranjena kot, so dejali govorniki na spominskih svečanosti ob 25-letnici prvih žrtv, spomenik mrtvim in opomin živim. Hkrati pa pomeni rizarina dvema narodoma, živčema drug ob drugem, simbol skupnega boja in trpljenja. Opozorilo in spodbuda za ustvarjanje novega sožitja, temeljelega na enakopravnosti in medsebojnem spoštovanju, saj je ljudstvo obeh narodov tudi v rizarini za to pravico plačalo enakovreden krvni davek.

IGOR GRUDEN

Razmišljanje

„Vsiljena neuvrščenost“

Ob zgrešenih pogledih na vsebino in izvor neuvrščenosti

... Preden je Jugoslavija postala neuvrščena, je bila članica enega izmed dveh svetovnih blokov, iz katerega je izstopila bolj ali manj neprostovoljno... Politika neangažiranosti ji je bila v resnici vsiljena... Večina nedavno osvobojenih držav je prej ali pozneje kazala težnjo - to je najmanj, kar je dovoljeno reči - da se nagiba k bloku, ki ga sestavljajo socialistične države... Na žalost (za vzhodni blok) socialistične dežele niso bile ekonomsko tako močne, da bi bivšim kolonijam lahko res učinkovito pomagale premagati revščino. Dežele tako imenovanega tretjega sveta so se tako postopno znašle zunaj skupnosti obeh svetovnih veseleš... (Izvečki iz članka »Fronta neangažiranosti«, objavljena 11. junija letos v glasilu Zveze češko-slovaške mladine »Mlada fronta«).

GABRIEL VALDES (V SREDI LEVO) IN LATINSKO-AMERIŠKI VELEPOSLANIKI PRI NIXONU

Latinska Amerika - ZDA

Gospodarski nacionalizem

Latinskoameriške države tokrat kot enoten gospodarski blok postavljajo zahteve po radikalnih spremembah v odnosih z ZDA

Spor med Združenimi državami in Perujem zaradi nacionalizacije lastne podružnice ameriške družbe Standard Oil, konflikt med ZDA ter Ekvadorjem, Perujem in Čilom zastran teritorialnih voda pa silovite demonstracije v vseh državah, ki jih je doslej obiskal Nixonov odposlanec Nelson Rockefeller - vse to je površinski izbruh globoke krize v odnosih med Latinsko Ameriko in Združenimi državami. Tokrat ne gre za politične odnose ali za debato o kolektivni obrambi pred subverzijo, ampak za gospodarske težave. Pri tem nastopa Latinska Amerika enotno kot še nikoli. Čile in Brazilija, Argentina in Mehika, države, ki so po politični usmeritvi sicer skoraj tako daleč kot po zemljepisni oddaljenosti, so se znašle z ramo ob rami na skupni gospodarski fronti proti ZDA. »Leta 1969 se začenja Latinska Amerika oblikovati kot nov koordiniran gospodarski blok,« je zapisal londonski »Financial Times«. Vezi, ki združuje države v tem bloku, bi lahko rekli latinskoameriški gospodarski nacionalizem.

praktično vsa ta pomoč vezana, se pravi, da morajo latinskoameriške države z vsoto pomočjo kupovati v ZDA »ZDA nas prisiljujejo, da kupujemo pri njih tudi izdelke, ki bi jih dobili za polovico ceneje na drugih trgih,« je izjavil eden izmed pristojnih zunanjih ministrov v Viñi del Mar. Druga plat medalje je tudi ta, da je ameriški kapital v Latinski Ameriki naložen bolj kot kjerkoli drugje na svetu. Povprečno dobijo ameriški investitorji v Latinski Ameriki preko 11 odstotkov dobička, kar je za dve tretjini več kot v Zahodni Evropi. Kar je še pomembnejše, je to, da je večino tega kapitala mogoče izvoziti. Zato ni čudno, da je ameriški kapital prisoten prav v vseh državah »zelenih celin«, od Paragvaja, kjer je tega kapitala za 10 milijonov dolarjev, pa do Venezuele, kjer je 2.553 milijonov ameriških dolarjev. Ta kapital je v Latinski Ameriki tudi veliko varnejši kot v večini drugih nerazvitih območjih na svetu - pomočjo kupovati v ZDA. »ZDA nas privleče večje možnosti za kontrolo in intervencije. Peruska nacionalizacija podjetja Standard Oil je bil prvi velik izliv tem pozicijam ameriškega kapitala, zato ni čudno, da je ta ukrep povzročil v ZDA tolikšno zaskrbljenost.

Latinskoameriške države so se zavedele šibkosti svojega gospodarskega položaja v svetu. »Potr sem, ko po šestih letih odsotnosti ugotavljam, kako zelo latinskoameriško gospodarstvu primanjkuje sapa,« je vzkliknil dolgoletni predsednik UNCTAD Raul Prebisch na majski konferenci latinskoameriških zunanjih ministrov in gospodarskih strokovnjakov v Viñi del Mar. »Problemi niso bili še nikoli tako resni.« Nekaj števil to zgovorno ilustrira. V letih 1961-67 se je dohodek povprečne Latinskoameričane povečal za 1,6 odstotka, medtem ko se je v Zahodni Evropi povečal za 3,2 odstotka, v ZDA za 3,9 odstotka in na Japonskem za 8,4 odstotka. Nekatere države so pri tem celo napravile korak nazaj: Urugvaj za 0,3 odstotka na leto, Haiti pa celo za 2,3 odstotka. Delež Latinske Amerike v svetovni trgovini se je drastično zmanjšal, čeprav se količinsko izvoz nenehno povečuje. Toda cene surovin in pridelkov, ki predstavljajo pretežno del latinskoameriškega izvoza, vtrajno padajo.

Drugo plat ima tudi latinskoameriški izvoz v ZDA. Ta izvoz je znašal 1962. leta 31,2 odstotka, lani pa le še 13,2 odstotka. Na eni strani se ta izvoz zmanjšuje zaradi nenehno padajočih cen surovin in kmetijskih pridelkov, na drugi strani pa zaradi tega, ker ZDA uvoz iz Latinske Amerike zavirajo še z vrsto zaščitnih ukrepov. Kadar so ogroženi interesi katere ameriške družbe v Latinski Ameriki, zahteva po zaščitnih ukrepih vselej naleti na blagohotno naklonjenost. Tako so, med drugim, obdaruili s 35 odstotki takso na uvoženo konservirano tunino, kar je hudo prizadelo perujski izvoz. A ne le, da so perujske tovarne in ribiči ostali brez dela - ameriške ladje prihajajo lovit tuno v perujske vode, kjer je to ribe obilo, in nato se vračajo do vrha na

22. junij 1941 ob 03.15

Trenutek resnice

Knjiga sovjetskega zgodovinarja o Stalinovih napakah

V zbirki Pričevanja, ki jo izdaja Mladinska knjiga, je te dni izšel nov zvezek. Avtor je znani sovjetski zgodovinar A. Nekrič, delo pa ima naslov »22. junij 1941«. To je dan, ko je Hitler napadel Sovjetsko zvezo. Knjiga je bila v glavnem napisana, ko je bil Hruščov že na oblasti, izšla pa je leta 1966, ko se je val neostalinizma šele začel.

Nekričeva knjiga sodi med dela tako imenovane protikulovske literature, ki se je zlasti razmahnila po XXII. kongresu KPSZ. Največji in v svetu najbolj znani del te literature sestavljajo umetniška pričevanja o razmerah in usodah ljudi v dobi »kulita osebnosti, razen njih pa so številne zastopana še memoaristika in publicistična dela. Znanstvenih del, vsaj takih, ki bi bila namenjena najširšemu krogu bralcev, je obudeno manj. Zaradi tega je Nekričeva knjiga še posebno zanimiva, skoraj bi lahko rekli dragocena. Na prvi pogled je avtorjev namen raznoma skromen: na kratko prikazati, kako so potekale neposredne vojaške in politične priprave Nemčije za napad na Sovjetsko zvezo in kakšen je bil na predvečer napada položaj v sami Sovjetski zvezi. Če posvetimo pozornost samo podatkom, ki nam jih o tej temi nudi avtor, potem je treba priznati, da kaj posebno novega ali neznanega ne daje (razen v zadnjem poglavju, kjer govori o prvih urah vojne). Toda Nekrič očitno ni pristal tiste zgodovine, ki ji je poglavitna skrb samo kopiranje dejstva in dejstev. Zanj so zgodovinska dejstva bolj podlaga za razmišljanje. Pri tem pa niti ni avtor tisti, ki se največ ukvarja z razmišljanjem, ampak tako iz bira, predstavlja in oblikuje gradivo, da bralca naravnost prisili k razmišljanju. Marsikaj je v knjigi nedopovedanega in osta-

jem 1941 so se dogajale čudne reči. 17. septembra 1939 je ZSSR zasedla poljsko zahodno Ukrajino in Belorusijo. Noveembra iste leta je napadla Finsko in po premirju priključila Karelsko ozino z Viborgom. Junija 1941 je Komunisti odvzela Besarabijo in severno Bukovino, avgusta istega leta pa je priključila tri neodvisne baltične države Estonijo, Latvijo in Litvo. Sovjetska uradna zgodovina trdi, da se v letu 1939 je osvajanja potrebna zato, da bi Sovjetska zveza lahko zgradila močno obrambo na zahodu. Nekričeva knjiga pa prepričljivo dokazuje ne le, da na zahodu niso organizirali močne obrambe, ampak da najvišje vodstvo sploh ni verjelo v nevarnost nemškega napada. Dejstva pričajo, da je ZSSR za vsako ceno hotela ostati zunaj vojne spopada, hkrati pa položaj izkoristiti za uresničevanje svojih državnih interesov. Nekrič s svojim prisrčnim navajanjem razmišljanje. Tu smo omenili samo primer ozemeljskih osvajanj, ki zastavlja celo vprašanje: Je pa še veliko drugih: čistke v armadi in partiji, gospodarske napake in slabosti, napačen pogled in ocena svetovnega položaja in še marsikaj. Nekričeva knjiga ne odgovarja na vsa vprašanja, jih pa dovolj odkrito zastavlja. To pa je, če bi hoteli, tudi zadnje vojne novost. Če bi nadaljevali v smeri, ki jo je nakazal Nekrič, bi to privedlo do novega ocenjevanja ne le vojaške plati stanja na predvečer vojne, ampak tudi družbene. V tem, da Nekrič naravnost sili k iskanju novih odgovorov in ocen, je še posebno politična zanimivost te knjige. Zaradi te knjige so Nekriča izključili iz KPSZ in ga obtožili (ne da bi obtožbe vsaj skušali tudi dokazati) cele vrste hudih grehov, med njimi tudi tega, da ponarja zgodovino in blati sovjetske narode. JANEZ STANIČ

Navajanje iz nekega daljšega sestavka iztrganih stavkov pogosto omogoča pacenje, ponarejanje smisla, ki ga daje samo celota. Popolnoma se zavedam nevarnosti takšnega ravnanja. Če si kljub temu pomagam s citati, ravnam tako prej zato, da bi mi bili navedeni stavki izhodišče za razmišljanje o določenih glediščih in ocenah, ki se pojavljajo zdaj in tedaj, v drugi obliki v zvezi z nedavno ali zahodnem tisku. Seveda mislim samo na tista gledišča, ki so vznikla iz težnj, da neki mednarodni pojav presoja objektivno, z vsem potrebnim političnim postopkom (čeprav ob pomanjkljivem poznavanju obravnavane teme). Popolna izguba časa bi bila namreč polemizirati resno s članki ali napadi, ki so jih narekovala potrebe trenutne oportunistične in ki temeljijo na podatkih sumljive verodostojnosti, ki bi se zrušili že ob najbolj rahlem pritisku nespornih zgodovinskih dejstev. Takšni analitični pravzaprav niti ne domišljajo, da bodo njihove ugotovitve in kritične države preizkušnje zgodovine. Njihovo ciljno skromnejše in neredko se zadovoljujejo že z uspehom, katerega čas je enak trajanju muhe enodnevnice. Kot rečeno, citiranih izvečkov ne uvrščam v to drugo vrsto analiz.

Avtor članka je po vsej verjetnosti sodil, da je njegova razlaga vzrokov in povoda današnje jugoslovanske usmeritve pravilna. Napravil pa je veliko napako. Zamešal, zamenjal je namreč vzroke in posledice. Jugoslavija ni bila članica enega izmed dveh svetovnih blokov, preden je postala neuvrščena, ter ni izstopila iz njega bolj ali manj neprostovoljno. Prav tako ni res, da ji je bila politična neangažiranost vsiljena.

L. 1943 - na to temo se avtor sklicuje - je sicer res obstajal Kominform, nista pa se ostajala niti NATO niti varšavski sporazum. Obstajali so sicer nekakšni obrisi zvezne, ki jo danes kratko in ponesrečeno imenujemo vzhodni blok, toda politične razmere v tem prostoru so bile tedaj močno drugačne, kot so danes. To se seveda popolnoma razumljivo. V primeru z večnostjo 20 let res ni kdove kako dolgo obdobje, toda pri soboljem tempu razvojni procesov, ki je vse bolj in bolj pospešen, je tudi 20 let čas, v katerem se zgodi in spremeni marsikaj. In še res tudi je.

Avtor seveda ne dela napake, če meni, da je socialistična Jugoslavija tedaj povezovala s Sovjetsko zvezo solidarnost, ki je temeljila na občutku, da gradimo podobne družbene sisteme. Toda ta solidarnost sta Beograd in Moskva očitno videla različno vsebino. Za nas ta solidarnost nesporno nikoli ni pomenila pripravljenosti, da se odrečemo svoji samostojnosti, da dopuščamo komur koli zunanji naših meja pravico odločanja o naši usodi. Kolikor smo v prvih povojnih letih kakšni skupni akciji z vzhodno-evropskimi državami pripisali višje mesto na lestvici naših prioritarnih nalog ter je to morda terjalo celo zapostavljanje izključno nacionalnih interesov, je takšno ravnanje našega vodstva bilo posledica zavestne in prostovoljne odločitve - nikakor in nikoli pa ne vsiljene, kot posledica priznavanja veljavnosti pravil nekakšne teorije o omejeni suverenosti. Vendar dopustne meje niso bile nikoli prekoračene in takšno ravnanje se ni nikoli niti približalo stopnji, ki bi pomenila, da je zaradi tega prizadeta naša neodvisnost.

Do konflikta z Moskvo je torej prišlo prav zato, ker smo varovali svobodo izbire svoje jugoslovanske politike, ker socialistična solidarnost nismo istovetili s podrejanjem tujim, ozkim, blokovskim ali hegemonističnim interesom. Bili smo med prvimi podpisniki ustanovne listine OZN in njena načela nam niso samo lepo poslikana španska stena, za katero bi uresničevali povsem drugačno mednarodno prakso. Podpisovanje te listine sodi skoraj med prve mednarodne akte nove Jugoslavije. Načela ustanovne listine Združenih narodov in načela neuvrščenosti niso v nikakršnem nasprotju. Temeljni postulat naše politike so torej od vsega začetka temeljili na opredelitvi, ki se danes imenuje neuvrščenost. Kot taki so se krizali s postulatmi politike, ki jo je uveljavljal Stalin. Tisto, kar omenjeni članek v »Mladi fronti« torej navaja kot posledico konflikta med Jugoslavijo in Kominformom oziroma Sovjetsko zvezo - našo politiko neangažiranosti - je bilo 1948. leta v resnici vzrok konflikta, ne pa njegova posledica.

Temeljitejša analiza vzrokov tedanjega konflikta zajema seveda še mnoge elemente (takšna analiza ni niti cilj niti namen tega sestavka). Takšna temeljitija analiza seveda nikakor ne bi smela niti mimo razčlenjevanja delne odgovornosti socialističnih in komunističnih partij niti mimo delne odgovornosti Kominterna, da je Stalin postopno lahko zgradil sistem takšnih odnosov z njo in z omenjenimi strankami, ki mu je zagotavljala proste roke in vnaprej absolutno, javno podporo brez rezerv, ne glede na njegovo konkretno politiko. Kominterna, te stranke, so pač pripisovale prvenstvo v prvi vrsti ohranitvi, podpiranju in krepitvi prvi socialistične dežele v časih ka-

VIDA HREŠČAK

ANDREJ NOVAK

Kipar

Hlebinska mati

Obisk pri naivcu Martinu Hegedušiču

Gluh zgodnji popoldan v Podravini in nebo, ki mu je šlo na jok. Na devetem kilometru od Podravnine Koprivnice drmajajo Hlebine. Cesta je dolga kot ravna črta, ki je ušla s šolske table. Ob njej jarki z »nadvozi« pa poti in za bogato razprodajo ograj, za njimi dvo-rišča v zelenju, okrašena s purani in petelinji pa drugo perjadjo in hiše. Za celo vojsko pisano oblečenih hiš z rdečimi strehami. Nad vsem tem nebo; tako, kot bi ušlo kakšne Generaličeve slike...

Hlebine so predvsem Ivan Generalič, vendar niso samo to. Tu in v sosednjih vaseh je še okrog petdeset naivcev, samoučnih slikarjev in kiparjev, ki štejejo v hlebinsko šolo naivne umetnosti. Poleg prve violine, Ivana Generaliča, so najbolj znani še: Miho Kovačič, Joža Generalič, Ivan Lacković, Josip Generalič ter Dragan Gadi. Seveda tudi Martin Hegedušič, samoučni kipar.

»Počasi sem, da lahko razstavljam v svoji rojstni vasi,« je rekel čez čas, po doberdanu, Martin Hegedušič, ki prav sedaj razstavlja trindvajset svojih kipov v hlebinski galeriji primitivne umetnosti.

Ko sem prišel do njegove hiše na drugem koncu vasi, se je ravno odpravil za dvojnišča. Bil je bos, s kapo in črtačo srčico pa platenimi hlačami. Odšel je čisto kobilko k sosedovim in se vrnil. Stopila sva v hišo, ki ni preslikano preprosta. V spalnici, ki je hkrati »galerija« njegovih kipov, seveda. Rdeče vino, dobro, domače, in pogovor.

»Bil sem še otrok, ko sem izrezil dečka, a katerim sem se potem dolgo igral. Ko sem se ga naveličal, sem ga prodal svojemu pajdaju za pet gumbov...«

Kasneje je delal Hegedušič larve, kozje glave in tamburice. S kiparstvom se je začel sezaveto ukvarjati šele po vojni, ko se je poročil.

»Imel sem ženo, sina in sebe, drugače nič. Zgraditi smo si kromno hišico in jo opremili, kakor smo vedeli in smali. Potem sem se odšel. Martin, zelo lepo bi bilo, ko bi hišico okrasil. In sem začel delati kipe iz lipovine, vrbe in oreha...«

Pripovedoval je veliko in živo. O svojem bednem otroštvu ter o drugem. Na primer o tem, kako si je s težko prizgarnim denarjem kupil prvo kravo. Nekoč, ko je vozil z njo na polje, si je zaželel, da bi imel še eno kravo.

»V tej veliki želji sem jo tudi dobil; izrezal sem si kravo iz lesa... To se je naglo razvedelo po vasi. In nekega zgodnjega ju-

tra sem slišal kose, ki so šli mimo moje ga olna rekoč: Martin je norec; boja kravico si je napravil, namresto, da bi delal kaj bolj pametnega! Bilo mi je hudo, ker so se norčevali iz mene. No, čez čas sem šel s Generaličem na veterinarsko postajo, kjer sem prodal svojo leseno kravico. V zameno so mi dali živo... Poslej sem imel pred vrata mir...«

Martin Hegedušič je napravil okrog štiri-sto kipov, vendar je večino rasel in prodal. »Delam iz ljubezni, ne mislim na denar,« je zatrdil, malo kasneje pa je pridal, da čeni vsak svoj kipec na 3000 dinarjev. Največ (15000 dinarjev) pa je dobil za kipe Dobru zračni, ki ga je kupil neki Američan. Hegedušič, ki je sicer kmet, je prvič razstavljal pred dvajsetimi leti. Do sedaj je imel še trideset samostojnih in skupinskih razstav. Njegovi kipi so romali v Edinburgh, Chicago, London in v Mehiko, razstavljeni pa so bili tudi v Zagrebu, Cačicu, Strunzici in Koprivnici...

Naivca, kakršen je Martin Hegedušič, ne srečate za vsakim oglom. Za sleherni kipec, ki ga napravi, sestavi tudi pesem, jo sam ugleda in tudi zapoje. Med njegovimi izpovedno najmočnejšimi stvaritvami, ki jih ima ta čas še v svoji hiši oziroma na razstavi, je prav gotovo Hlebinska mati. Kipec žene, ki nosi otroka v bisagi, drugega pa vodi za roko. Tudi o tem je Hegedušič sestavil pesem, v kateri pravi:

*Majka svojo dečo teši
i puzuje si njima peši.
Misi nekam z dečom zajti
njihovca tato sajti.*

Tu je tudi hkrati podravski japica, da-dok. Za njegovim klobukom šopek jagod, ki jih nese otrokom, v šepu steklenica žabinega, na hrbtni sošček... In kip ribiča, ki je ujel klana, pa trije veseli pajdaji, ki se natrkani vračajo iz gorci, trije konji, trije beli grozdi in drugo.

»Zdaj delam lovca na rabe,« je pripovedoval Martin. »Neki stavec, ki je prišel v vas, mi je povedal nenavadno zgodbo o lovcu, ki so mu rabe same sedale na puškino cev. Ni mu bilo treba nič drugega, kot da je odbiral najdebelejše in jih spravljal za srnjaco...«

Hegedušiču ni bilo nikoli rožnato v življenju, pa vendar je pelin le v redkih njegovih kipih. Dosti več je šegavega, veselega.

»Se vedno se iščem; nisem se zadovoljen s sabo,« je pribil Martin, ki sibirno gleda svet, v katerem živi, in ga tako svojsko ter toplo predstavlja.

MARJAN KUNEJ

MARTIN HEGEDUŠIČ S SVOJIM PODRAVSKIM JAPICO

Gledališče z napako (II)

Grešni režiserji

OD NAŠEGA MOSKOVSKEGA DOPISNIKA

MOSKVA, junija — Delo, ki naj bi ga uprizorili na odru sovjetskega gledališča, mora pred samo premiero narediti kvaliteten preskok: dobiti mora namreč odobritev strokovnjakov za ideologijo iz ministrstva kulture.

Presenečenja v takšnem postopku niso redka. Organi ministrstva že vnaprej vedo, kaj lahko pričakujejo od dela kakšnega Sartra in Ionesca; pač pa je vselej zagonetka, kako bo režiser postavil na oder takšno klasiko, kot so Čehova »Tri sestre« ali kaj podobnega. Ker režiserji — tisti, ki hočejo povedati kaj novega na nov način — z avantgardnimi teksti s težavo prodajo čez direktorja gledališča, se pogosto odločajo za klasična dela tako, da jim dajejo novo vsebino in takšno sceno opremo, ki v bralcu vzbuja aluzije na sedanost.

Več kot leto dni je tega, kar so po Moskvi krožili glasovi, da sta dva velika moskovska režiserja — Efros in Ljubimov — zaradi svojih novih eksperimentov v nemilosti. Efros se je pred časom odločil, da postavi na oder Čehova »Tri sestre«, pa ne po edino zveličanem konceptu Stanislavskega (trdijo, da sam Čehov z režijo Stanislavskega ni bil zadovoljen), marveč na povsem nov način: iz treh sester je Efros naredil nevrotične malomeščanke, iz teksta pa delo, ki po besedah njegovih kritikov ne nudi nobene perspektive, nobene napovedi, da čaka človeštvo kljub vsemu svetlejša prihodnost. Najhujše od vsega pa je bilo, da se je v takšni režiji marsikdo videl aluzijo na sedanost.

To pa je seveda prepovedano. Gledališko delo mora, kot venomer zatrjujejo partijski ideologi, predvsem dvignati moralno delovno ljudstva, ne pa mu vcepjati v glavo, da bi tudi v sovjetski družbi življe nje za marsikoga utegnili biti »brezrhodnost«.

Umetnost kot neposredna politična uporabna vrednost, ki ne obravnava človeka takšnega, kot v resnici je, marveč se ukvarja z umetno sestavljenim človekom-mitom (tovariški, pozhrtvovalen, patriot, internacionalist itd. so lastnosti zahtevanega hlebinskega odra je mnogo upirali in na moskovsko odra je prodrl nekaj del, ki so močno osveščala program. Teh del zdaj skorajda ni več moč najti. Pač pa se vnovič pojavljajo dela, ki imajo na gledalce prijeten terapevtsko-politični učinek.

Efros je napadel sovjetski »Life« — »Ogonjok« — v prvi junjski številki. Ne zato, ker se sam ni podrejal novim zahtevam o »partijskosti« umetnosti, marveč zato, ker je reproducirati takšne režiserje, kot je on sam — se pravi režiserje z napako. Efros je namreč med drugim tudi član predavateljskega zbora moskovske državne akademije za gledališko umetnost GITIS (akademija nosi — kar je dovolj ironično — ime človeka, ki je bil znan po svoji široki kulturi in razgledanosti Lunarskega, prvega ministra kulture sovjetske republike).

Avtorica članka Balasova izvečine govori prave o delih, ki so na prvi pogled nedolžna, ki pa so jim mladi režiserji vdihnili novo vsebino; ta vsebina sovjetskega človeka ne kaže veselja, tovariškega patriotičnega, optimističnega itd., marveč izgubljenega, včasih nesocialnega, kritičnega, pesimističnega — skratka »brezrhodnega«. Mladi režiser Bražnik je iz ene izmed mladinskih iger Hmelika naredil izro o »cinikih in egoistih« (mistični sovjetski človek takšnih karakternih potez ne more imeti!). Prišlo se je to v Celjabinu in vse bi bilo prav, če ne bi Bražnik enakega greha nekaj pred tem zagrešil tudi v Rigi. Premier kajpada ni bilo in Balasovi ne gre toliko za izgubljeno delo kot za dejstvo, da se je gledališče po administrativnem sklepu varuhov kulture razcepilo na dva tabora: eden je Bražnika obsojal, drugi pa je v njem videl pozumnega režiserja. Bražnikov kolega Stajin je v Rjazanu iz lahkotne komedije Lope de Vega »Učitelj plesov« (v Moskvi so iz nje naredili spektakel, ki se je prelivaval v barvah in lahkotnosti dvorngne življenja in gledalci so se prijetno zabavali, ne da bi kaj prida razmišljali o težavah tega sveta) naredil »porodiljo«, v kateri nastopajo »duhovno opustošeni in fizično izčrpani junaki; ničesar ni ostalo, pravi avtorica članka Balasova, od pravega Lope de Vega, od njegove svetle vere v ljudi, želje po življenju in življenjski radosti.

Se haje so jo ideologiji zagodili v Tuli. Dramo Ostrovskega o »Nevesti brez dotov« — govori o meščanski poroki kot brezdusni

kupoprodajni pogodbi — je režiser aktualiziral in postavil v sedanost. Balasovi, ki je delo videla, je bilo jasno, da drama sliha našo današnjo stvarnost...

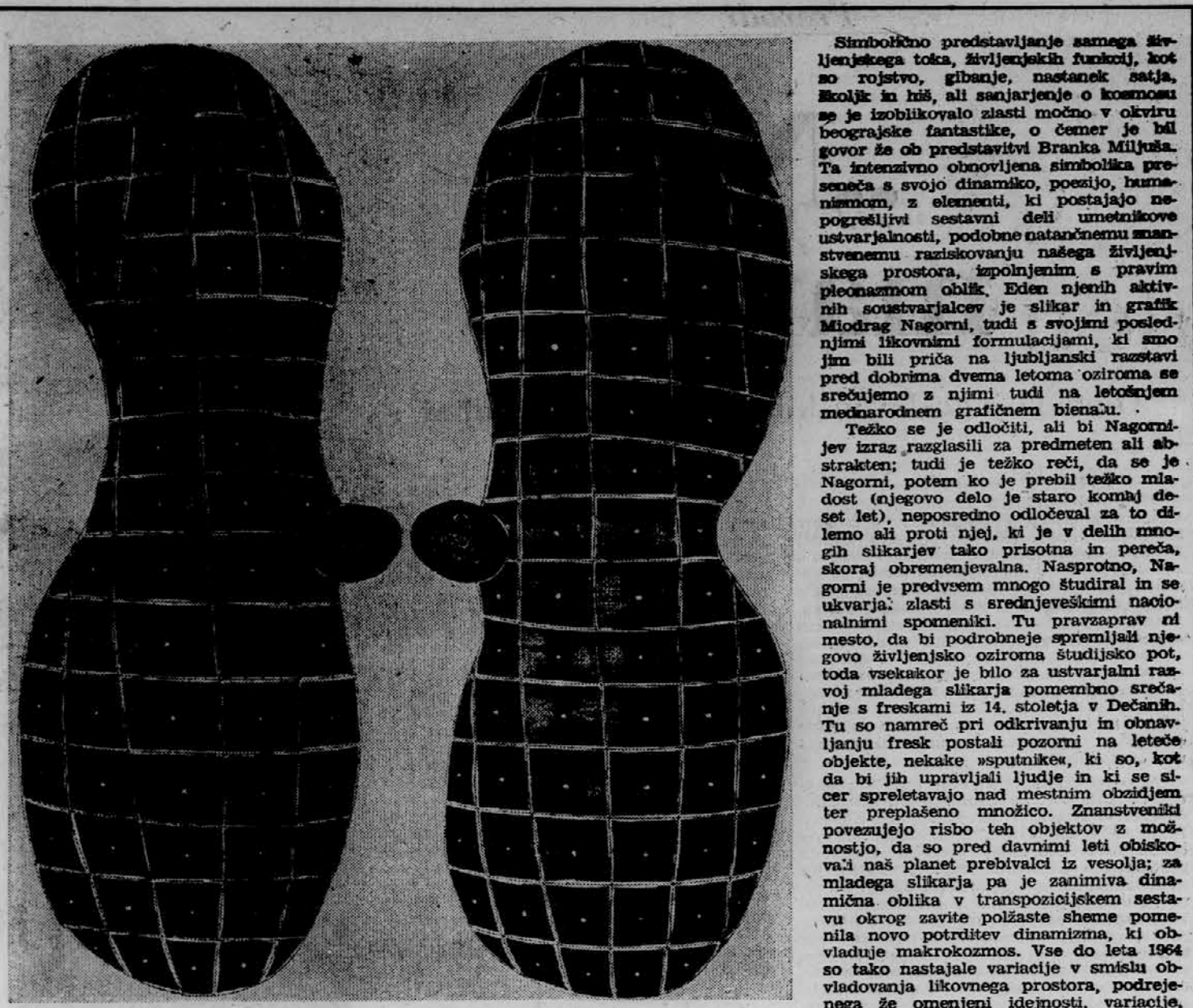
Režiserja je zato, pripelje svoje razmišljanje do konca Malosova, problem številca ena sodobnega sovjetskega teatar: pravih režiserjev — ne tistih z diplomami, marveč tistih, ki imajo v resnici pravico do tega naziva — je po njenem zelo malo; zelo malo je ljudi, ki bi imeli moralno in ustvarjalsko pravico postati režiser. Zakaj?

Balasovo GITIS kot ustanovi ne odreka zasluge za profesionalno znanje, ki ga nudi študentom, pri tem pa poudarja, da so vsa profesionalna znanja iztrgana iz časa, ko se bje strašna ideološka bitka. Če bi študentom na GITIS pogosteje govorili o njihovem »državljanem dolgu«, pravi Balasova, in jim vcepili misel, da je »mnogo na naši ideološki fronti odvisno prav od politične zrelosti, potem se takšna dela kot so zgoraj omenjena, na odrh ne bi pojavljala. Tako pa diplomant odhaja z akademije s solidno spritjemo profesionalnega znanja... in z neverjetno neodgovornostjo, kar zadeva ideološka vprašanja.

Balasova v reviji »Ogonjok« odpira še ena vrata v notranjost GITIS in — deloma — visokega solstva. Le malo od odgovornih v Sovjetski zvezi bi se upal priznati, da mladina nima enakih možnosti za študij na visokih šolah. Balasova je to v svoji ideološki vni naredila gladko. Hoteč pognati dejstvo, da se mladi študentje GITIS tako navdušujejo nad modernizmom in eksperimenti, si Balasova pomaga z analizo socialnega položaja študentov in ugotavlja, da so mladi ljudje v večini prišli iz družin, kjer je umetniško ustvarjanje polno staršev, iz družin igralcev, režiserjev, pisateljev. Delavskih potomcev je le malo in odtod izvira »zaprtost« tega umetniškega kroga. »Ogonjok« zato predlaga, naj bi GITIS odprl ljudem iz amaterskega gledališča, ljudem, ki so svojo zmožnost — umetniško in ideološko — že izpriznali v praksi.

Komu odprti pot na oder — umetniku ali ideologu — to je zdaj vprašanje za sovjetski teatar. Kritiki. Le hudi, kajti kot je nedavno tega upotovala »Sovjetskaja Rosija« — inteligenca je najmanj iznana zoper virus, ki se izmenjuje »ideološka divjacija imperializma«. Zato pa jo je kajpak treba imeti vselej pred očmi. Članek Balasove v »Ogonjoku« so moskovski opazovalci zelo sprejeli kot prvo napoved slova na čarovnice. Grečne režiserje je Balasova namreč imenovala s polnim imenom in tako širno Sovjetsko zvezo, ki pokupki milijonsko nakladio »Ogonjok«, opozorila, s kom ni dobro imeti opravka. Kar zadeva sam GITIS, pa se je Balasova zvezala s nekako skrburno revolucijo: profesionalce ven, noter pa ideološko stalinizirane in zapkovarjane gledališke in kulturne peritljeje...

MARJAN SEDMAK

MIODRAG NAGORNI: SNOV, KI IZZAREVA

Naši sodobni slikarji in kiparji

Miodrag Nagorni

Miodrag Nagorni, rojen 31. decembra 1931 v Vlasotincu, je obiskoval beograjsko akademijo, kjer je diplomiral leta 1958, slikarsko specialko pa končal tam leta 1961. Ukvarja se s slikarstvom in grafiko. Živi in deluje kot samostojni umetnik v Beogradu. Je član mednarodne skupine grafikov Atelje Sever. Razstavljal je na številnih razstavah doma in v tujini, sodeloval je v nacionalnih predstavah, tako na mednarodnih grafičnih razstavah v Ljubljani (1963, 67, 69), na grafičnem bienalu na Dunaju 1963, na pariškem bienalu mladih 1967, na najskem Salonu v Parizu 1968 in

tako dalje. Samostojne razstave: 1958 — Beograd, 1959 — Beograd, 1960, Nikšić, 1961 — Beograd, Požarevac, 1962 — Beograd, 1963 — Split, Zagreb, Ljubljana, 1964 — Beograd, Graec, 1965 — Hamburg, Iserlohn, 1966 — Dunaj, Linz, Oslo, 1967 — Beograd, Ljubljana, Bruselj, Pariz, 1968 — Beograd, Nis, München. Nagrada: 1962 — odkupna nagrada na II. razstavi jugoslovanske grafike, Zagreb; nagrada Zlato pero za najboljšo ilustracijo, Beograd, 1964; nagrada za ilustracijo poezije, Beograd, 1967; prva nagrada za grafiko na bienalu mladih, Pariz.

Simbolično predstavljanje samega življenjskega toka, življenjskih funkcij, kot so rojstvo, gibanje, nastanek, rast, smrt. Moč je iz hiš, ali sanjarjenje o kosmosu in o izobilju ali moči, o čemer je bil govori že ob predstavitvi Branka Miljuša. Ta intenzivno obnovljena simbolična preseneča s svojo dinamiko, poezijo, humanizmom, z elementi, ki postajajo nepogrešljivi sestavni deli umetniške ustvarjalnosti, podobne natančnemu stvarstvenemu raziskovanju našega življenjskega prostora, izpolnjenim s pravim pleonomom oblik. Eden njenih aktivnih soustvarjalcev je slikar in grafik Miodrag Nagorni, tudi s svojimi poslednjimi likovnimi formulacijami, ki smo jim bili priča na ljubljanski razstavi pred dobrima dvema letoma oziroma se srečujemo z njimi tudi na letošnjem mednarodnem grafičnem bienalu.

Teško se je odločiti, ali bi Nagorni je bil za predmet ali abstrakcije; tudi je težko reči, da se je Nagorni, potem ko je prebil teško mladost (njegovu delu je staro komaj deset let), neposredno odločeval za to ali lemo ali proti njej, ki je v delih mnogih slikarjev tako prisotna in pereča, skoraj obremenjevalna. Nasprotno, Nagorni je predvsem mnogo študiral in se ukvarjal: zlasti s srednjeveškimi nacionalnimi spomeniki. Tu pravzaprav ni mesto, da bi podrobneje spremljali njegovo življenjsko oziroma študijsko pot, toda vsakelej je bilo za ustvarjalni razvoj mladega slikarja pomembno njegovo s freskami iz 14. stoletja v Dečanih. Tu so namreč pri odkrivanju in obnovljanju fresk postali pozorni na leteče objekte, nekatere »sputnikov«, ki so, kot da bi jih upravljali ljudje in ki se sicer spreletavajo nad mestnim obzidjem ter preplešeno množico. Znanstveniki povezujejo ribso teh objektov z možnostjo, da so pred davnimi leti obiskovali naš planet prebivalci iz vesolja; za mladega slikarja pa je zanimiva dinamična oblika in transpozicijskem sestavu okrog zavrite polizaste sheme pomnila novo potrditev dinamizma, ki obvladuje makrokozmos. Vse do leta 1964 so tako nastajale variete v smislu obvladovanja likovnega prostora, podrejena ga je omejenjati idejnost, varietet, ki jim je Nagorni torej vedno določeval kosmične dimenzije, po drugi strani pa je bilo očito, da so plod likovno-raziskovalnega procesa okrog določeni organskih oblik, skratka mikrokozmosa, gledane pod mikroskopom. Pri tem je bilo važno dejstvo, da Nagorni ni zašel v minuciozno naturalistično prepisovanje, temveč je z dovolj sproščeno likovno igro izbralnih elementov, do katerih se je dokopal, dal duška svobodni akciji, ki je pogojila njegovo izpoved.

V nadaljevanju predstavljanja tega večnega nemira v naravi, ki ga je v bistvu le povzročilo razkrivanje organskih in anorganskih snovi, pa se je Nagorni zatekel k poglubljenemu likovnemu razglabljanju, neodvisnemu od političnih form kot simbolnih nosilcev, in posvečenemu izdruženo proučevanju struktur v prostoru. Intenzivni angažma v grafiki (v kateri uporablja Nagorni naporno bakrorezo tehniko) je tako usmeril v specifične prostorske raziskave, ki se odvijajo v sintetičnih sestavi enakovrstnih geometrijskih oblik in znakov. Nagorni je prizadevanja težilo sedaj za tem, da svoji snovni, katere izvir je še vedno biomorfna značaja, omogoča lastno gibanje, dogajanje v njej sami, sproščanje notranje napetosti, ki jo je mogoče občutiti v njeni še tako abstraktni novi obliki. S tem pa ostaja Nagorni vesele svojemu prvotnemu idejnemu izhodišču — dinamičnim življenjskim silnicam, ki so prisotne v vsem kozmosu.

ALEKSANDER BASSIN

Najrazsežnejši evropski festival

Dunajski slavnostni tedni

Opere, balet in koncerti

Z dopoldanskim koncertom dunajskih filharmonikov, ki so pod vodstvom dirigenta Georga Szella izvedli Beethovno 9. simfonijo, in večernim nastopom praškega baleta v Theatru an der Wien, se je v nedeljo, 22. junija, končal eden najbogatejših in najrazsežnejših evropskih festivalov, znan kot »dunajski slavnostni tedni«.

Tudi festivali imajo krize. Krize idej, nastopov, nivoja in ne nazadnje denarja. Kot nekajtni spremljevalci dunajskih slavnostnih tednov, bi lahko trdili, da se tudi letošnji festival ni znal temu izogniti. In to kljub temu — ali pa celo zaradi tega, da je letos zajel kar tri področja, na katerih je skušal biti univerzalen. Hotel je počastiti stoto obletnico dunajske opere, spomniti se dunajske šole (Schönberga, Berga in Weberna) ter z baletnim festivalom dati poudarek v veliki meri ravno tej — doslej zapostavljeni umetnosti zvrsti na Dunaju.

Opera, ki je že nekako sinonim za Dunaj, je proslavljala svoje stoletnico s predstavami, kjer so prevladovala znana, velikokot uprizorjena dela, oziroma boljše, dela, ki jih ima pač stalno na repertoarju. Poleg vseh pomembnejših Mozartovih oper, Beethovnevega Fidela ter vrste Wagnerjevih, Verdijevih, Fuccinijevih in Straussovih oper je od sodobnejših omeniti le obe Bergovi operi: Wozcek in Lulu ter von Eimena opero Dan-tonovo smrt. Z ustrezno pevskot in dirigentsko zasedbo so skušali predstaviti tudi tisti sijaj, ki jim ga operni vsakdan še krepko načenna. Med bivanjem na Dunaju se mi je posredilo ogledati Wagnerjevo opero Tristan in Izolda, Straussovo Salomo in Verdievega Don Carlosa. Kot prijetna osvežitev pa je delovala predstava Kodalyjevega Harry Janosa v ljudski operi. Wagnerjev Tristan je bil vesikakor velika predstava po zaslugi dirigenta dr. Karla Böhma, pevke Birgit Nilsson in pevca Jessa Thomasa. Ob tem je omeniti tudi ime režiserja Augusta Everdinga (odkritje prejšnjega opernega šefa, adaj še polkojnega Egona Hilberta), ki je odpravil karajansko temo na odru, mistificirano mistiko in tako operi vrnil nekaj njenih čisto teatarskih privlačnosti, s tem pa si zagotovil tudi legitimacijo za Bayreuth. Dvomič tudi, da je danes na svetu še kaka pevka, ki bi vlogo Izolde pela tako inten-

zivno doživeto pa tudi fizično zdržljivo kot ravno Birgit Nilsson. Spominjam se namreč lanske česke Izolde, ki je svojo ljubezensko smrt lahko le še medlo nakazovala.

V Straussovih Salomi je briljiral spet Anja Silja ob izredno dobri solgi Gerharda Stolzeja kot Heroda in Regine Resnik kot Herodinja. Kot Naraboth je nastopil William Blankenship, ki se je ljubljanska operna publika spominja z gostovanjem celovške Opere pred leti. Predstavo je vodil Berislav Klobučar.

Čajkovskega Trnjuljice. Balet so izvajali v originalni Petipovi koreografiji. Vse baletni ansambel ima obudovanja vredno tehniko, s katero se komajda lahko primerjajo drugi baletni ansambli. Tu so na enem mestu združeni briljanca, artistika, moč, virtuoznost in občutje. Medtem ko učinkujejo zlasti angleški in ameriški ansambli s čistim estetskim občutkom pa Rusi dodajajo še lahkost, s katero izvajajo tudi najtežje tehnične elemente, korake in veličaste skoke ter impulzivnost in veselje, brez katerega bi najbrž le težko združili tako nezasišeno disciplino treninga. Naj omenim samo nekaj osrednjih protagonistov: Alja Siljova je plesala Trnjuljico kot eterična in lirčna primabalerina z izvrstno tehniko in sijajnim stilom; vili sta bila Nina Grudzeva in Gabrijela Komljeva, princ Désiré pa Oleg Sokolov. Predstavo je dirigiral Viktor Fedotov.

Bazen številnih koncertov — pianist Friedrich Gulda je npr. izvedel v osmih večerih vse Beethovneve klavirske sonate — je tikel v Konzerthausu Claus del dunajske šole, kjer so berlinski radijski orkester (dirigent Lorin Maazel), dunajski simfoniki (dirigent Claudio Abbado Joseph Krups), dunajski filharmoniki (dr. Karl Böhm), londonski simfoniki orkester (dirigent Pierre Boulez) ter številni drugi manjši ansambli ter zbori izvajali dela skladateljev Schönberga, Berga in Weberna. V tako imenovanem »nočnem studiu« pa je ansambel »Kontrapunkte« (v bistvu komorni orkester dunajskih simfonikov) izvajal prav tako dela omenjenih skladateljev, ki so bili na ta način izredno predstavljeno pa tudi študijsko zanimivo predstavljeni s svojimi skorajda celotnim opusom. Za široko publiko pa tak način in taka sestava koncertov seveda ni bila preveč privlačna, čeprav so jo na drugi strani videla velika imena in sijajni orkestri. Ne bi bilo prav, če ob tem ne bi omenili dirigenta Bruna Maderna, katerega koncert s deli Osarjena noč in Violinski koncert Arnolda Schönberga ter Webernov zbor »Ständchen auf leichem Kitzbühel« ter 2. kantato op. 31, sam postikal. Sijajna izvedba, slasni pa in vrstni violini Zvi Zeitlin ter zlasti sopranistka Dorothy Dorow ter basist Misael Kraak so to glasbo izvajali s vso potrebne tehnično dovrjenostjo, slasni dirigent pa tudi s veliko prepričljivostjo.

PRIMOŽ KURBET

SPREMLJAJTE TV PROGRAM Z REVUJO STOP V ROKI!

Prevodi

„Na marše“

Odmevi jugoslovanskih književnosti v tujini

Moskovska založba Hudožestvennaja literatura je izdala v nakladi 10.000 izvodov 320 strani obseajočo knjigo »Na marše. Narodno-osvobodilna poezija Jugoslavije 1941-1945 godov.« Na naslovi strani je označeno, da so v nji prevodi iz srbskohrvatskega, slovenskega in makedonskega jezika. V tem izboru poezije za narodnoosvobodilno tematico je zastopanih 50 pesnikov, med njimi 14 slovenskih. Knjiga je nastala iz smotnega prizadevanja, da se sovjetskim bralcem predstavi tisti del poezije, ki ga ni še nobena ruska antologija zajela v tako širokem izboru in ki dokumentarno izraža največje dogajanje v zgodovini jugoslovanskih narodov tega stoletja.

Antologija »Na marše« je izšla v redakciji O. Kutasove, ne celih 5 strani obseajočo uvodno besedo pa je spisal Boris Sluckij, ki je že v oktobru l. 1944, nekaj dni po osvoboditvi Beograda, poslušal recitacije partizanskih pesniških tekstov; čeprav jih ni razumel, so ga zagrabilo po dikciji in ritmu, pa se je poslej, kakor pripoveduje, vse bolj zanimal za poezijo jugoslovanskih narodov, posebej še za tisto z narodnoosvobodilno tematico, saj je ta poezija tvorila, kakor pravi, velik delež uvoda podrobneje, čeprav goščeno označuje razvoj in značilnosti te vojne poezije. »Četudi je slog Otona Zupaniča ali Ivana Gorana Kovačiča,« piše Sluckij, »mnogo bolj zapleten kot po slog Branka Čopića, so vendar vsi ti pesniki pisali za vojaka, za partizana in kazali polno razumevanje za njegova vprašanja, njegov okus in za njegovo narodno estetiko.« Ob koncu pa pravi: »Bojevitost, boreča se poezija, ki se je v nji družil krik bolečine z neurčljivo vero v zmago — takšna je bila jugoslovanska muza v razdobju osvobodilne vojne.«

Razveseljena je ugotovitev, da je v tem izboru zares dostojno, četudi nepopolno zastopana slovenska poezija in da nje prevodi, delo tako različnih prevajalcev, izpričujejo očito skrb za kar moči polnovredno podajanje vsebinskih in formalnih vrednot te poezije, tako da so vsaj v glavnem ohranjene individualne značilnosti posameznih pesnikov. Zastopani so naslednji slovenski pesniki (številka v oklepaju označuje število prevedenih pesmi): Fran Albreht (1), Matej Bor (6), Cene Vipotnik (2), Igo Gruden (2), Oton Zupanič (5), Karel Destovnik-Kajuh (5), Mile Klopčič (1), Edvard Koček (2), Nace Kranjc (1), Peter Levcc (2), Ivan Mičič (2), Tone Seliškar (2), Jože Udovič (2) in Miran Jarc (2). Naj navedem še imena prevajalcev slovenskih pesniških tekstov: A. Surkov, J. Levitanski, A. Steinberg, A. Toom, D. Samojlov, M. Zenkovič, K. Bogatyrev, L. Martinov, V. Korčagin, B. Sluckij, N. Glavkov in N. Stefanovič. Največ prevodov je prispeval A. Surkov. Pred prevodi vsakega izmed udeležencev pesnikov so kratki življenjski in bibliografski podatki o tem pesniku.

Antologija »Na marše« je tako lepo nastajena in opremljena. Da to priložnosti izdaja prijetno preseneča. Ilustracije na posebnih prilozhah so delo jugoslovanskih grafikov. Izmeh Slovencev so zastopani Nikolaj Pirmat, Ivan Seljak-Čopić in France Slana, pogrešamo pa med njimi predvsem B. Jaka.

Danska reprezentanca jugoslovanske novelistike

Pisatelj jugoslovanskih narodov so na Danskem kaj malo znani. To lahko sklepamo tudi po seznamu morda največje zbirke pričrtnih, širšemu občinstvu namenjenih izdaj Gyldenalds Traneborger, ki šteje več kot 260 zvezkov. V tem izboru svetovne književnosti je zastopanih samo osem slovenskih avtorjev in ena antologija sovjetske proze; izmed teh devetih kritik jih je osem prevedenih iz rusčine iz drugih slovanskih literatur pa sručeno samo ime Karla Čapka. Šele pred tedni je stopila v to usledno zakladnico danske prevodne književnosti knjiga »Noveller fra Jugoslavien« (208 str.). Knjigo je pripravila danska pisateljica Toni Liversage, ki se je lanko leto udeležila oktobrskoga srečanja pisateljev v Beogradu, 31. oktobra pa se je oglašila tudi v Društvu slovenskih pisateljev v Ljubljani ter se tu na hitro roko informirala o slovenski književnosti.

Literarni sad teh skrajnje redkih stikov med danskimi pisatelji in književniki Jugoslavije je torej knjiga »Noveller fra Jugoslavien«, ki jo imamo pred sabo. V nji je izšla v prevodu Toni Liversage po ena novela pisateljev Branimir Ščepanovič, Miodraga Pavlovič, Ranka Marinkovič, Vojislava Colanovič, Momčila Milankovič, Miodraga Bulatovič, Zike Lazija, Slobodana Novaka, Rista Trifkovič, Lojzeta Kovačiča, Vladana Desnice in Zivka Cinga. Potemtakem gre povedati za mlajše avtorje. Slovensko slovatvo predstavlja tu en sam pripovednik in še pri tem ni omenjeno v podatkih ob koncu knjige, da je slovenski pisatelj, Stoer pa je Kovačičeva proza prevedena iz beograjske zbirke »Savremene slovenačka pripovetke« (1966). V »Fororde« (predgovoru) je Toni Liversage nekoliko orisala slovstveni položaj v Jugoslaviji in tu je Lojze Kovačič vsaj označen kot Slovenec. Ob koncu sestavka je malce osvetljena jezikovna samostojnost Makedoncev, slovenska literatura pa je tudi v tem okviru zanemarljena, tako da nas ta danska reprezentanca jugoslovanske novelistike ne more povsem zadovoljiti, čeprav priznavamo dober namen sicer premalo informirane Toni Liversage.

Češki prevod Gimnazijke

V bližnjih dneh lahko pričakujemo izid novega češkega prevoda iz slovenske književnosti: romana Antona Ingolca »Gimnazijke«. Prevod ga je priznani poznavalec naše literature in slovenskega jezika, kritik dr. František Benhart in dal češki izdaji naslov »Věčreč u Ady.« Izšel bo v nakladi okrog 30.000 izvodov. Ze lani je bil ta slovenski bestseller preveden v slovaščino; prevedel ga je dr. Vit azoslav Hečko. Nedavno se je pisatelj Ingolič mudil v Pragi in ob tej priložnosti je list »Svobodné slovo« priobčil intervju z avtorjem »Gimnazijke«. Spisal ga je Jaroslav Pánek in v uvodu poudaril, da je Anton Ingolič po drugi svetovni vojni v ČSSR najbolj znani slovenski pisatelj. Intervjuist je vprašal Ingolca, kako bi se dala na kratko označiti situacija v sodobni slovenski literaturi. Ingolič je opozoril na zelo živahen revialni razmah pri Slovencih in dejal, da je načelno mogoče pri nas izdati vsakršno kvalitetno delo, vstevši spise najmlajše generacije. Posebej je poudaril, da bi zaslužili prevod v češčino nekateri spisi A. Gienga, L. Kovačiča, V. Kavčiča, P. Zidarja in L. Suhodolčana. Ingolič je s priznanjem govoril tudi o češkoslovaško-jugoslovanskem sodelovanju in njegovih perspektivah, o sodelovanju v slovenskih, čeških in slovaških pisateljev na Belari križu, o sodelovanju slovenske RTV v Bratislavsko in izjavil ob koncu, da bi želel češčino in našim kulturnim delavcem več poguma in vztrajnosti pri razvijanju kulturnega sodelovanja med češkoslovaškimi in jugoslovanskimi narodi.

Ljudska modrost naših narodov v ukrajinski

Kijevska založba umetniske literature »Dnipro« izdaja v lični opremi in žepnem formatu zbirko »Mudriči narodna«, odmerjeno izrazom ljudske modrosti, kako se kaže v pregovorih in rekah. V tej zbirki so v redakciji Ivana Juščuka pravkar izšli »Prisliivja ta prikazki narodiv Jugoslavije«. Uvodno besedo je spisal I. Juščuk in v nji omenja iz slovenske literature te vrste Franca Koček in Ivana Sašlja »Slovenske prepovede, reke in prilike« iz l. 1934. Na to knjigo se naslanja slovenski del te knjizice, kajpada v ukrajinskem prevodu, ki zavzema 48 strani. To slovensko »ljudsko modrost« je prevedel znani ukrajinski poznavalec slovenskega slovstva Vili Grimič, o katerem je že nekajkrat bila beseda v »Delu«. V prvem delu knjizice so vrste pregovorov in hercegovske črnogorske, bosanske in hercegovske zakladnice narodnega blaga, nato imamo slovenske in na straneh 114-137 še makedonske. Pred tem so izšli v posebnih knjigah moldavski, poljski in beloruski pregovori, očitno pa se bo ta po svoje mikavna ukrajinska zbirka še nadaljevala.

BOZIDAR BORKO

Med knjigami

Rimska civilizacija in kultura na naših tleh

Zbornik razprav SAZU

Šesti zvezek razprav razreda za zgodovinske in družbene vede Slovenske akademije znanosti in umetnosti prinaša skora v celoti vrsto razprav, ki v glavnem, razen ene same razprave, obravnavajo arheološke najdbe latinske kulture in civilizacije na naših tleh.

Uvodna razprava Petra Petruja obravnava rimske grobove iz Dobove, Ribnice in Petruje vasi na Dolenjskem ter tako zanimivo in tehtno dopolnjuje podobo Dolenjske iz časov prvega in drugega stoletja po našem štetju. Omenjene rimske nekropole na tem območju so pomembne zato, ker dokazujejo dokajšnjo strjenost rimske naselitve na tem področju Slovenije. Tudi drugi dve razpravi (Sonja Petru: Rimski grobovi iz Glododola in Tone Knez: Novi rimski grobovi na Dolenjskem) samo dopolnjujejo prvo razpravo in potrjujejo, da je Dolenjska pomembno arheološko nahajališče tudi iz obdobja Rimljanov.

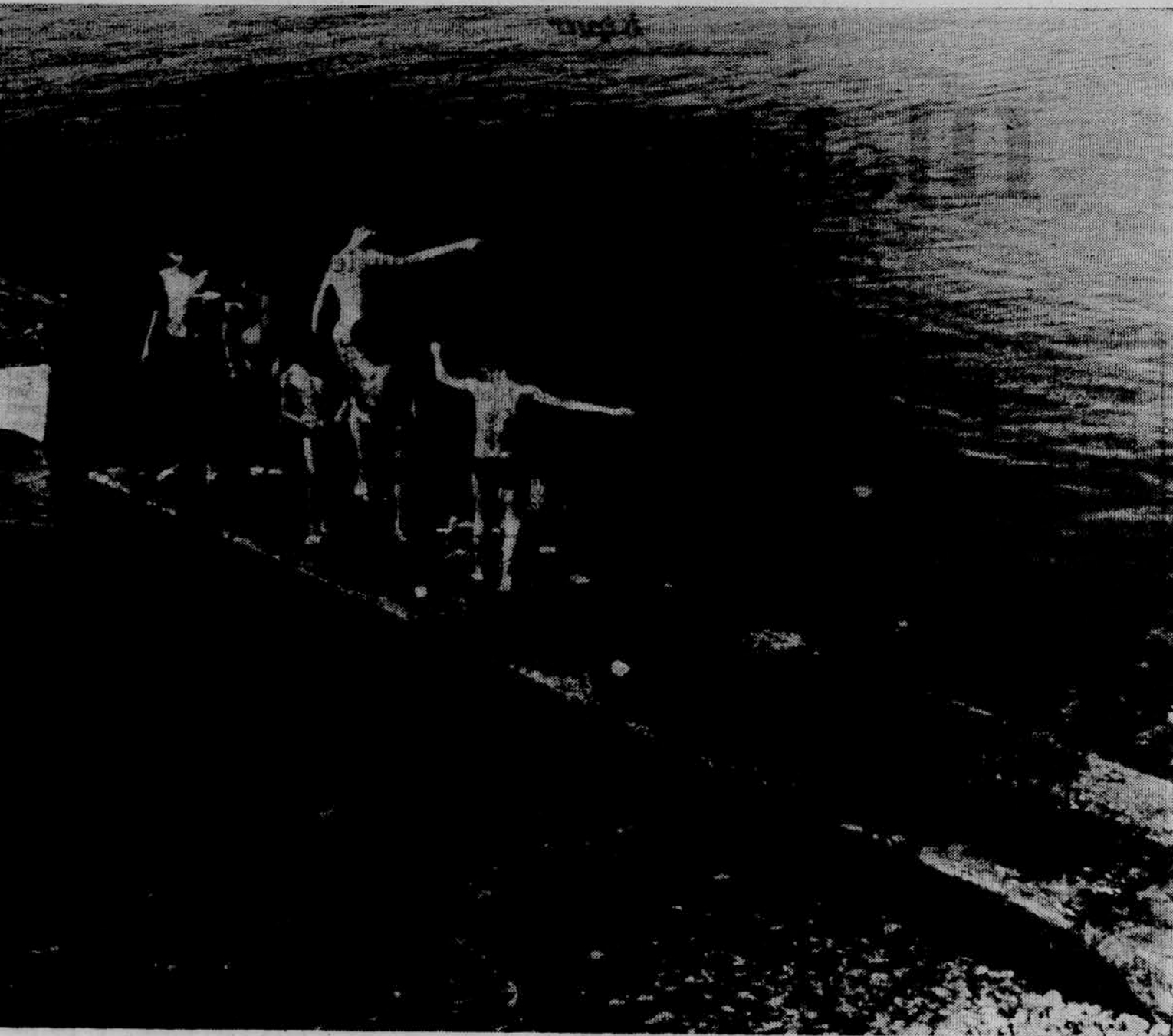
Kot dopolnilo k lokacijam, ugotovitvam in zgodovinskemu vrednotenju rimskih nekropol na Dolenjskem sledi prispevek Sonje Petru o antičnem stedi iz dolenskih gro-

bov. Avtorica na primerih poznanega antičnega stečila na opredeljuje samo obdobje, temveč ugotavlja, da nam sestava steklenege rimskega gradiva na Dolenjskem daje poleg že znanih oblik tudi vrsto primerkov, ki so skorajda unikatne najdbe med doslej znanim antičnim gradivom. Znanstveno dopolnilo prvih tem razpravam o rimskih grobovih na Dolenjskem je tudi prispevek Ive Miki-Curk o terri sigillati iz dolenskih grobišč. Tudi naslednja razprava je izpod peresa iste avtorice in nosi naslov »Prispevek k proučevanju rimske ločene lončnice v Sloveniji.« Iva Miki-Curk zagotavlja, da je tudi antika poznala ločene keramike s steklastim ločcem, ki vsebuje svinec, in prav zaradi tega nastaja na terenu nemalo težav ločiti antično keramiko od srednjeveške ali moderne keramike.

Nadaljnji prispevek Petra Petruja po naslovom »Poskus časovne razporeditve lončnice iz rimskih grobov na Dolenjskem in Posavju« poskuša podati prikaz antične lončarske proizvodnje, odkrite v zadnjem desetletju v grobovih na Dolenjskem in v Posavju. To je tako imenovana »domača« ke-

ramika, ki je lokalna po svojih oblikah in materialih ter tudi na tem območju izdelana, predvsem v Nevidunumu, kjer so bile zelo znane keramične delavnice in seveda, upravnno središče tega območja pod Rimljanji.

Če so dosedanje razprave obravnavale predvsem rimske grobišča in najdbe v njih, ki so tesno povezane s kulturo in civilizacijo antike na naših tleh, potem je razprava Stanka Pahiča posvečena doslej neraziskanemu odelku rimske ceste Ceia-Poetovio. Iskanje rimskih cest, oziroma njihovih tras v Severni Sloveniji je sicer staro že dobrih sto let, vendar doslej, razen nekaterih poskusov, zaveda ni bila natančno opredeljena. Pahič je poskušal in s sodnimi ter preučevanja terena tudi natančno določil doslej neraziskani del rimske ceste med Celso in Poetoviom na odelku Slovenske Konjice-Slovenske Bistrice. Poznavanje smeri osiroma tras nekdanjih rimskih cest na našem območju je prav tako pomembno, saj nas prav to delo pripelje tudi do novih odkritij in spoznanj o nekdanjih prebivalcih naše dežele, zlasti v prvih stoletjih našega obdobja.

IVO CERLE: JUTRO NA POMOLU

Polemichen zapis

Še enkrat o italijanski okupaciji Trsta

K opisovanju dogodkov okrog 3. novembra 1918

Do italijanske okupacije Trsta dne 3. novembra 1918 po morski poti ni prišlo po vojnem načrtu bodisi italijanskega ali antantnega (zavezniškega) poveljstva, ampak zaradi ravnanja tržaškega odbora za javno blaginjo, ki je poslal na torpedovki tržaškega slovenskega narodnega sveta v Benetke odposlanstvo z nalogo, da tam zaprosi za »natančno pomoč«.

Te »epizode« na relaciji Trst — Benetke in Benetke — Trst med 31. oktobrom in 3. novembrom 1918 se lanske jeseni ob petdesetletnici »prevarnih dni«, ko se je sesula Avstro-Ogrska, nisimo spomnili s kakšno temeljito obravnavo. Podpisani sem ji posvetil pozornost že pred štiri leti v sestavku »Ko je zapletilo razkosanje Slovenije (ob petdesetletnici londonskega pakta)« in še pred dvema letoma v članku »Se o pripomoči k italijanski zasedbi Trsta jeseni 1918« (Sodobnost 1965 in 1967).

O njej moram spregovoriti zdaj znova v zvezi z neutemeljenim napadom pisca neke pred malo dnevi izšlo knjige na opis »epizode« v Tumovih spominih.

Opis v spominih dr. Henrika Tume

Na str. 381 Tumove knjige »Iz mojega življenja«, ki je izšla po smrti avtorja leta 1937, je tržaško-beneška »epizoda« opisana takole:

»Ta odbor (za javno blaginjo) je soglasno sklenil, da takoj odpošlje v Benetke odposlanca s prošnjo, naj antantne čete zasedejo mesto, da preprečijo izgredo, češ da preti nevarnost, da začne razbrzdana masa pleniti po mestu; obenem so prosili (t. j. nameravali prositi) tudi za potrebno opremljavo. Narodni svet v Trstu je dal odboru za javno blaginjo v ta namen na razpolago torpedovko in tako so odpluli po en zastopnik italijanskih nacionalistov in socialistov

ter en zastopnik Slovencev, narodnjakov in socialistov — ta je bil dr. Ferfolja — berait v Benetke za hitro pomoč Trstu. Seveda je italijanska oblast obljubila takojšnjo pomoč in skoraj skupaj z vrtačajo se torpedovko narodnega sveta so pripele tudi italijanske torpedovke (tj. vojne ladje) z italijanskimi okupatorji.«

Ta nekaj vrstični Tumov opis vsebuje vse bistveno v dogajanju in se od drugih prikazov, ki so izšli bodisi pred njim ali za njim, razločuje le po tem, da je zanemarljivo podrobnosti tako, kakor zanemarljivo vsak skrčen zgodovinski opis — npr. v učbenikih zgodovine — vse postransko v dogajanju. Za takšne skrčene opise velja vodilo, da ne smejo zanemariti bistvenega ali najbistvenejšega.

A medtem ko Tuma ni prekršil tega vodila, pa je to storil njegov najnovejši kritik: ki se je spraval nad njegov navedeni opis takole:

»To epizodo je dr. Henrik Tuma v svojih spominih prikazal in tako izkrivljeni obliki, kakor da bi bili tržaški Slovenci šli v Benetke poklicat italijansko vojsko. Zato so razni pisci po njem nekritično prevzeli to verzijo in s tem povzročili veliko zmedo. Kaj je Tuma napolnil s tako napačnimi informacijami, ne vem... Naj je vzrok kakršnihkoli, z njegovim prikazom stvari je bila storjena krivica resnici. Proti Tumovi trditvi so se takoj po objavi silili glasovi...«

Nato »kritik« pripoveduje, da »sta se v zadnjem času obširneje ukvarjala s to »epizodo« dva avtorja — in sicer »eden glavnih akterjev« spominok, drugi pa kot raziskovalec »na temelju dokumentov« — in da »sta postavila potek stvari v pravo luč. Tako skuša ustvariti vtis, kakor da bi bila ta dva avtorja v nečem »popravlila« Tumov prikaz in se za tem vtisom skrivajo, ne da bi pokazali, v čem je »Tumov opis« »popravljen«, potreben, ne da bi navedeli tiste Tumove

besede, v katerih naj bi se krila »izkrivljena oblika«, »napačna informacija« in »krivica resnici«.

Res se je bil »eden glavnih akterjev« epizode že stakoj po objavi odlomka Tumovih spominov še za časa življenja le-tega oglašil proti njegovemu opisu, a ga je ta tako tehtno zavrnil, da ob izidu spominov — tri leta pozneje — ni bilo čuti prav nobenega glasu proti Raziskovalcu, ki je pisal o epizodi lani na temelju dokumentov, pa tudi ni ničesar omenjal v Tumovem opisu. Piševo sklicevanje na oba avtorja je neutemeljeno.

V Tumovem opisu ni najti nobenega »krivega« podatka in v njem ne manjka noben bistven podatek, pomemben za presojo ravnanja tistih, ki so se jeseni 1918 zbrali v odboru za javno blaginjo in se sporazumeali za skupno odposlanstvo v Benetke.

Če bi bil »kritik« navedel Tumov opis, bi siherni bralce takoj videl, da ga v ničemer ne »popravlja«.

Dejansko pa mu sploh ne gre za takšno popravljanje — kakršnega tudi ne najdemo pri obh avtorjih, na katere se neopravičeno sklicuje — ampak za nekaj docela drugega: »Krivice« se mu zdi, da pri Tumi za odposlanstvo skupnega odbora v Benetke odgovarjajo enako njegovi italijanski in slovenski, meščanski in socialistični člani, in bi rad predstavljal zadevo drugače — tako namreč, da bi opral slovenske predstavnike — če že ne vse, pa vsaj delne — soodgovornost za skupaj zasnovano in izvedeno odposlanstvo. To pa skuša doseči z odstavitvijo iz slike dogajanja bistvene okolnosti, ki jo je Tuma opošteval, a ki je njegov »kritik« noče videti, namreč:

Italija je bila članica antante in med »antantnimi četami« so bile na jadranskem prostoru predvsem — italijanske

»Kritik« bi rad sebi in bralcu dopovedal, da se je odbor za javno blaginjo na pobudo slovenskih članov odločil za nekaj — docela ali skoraj — neirenditističnega ali neitalijanskega, ko je sklenil, obrniti se vna zavezniško poveljstvo in ne na »italijansko vojsko«. A ta njegov ugovor bi veljal samo v primeru, če italijanska vojska ne bi bila sestavni del zavezniške in če Italija ne bi bila na jadranskem področju odločilno predstavljen v prav tistem zavezniškem poveljstvu, na katero so se Italije v sporazumu obrnili za pomoč Trstu, ki da ne more sam zagotoviti reda in miru, tj. za njegovo zasedbo. S to okolnostjo so računali člani odbora za javno blaginjo in zaradi nje so se tako lahko strinjali s predlogom slovenskih predstavnikov italijanski nacionalci. Silika dogajanja, iz katere bi bila ta okolnost urezana, je bistveno izkrivljena. In takšno silko nam ponuja »kritik«, ki očita Tumi »izkrivljanje« docela neosnovano!

»Kritikovo« sprenevanje je očitno tudi anse med izjavami treh članov odposlanjane med izjavami treh članov odposlanjane v Benetkah pred — italijanskim hkrati tudi antantnim — admiralom Marzalom. Naj na kratko ponovim za »kritikoma« te izjave: »Italijanski nacionalci« je izrazil željo, da bi prinesla pomoč in okupirala Trst Italija, italijanski socialisti »je zaprosil za intervencijo antante ali vsaj Italije v sporazumu z antanto«, dr. Ferfolja pa se tudi ni bistveno odmaknil od želja obeh Italijanov, ko je izjavil na koncu — po prvem poročilu, objavljenem v tržaški »Edinosti« (št. 301 z dne 4. novembra 1918) — da »bi moral pristati na provizorino okupacijo po Italiji... le tedaj, če bi imela Italija za to direktno naročilo od entente, ali — kakor navaja pisec — »če dobi Italija za to formalen nalog antante«. Vse — bodisi Ferfoljevo ali kogarkoli za njim — iskanje »formalnega naloga

ali »direktnega naročila« antante Italiji, ki je bila sozmagovalka v dobljeni vojni antante (čeprav je bila sama dotlej temeljito tepena) in ki so ji bili zavezniški obljubili sterne irredentec z neupoštevnimi Slovenci (Jugoslavo) na njih, je bilo — prazno okolišnje!

Razlike so nebstivene in za presojo tržaško-beneške »epizode« neupoštevne. Naravno je morala biti Ferfoljeva izjava drugačna od izjave italijanskega nacionalca, toda pomena in vloge odposlanstva ni spremljala.

Nobenega načina ni, ki bi mogel »oprati« slovenske člana odbora za javno blaginjo in odposlanstva — soodgovornosti zanj. Vsa takšna prizadevanja so bodisi sprenevanje — kakor pri »kritiku« Tumovega prikaza — ali pa vodijo v naravnostno spreminjanje dejstev. To je npr. zagrešil pisec J. K.-c, ki si je v sestavku »Trsta usodopolni dnevi« (Slovenski Narod št. 252 z dne 25. decembra 1919) izmislil drugačno Ferfoljevo izjavo pred admiralom Marzalom, češ da je dejal, »da nikakor ne sme zasedbi Trsta Italija, temveč edino antanta...«. Takšna je bila prva dezinformacija v krivo vsačitev tistih tržaških Slovencev, ki bi jih rad »oprati« najnovejši »kritik«.

V vprašamo se še, zakaj Ferfolja ni takole izjavil admiralu Marzolu. Seveda se je hotel tudi držati sklope, k sprjemu katerega je v odboru za javno blaginjo skupaj s tremi slovenskimi kolegi tudi sam prispeval. A predvsem se je zavedal, da bi žrtvoval resnost svojega nastopa, če bi tako postavil antanto v nasprotje z njenim delom Italija! Takšna izjava se ne bi dala spraviti v sklad z udeležbo pri odposlanstvu v Benetke.

Kdor je hotel ovirati antantno-italijansko zasedbo Trsta, je moral nasprotovati tistem odposlanstvu in vsemu antantofilskemu vdajanju v usodo, ki so jo Trstu in njegovemu slovenskemu zaledju ukrojili v londonskem paktu — menda vendar ne »dobri« — zaveznik!

Naj navedem nekaj stavkov iz pisma Ivana Hribarja z dne 13. februarja 1929 dr. Henrikumu Tumi: »Vaska druga rešitev je bila takrat umestnejša, ker bi bila Italijanom vsaj nekoliko grenila njihov apetit po slovenski zemlji. Tudi delavska republika, dasi dvomim, da bi bili delavci takrat zreli za vzpostavljane in vzdrževanje reda. Vendar bi to bilo morebiti pripomoglo, da bi bila v Trst prišla mešana antantna zasedba. Veliko verjetnosti pa za to tudi ni bilo, kajti antanta je Trst že vnaprej prisodila Italiji.«

Dr. Henrik Tuma je v tistih prevarnih dneh menil, naj bi socialistično delavstvo obeh tržaških narodnosti proti volji meščanstva okoliščeno tržaško avtonomno mesto; v spominih (str. 382) pripoveduje, da je »tudi mislil, da bi se v primeru revolucionarnega nastopa delavska obrnila zaupniki delavske stranke na Wilsona in na ameriško zastopstvo, naj zasedejo Trst ameriške čete ali vsaj kombinirana četa Angležev, Francozov, Američanov in d.r.«

Besede o »revolucionarnem nastopu delavstva« sem podčrtal, da bi jih bolje opazili nelep zavezani bralci »kritikov« knjige, kjer povrh izkrivljanja Tumovega opisa tržaško-beneške »epizode« najdemo tudi še trditve, češ da »je narodni odbor torej dejansko storil to, kar je po pisanju H. Tume moral storiti!«

Tisti »narodni odbor« je nasprotoval revolucionarnemu nastopu delavstva in se je z drugimi enakimi nasprotniki v odboru za javno blaginjo sporazumel, da odpošlje odposlanstvo v Benetke po antantni pomoči, ki je imela zlasti tudi odvrtni nevarnosti od Tume priporočenega delavskega nastopa.

DUSAN KERMAVNER

Izpovedi Svet v otroških očeh

Prispevki na literarni natečaj Pionirskega lista

Otrok sprejema svet skozi svoje oči. Brez predsodkov je in brez ovir, ki si jih postavljamo odrasli. Neposreden je, iskren, čustven, neodvisen. Življenje in dogodki so zanj del igre. Vse te lastnosti so od nekaj mikavne tudi za odrasle. In otroška ustvarjalnost, otroška izpoved ima za odraslega od nekaj čar pristinosti in igre. Ko otrok dorašča, že začne izbirati vrednote in samostojno presojati dogodke. V tem je svojiski, izviren, preseneča nas in nam mnogokrat pokaže stvari, kakršne so v resnici. Spisi, ki jih objavljamo, so izpovedi doraščajočih otrok; lahko zapišemo literarne izpovedi, saj so to v resnici drobne črtice, ki nam mnogo povedo o življenju. Mogoče nam odraslim mnogo več kot otrokom. Izbrane so iz literarnega natečaja, ki ga je letos razpisal Pionirski list in na katerega je prišlo 10.000 odgovorov. Natečaj pod geslom LJUBIMO SVOJO DOMOVINO IN VSE BRATSKÉ NARODE je predvidel naslednje teme: I. Novo leto, leto mojih skrivnih želja; Kdo je moj tovariš in komu sem jaz tovariš. II. Moja mama; Pomlad prinese novo življenje. III. Moj največji vzornik; Šola, moj drugi dom; Prosta tema. Besedila, ki jih tokrat objavljamo, so izbrali Marija Kovačič, Marta Lešnjak, Cvetko Zagorski.

Kdo je moj tovariš in komu sem jaz tovariš

Ležim v precej trdi, s tanko odejo pokriti postelji. Danes sem prišel v bolnišnico, s povitim koleno, s sklepno revmo. Soba je pušta, mračna, prebarvana z motno, sivu rumeno barvo.

Moja postelja je na koncu sobe pri oknu. Ne gledam skozenj, prikovan sem. V kolenu imam železne prste, ki stiskajo. Menam in se premikam, da bi mi bilo laže. Železni prsti pa neurodno delajo. Gledam v vrata. Želi se mi, da so se odprla in da je prišla mama. Ni je. Sem čisto obupan, neobgleden. Drugi, že skoraj zdravi, me gledajo. Kaj si le mislijo o meni?

Tedaj se res odprejo vrata in v sobo stopi velik mož. Široka ramena ima in veliko, levo glavo. Obleden je v belo haljo. Na obrazu se mu pokaže droben nasme. Vidim

IRENA KUJS (7. razred): DEKLICA OB OKNU

njegove lase: počesani so nazaj in skoraj že sivi. Mož stopi k meni, sede na posteljo in me hudomušno pogleda. »Kaj pa ti? Si prišel malo na obisk k meni, kaj?«

»Saj ni nič hudega! Skupaj bova že pregnala bolezen. Vsak dan se bova videla, vse je rekel. Naslednji dan. On je spet tu. Spet se pogovarja z menoj: »Zdravo, stari filozof! mi reče. Moram se mu smejati!«

Se en dan in že sva prava tovariša. Nič več se ne bojim. Ne železnih prstov. Ne teme, ko moram vstati, čeprav me noge ne nosijo. Pridem, pogleda temperaturne liste in pri mojemu odmahu z roko.

»Ta je pa že star ko zemlja!«

Tako je to. Veliki mož v beli halji s sivo levo glavo. Tovariš.

JERNEJ JAKOPIN, 7. r. Ljubljana

Mama

Moja mama je bila kmečko deklet, četrta po vrsti od osemih otrok. V šoli se je dobro učila, zato so jo posiljali na srednje medicinsko šolo v Ljubljano. Po treh tednih se je vrnila domov.

Mesto jo je preveč stiskalo, dušilo. Doma je prišla za vsa kmečka dela. Z očetom je kosila, orala, okopavala. Vsako delo je opravljala z veseljem. Pri vsakem delu je prepevala. Ker je bila njena mama bolna, je vodila gospodinjstvo. Sredi največjega dela je sanjala o sreči. Srečo pa si je predstavljala po svoje. Ni sanjala o denarju, o lepi hiši sanjala je o človeku z dobrim srcem. In ker je moja mama imela dobro srce, je dobila dobrega človeka, s katerim se je poročila.

Ko je prišla v svoj novi dom, se je pokazalo polno težav. Navaditi se je morala na nov način življenja, na nove ljudi. Dela je bilo mnogo več kot doma. Vse težave je prebrala s petjem in nasmeškom na obrazu.

Mene je rodila v Ljubljani. Ker sem imela okvaro na nogi, me je morala vsak večer kopati in me povijati. To je delala z veliko ljubeznijo in nežnostjo. Dnevno, ko me je nesla na pregled, se je kar veselila. Tisti dan me je lahko imela ves dan v naročju. Ko sem hodila v prvi razred, me je hodila čakati, da me ni bilo strah. Pozimi me je naložila na sanke in me peljala, včasih je kar tekla. Doma so jo čakali lačni prašiči, krave in nepripravljena večerja.

Moj največji vzornik je prometni miličnik

Prometni miličnik mi je največji vzornik, ker rešuje človeška življenja. Vedno kadar ga vidim na križišču, kako daje voznikom znake, pomislim, koliko nesreč bi nastalo, če bi bil prometni miličnik le za hip odsoten.

Seveda pa prometni miličnik nima le te naloge, da ureja promet, ima še cel kup drugih dolžnosti. Poskrbi tudi za izgubljenega otroka. Tudi meni je prometni miličnik pomagal, ko sem se nekega dne izgubil sredi mestnega vrveža. Takole se je zgodilo: Odišil sem se, da grem sam v Ljubljano. Iz domače vasi sem se odpeljal z vlakom. Po dveurni vožnji sem prispeval v mesto. Komaj sem izstopil, že me je vzmirljivo borila žen. V Ljubljani sem bil že večkrat, a vedno v spremstvu staršev ali kakega sorodnika. »Danes pa sem sam,« sem pomislil in kar strah me je bilo.

Obdajala me je množica ljudi in vsi so imeli veliko prtljage. Odišil sem se, da se jim pridruжим. Prišli smo do kolodvorskega izhoda, kjer se je množica razšla. Zopet sem bil sam...

Odišil sem do prvega križišča. Sredi ceste je stal prometni miličnik. Vozikom in pešcem je dajal znake. Tu sem stal kakih 10 minut. Vedno kadar sem hotel čez cesto, so privzeli avtomobili in ostali sem moral na pločnik.

Ne vem, koliko časa bi še čakal, če me ne bi nekdo potprejal po rami in vprašal: »Jaj, sine, kaj pa ti, sam? Si se mar izgubil?«

Ozrl sem se. Za menoj je stal prometni miličnik. Povedal sem mu, da sem prišel v Ljubljano z vlakom in da sem namenjen k zdravniku v železniški zdravstveni dom. Prometni miličnik me je prijel za roko in odšla sva čez cesto. Vsi avtomobili so se ustavili in midva z miličnikom sva srečno prišla na drugo stran. Zadel sem si sila pomemben, saj so vsa vozila ustavljala pred mano.

Z miličnikom sva prišla pred veliko stavbo. Spoznal sem, da sva pred zdravstvenim domom. Ko sem pri zdravniku opravil — moj prijatelj miličnik je namreč uredil, da sem prišel takoj na vrsto — me je pospremil na železniško postajo.

Peljal me je celo na vlak, kjer me je izročil neki ženski v varstvo. Miličniku sem se zahvalil; ko pa je bil pred vagonom, sva si pomahala.

Temu prometnemu miličniku sem še vedno hvaležen. Mislim, da bi bilo veliko manj prometnih nesreč, če bi ljudje spoštovali prometne miličnike.

STANKO KRAMAR Sentvid pri Stični 7. r.

Moji vzorniki

Vzornik moj ni samo eden, več jih je — in ti vzporedno z mojim znanjem živijo.

Ko v šoli se ogrejem za kemijo, takoj v očeh je mojih Alfred Nobel — velikan med velikani. Ko pa navdušim se za vesolje in astronomijo tedaj ves ganjen v sliko Gagarina zrem in nanj ponosem sem.

Nastel bi jih lahko še celo vrsto, a le take samo, ki z mojim spoznanjem zrastejo in jih drugi nadomestijo, še preden zamro.

A moj največji vzornik, neminljiv, je naš tovariš Tito! Njegovo delo je več vredno kot tisoč rudnikov zlata.

IVO VUK Videm ob Ščavnici

V šolski klopi

Na vrsto je prišlo zadnje izpraševanje. Mraz nam je lezel po kosteh in noge so se nam šibile. Moja soseda Stanika je bila med onimi, ki so ponavljali zgodovino pred učilnico; jaz tudi. Zvezki so šumeli in slisati je bilo vznemirjeno šepetanje. Še med potjo, ko smo bli proti učilnici, je vse šumelo.

Nazadnje smo sedli v klopi. Takoj me je Stanika uščišnla v nogo ter šepnila:

»Kdaj je bila bitka pri Trafalgaru?«

Nisem vedela, zato sem kar pisano pogledala. Z mrknim pogledom sem odgovorila na sosolčev pogled, ta pa je takoj rekel:

»Ne glej me tako grdo!«

Pogledala sem vstran in takoj zagledala razpredelnico z letnicami. Nasla sem letnico in hitro napisala na klop: 1805. Prav tisti trenutek je profesor poklical Staniko in ji postavil isto vprašanje, kot ga je meni malo prej ona. Še vedno ni vedela odgovora, zato me je potegnila za veržico. Zastal mi je dih, ker se je veržica strgala in je z obeskom vred svetala po tleh. Stanika je sedla in skupaj sva iskali. Sele v odmoru mi je poiskala obesek, veržice pa ni bilo nikjer.

Iz žepa je potegnila svojo veržico in mi jo dala.

ANKA GUCEK, Preddvor 7. r.

Stara Ceda je dobila žrebička

Kadar le najdem malo časa, se rad odpeljem s kolesom na Sikopice k stricu in stari mami. Tu imajo veliko kmetijo, zato redijo prasice, govedo in konje. Vsako leto dobijo njihove kobile majhne žrebičke. Te živali imam zelo rad in jih vsako leto težko čakam.

Bilo je predlansko. Bil je — še sedaj dobro vem — 22. april. Stric je izračunal, da bo ta dan njivna Ceda dobila žrebička. Zato sem vstal že navezogodaj in šel pogledat. Zalosten sem bil, ker ga še ni bilo. Toda stric je bil prepričan, da bo ta dan, zato je rekel, naj malo počakam pri njih in pazim na Cedo, dokler se oni ne vrnejo z njive.

»Če pa bi postala nemirna, nas pridri poklicati!« mi je še naročil, preden so odšli.

Toda Ceda ni bila nič nemirna. Božal sem jo po kuštravi glavi in ji dajal skorje kruha. Ker pa žrebička le ni in ni bilo, sem odšel k sosedovim.

Komaj sva z Dušanom poiskala žogo, da bi se igrala, sem že zaslišal močno rezgatanje Cede.

Stekel sem domov in že pred hlevom našel vsega mokrega majhnega konjička. Uboga Ceda je skoraj utrjala povodec in strašno rezgotala, ker se je bala za svojega neobglenega konjička.

S težavo sem ga spravil nazaj v hlev, ker so ga njegove šibke nožice komaj nosile. Ko ga je dobra stara kobila videla in čutila poleg sebe, je bila zopet mirna in zadovoljna. Tudi jaz sem bil zadovoljen, da se je vse tako dobro izteklo. Strica nisem šel klicat, ker sem imel preveč dela. Moral sem žrebičko dobro nastlati in ga čuvati, da mi ne bi spet kam pobegnil.

Ko je prišel stric domov, sem stal pred vrati kot pravi gospodar. »Stric! Blisk naj bop!« sem veselo vzkliknil.

»Kdo?« je začudeno pogledal stric, »Saj ne veš, če bo imela konjička!«

»Tale!« sem pokazal na majhno glavico z belo liso na čelu, ki jo je porednež zopet pomolil skozi vrata.

V hlevu pa je spet v strahu zarezgotala Ceda.

IVAN BUDIC, Brežice

SLAVKA ZORAN (6. razred): MLIN

Leto mojih skritih želja

ZELJA PRVA. Ta je taka kot pri vseh učencih brez umskega defekta: namreč dober uspeh v šoli in uspeh pri vsem, kar spada k temu. Želim pa si tudi nekaj novih knjig. Ni slabo, posebno, če so knjige pustolovski romani.

ZELJA DRUGA. Konec vojne po vsem svetu in tesnejšo povezavo med narodi. Prav zaprav si želim, da bi bil ves svet ena sama velika država in bi vsi ljubili drug drugega; da ne bi bilo več nobenih razlik ne v barvi kože, ne med bogatimi in revnimi in podobno. Recimo: na Arktiki bi našli črnca, v Afriki pa Eskime. Čudovito, kaj?

ZELJA TRETJA. Vse orožje naj bi uničili, od navadnega samokresa do velikanske atomske bombe. Atomsko energijo bi uporabljali samo še v miroljubne namene, na primer za izdelovanje igračk za otroke; namesto za uničevanje ljudi.

ZELJA ČETRTA. Da nikjer na svetu ne bi vladali več lakota in bolezen. To bi se dalo urediti tako, da bi denar, ki ga zapravijo za vojne, uporabili za nakup hrane in zdravil ali za namakalne naprave.

ZELJA PETA. Želim si veliko prijateljev in prijateljic, da bi si z njimi dopisoval ali se pogovarjal z njimi. Ha, to bi bilo veselja pa hrupa tudi! Potem bi prišla še nevihta z gromom v obliki staršev.

ZELJA ŠESTA. Da bi vsak Zemljan lahko imel svojo lastno vesoljsko vozilo, katerim bi se lahko prevažal po vesolju. Škoda, nemogoča želja, ki bo vsaj še nekaj stoletij neuresničljiva.

ZARES ŠKODA. Zakaj pa? Zato ker je bolj malo uresničljivih želja med mojimi željami. Jutri bom šel v šolo in pojutrisnjem tudi. To je resnica. Želje pa so sanje.

RADIVOJ ČANČULA, 7. r. Rakek

Ribolov

Vsakemu človeku je potreben tovariš ali tovarišica. Potreben mu je v stiski, a tudi v sreči.

Tudi jaz imam mnogo tovarišev. Od svojih otroških let do danes sem jih mnogo

menjal. To so bili predvsem moji sosolci, ki so se nekateri odselili v druge kraje. Nekateri tovariši so mi zvesti in bi z mano delili vse, kakor borci v narodnoosvobodilni vojski. Nekateri pa bi se samo prilizovali, kadar pa bi bilo treba, se ne bi znali izkazati.

Bilo je nekega lepega nedeljskega popoldneva med letnimi počitnicami. Bil sem v Kočevju. S tovariši sem se odpravil proti reki Rinki. Bili smo štirje. Ko smo prispeeli do vode, smo se najprej razpredeli. Dva sta odšla stražit, dva pa sva ostala. Začela sva loviti ribe. Lovila sva kake četrte ure. Kar me Drago opozori, da gre nekako proti nama. Mislim, je, da je kak sprehajalec, zato sva lovila dalje. Pa zaključek nekako za nama: »Hej, vidva! Kaj pa početa?«

Hitro sva se spogledala. Pred nama je stal ribiški čuvaj. Vzel nama je ribiški palici. Zabili nama je, da bova plačala kazen, če naju še enkrat dobi. Nato je odšel ob reki.

Midva pa sva se odpravila tja, kamor sta odšla prej najina tovariša stražiti. Ni ju bilo na tistem mestu, kamor sta se prej postavila. Zalosna sva odšla domov. Med potjo sva se pogovarjala o takšnih tovariših, ki se ti prilizujejo, v stiski pa ti pokažejo hrbet in iščejo, kje bi ti škodovali. Takšna sta bila namreč tudi najina tovariša. Ko sta zapazila čuvaja, sta zbežala domov, namesto da bi naju prišla opozoriti, kakor smo se zmenili. Zalosna sva se ločila in odšla vsak na svojo stran.

Med potjo sem srečal enega izmed najinih stražarjev. Flaho me je pogledal in me vprašal, kako je bilo. Rekel sem mu:

»Če ne bi bilo tebe, bi bilo prav tako, kot je sedaj! Ribiškega pribora nimamo več!«

Potem sem še dolgo premišljeval, da sem bil neumen, ker sem se zanesel na take tovarise.

Teh dveh nisem več pričelval med svoje tovarise. Z Dragom pa sva ostala še naprej zvesta tovariša in prijatelja.

TONA BRISKI 7. r. Vas — Fara

Na morju

Bil je tretji dan mojih počitnic na morju. Zbudilo me je butanje valov. Po zajtrku sem šel k morju. Tam je bilo že več dečkov. Stopal sem precej stran od njih. To sem storil zato, ker nisem znal plavati. Komaj sem stopil v vodo, že so me začeli zmerjati in se norečvati iz mene. Pri srcu me je zabolelo. Zajokal sem in zbežal iz vode. Skril sem se za neko skalo in ihtel. Sklenil sem,

da se bom naučil plavati. Tako mi dečki ne bodo več nagajali.

Kakšnih sto metrov od sipine je bila majhna plitvina. Tam sem začel. Toda ko sem poskušal posnemati dečke pri plavanju, se mi ni posrečilo. Vedno sem moral potpiti nekaj slane morske vode. Nisem znal splovati. Tedaj sem zagledal na obali majhno, smehljajočo se deklco. Ko me je opazila, me je vprašala:

»Ali se učiš plavati?«

»Da,« sem krátko odvrnil.

»Jaz te lahko naučim,« je rekla. Takoj sem privolil. Nisem se bal, čeprav sem vedel, da se deklca šal.

»Takole, sedaj pa delaj tako kot jaz.« Skočila je z visoke skale v vodo, se potopila, se zopet pokazala na površju ter izvrstno plavala. Nato je prišla iz vode in mi rekla:

»Takole, sedaj pa tudi sam skoči v vodo in me skušaj posnemati!«

Skočil sem, seveda z manjše skale, a se mi ni posrečilo zaplavati. Tudi po naslednjih poskusih ni bilo nič boljše. Deklca, ki ji je bilo ime Mateja, je rekla:

»Naučila te bom plavati, če ne drugače, pa tako, kot je naučil mene očake!«

Stekla je po blazino. Odpeljala sva se na nji. Začela je pripovedovati:

Poglej, takole sva se z očkom vozila po morju, jaz še nisem znala plavati, ko me je očka menadoma...
Hotel sem vprašati kaj, a me je Mateja že porinila v vodo.
»Plavaj, mahaj z rokami, plavaj!«

Začel sem otepati okoli sebe. Malo sem se potopil, a se slednjic le obdržal na površju. To je bilo moje prvo plavanje. Mateja je priveslala k meni in me potegnila na blazino. Povedala mi je še, da jo je očka prav tako naučil plavati.

Bil sem zelo srečen. Znal sem plavati. Mateja sem se lepo zahvalil. Naslednjega dne sem se z njeno pomočjo naučil plavati tudi pod vodo. Skupaj sva se potapljala in iskala školjke.

Dnevi niso bili več tako dolgočasni kot prva dva. Tudi tako žalostni ne. Z Matejo sva se veliko pogovarjala. Postala sva dobra tovariša. Nekega dne sem našel štiri centimetre dolgo rdečo koralo.

Dnevi so naglo minevali. Mojih počitnic na morju je bilo konec. Poslovlil sem se od Mateje. Za spomin sem ji dal rdečo koralo. Ona mi je dala veliko školjko. Z vsakega sem še enkrat zagledal Matejo na rdeči blazini. Potem mi je izginila izpred oči. A ne za vedno, še sva se srečala.

FRAN RAZBOJNIK, 6. r. Mislinja

Boj proti raku - pota in cilji (2)

Rak ustne votline in žrela

Dr. MARJAN BUDIHNA, specialist-radio terapevt

Rak ustne votline in žrela zavzema v Sloveniji približno 8 odstotkov vseh rakavih obolenj. Večina zbolijo starejši ljudje, moški 2,5-krat pogosteje kot ženske. Najpogosteje se javlja rak na ustnici, v žrelu in na jeziku, drugod pa nekoliko redkeje.

Kakšna so znamenja?

Začetna znamenja raka na ustnicah, ustni votlini in žrelu se zdijo bolniku navadno nespomembna, četudi jih opazi. Malokdaj se vzmernja zaradi majhne hratice na ustnici, ki se noče zaceliti. Malokdaj skrbi majhna, neboleča zatrdlica ali grčasta vzbočina v ustni sluznici. Ceito če nastane na tem mestu ranica ali razjed, ki se ne zaceli, si ne dela skrbi.

Občutek tuja pri požiranju je navadno prva težava, ki jo bolnik občuti pri raku na mandeljnih. Podobne težave, včasih tudi močno slinjenje, se pojavljajo tudi pri raku v žrelu, zlasti če bolnik uživa začinjeno hrano.

V napredovalnih primerih je tumor v ustih podoben razbrzdanemu izrastku ali razvedeni zatrdlici, ki je lahko večja ali manjša. Tako razjedla boli, ovira žvečenje, požiranje, govorjenje, včasih tudi dihanje.

Na dotik rada krvavi. Pod brado in na vrsti skraj vedno najdemo povečane, trde bezgavice. Mnogokrat so zelo povečane bezgavice povod za to, da bolnik išče nasvet pri zdravniku.

Rak v ustni votlini se lahko razvije iz navidezno neizpremenjene sluznice brez vidnega vzroka. Včasih pa njegov nastanek povzročajo ali pospešujejo naslednje okoliščine:

1. škrlbine ali slabe sobne kroge, ki dražijo in pogosto ranijo sluznico jezika; tobaka pridruži desmetno uživanje žganih 3. nesmetnih ljudi; imajo na sluznici ustne votline in ustnih mesta, ki so belkaste barve in nekoliko mdelbenja; strokovno imenujemo take spremembe leukoplakije; bolniki ne povzročajo nobenih težav, rade pa se spreježejo v slabotno rakbo; 4. pri hudih kadičih in pri ljudeh, ki žvečijo tobak, je verjetnost, da se bo razvil rak v ustih ali žrelu, večja. Nevarnost se še poveča če se kaljenju ali žvečenju

Kako preprečimo razvoj raka v ustni votlini?

Iz navedenega bomo lahko povzeli, kaj moramo storiti, da preprečimo nastanek raka v ustih: skrbeti moramo za ustno higieno, da je zobovje urejeno, da so proteze ustrezne, omejiti moramo kajenje in žvečenje tobaka ter pitje, zlasti ostrih alkoholnih pijak. Če pa najdemo v ustih levkoplakije, moramo k zdravniku.

Kako zdravimo raka v ustni votlini in žrelu?

Raka na ustnicah, v ustih in žrelu, posebno če je bolj napredoval, zdravimo z obsevanjem, ker obsevanje ne povzroča defektov na tkivu. Danes navadno obsevaemo z radioaktivnim kobaltom ali z drug-

Kaj lahko pričakujejo bolniki?

Večina bolnikov lahko popolnoma ozdravimo, če pridejo na zdravljenje do vnetje zgodaj. Odstotek ozdravljenih pa znatno pade, če se začne zdravljenje šele, ko je bolezen že zajela bližnje bezgavice. Vendar lahko ozdravimo tudi od teh vsakega petega ali šestega bolnika, mnogim pa bistveno olajšamo težave.

Mnogi bolniki nezamarjajo sgoraj opisane spremembe zato, ker ne vedo, da so lahko nevarne. Nekaterih bolnikov pa je raka tako strah, da se ne bi hotelo zdravnika: boje se namreč, da bi jim postreli sum na raka. Malokdaj ve da rak v ustih ni brez izjeme neozdravljiv. Ozdravljeni so večinoma tisti, ki so se pravilno zdravili že v zgodnji dobi obolenja. Vsak bi se moral zavedati, da zgodnja diagnoza pomeni v bolni primerov popolno oskrbovitev.

Dr. MARJAN BUDIHNA

Med dokaj številnimi risankami se je na IX. festivalu poljskega kratkega filma lepo uveljavila poetična »Pravljica« režiserja Ryszarda Kuzniarskega.

Režiser Marek Piwowski je v dokumentarcu »Uspeh« predstavil ljubljence poslušalcev beat glasbe Czeslawa Nimenija.

PRIJETNA PRAVLJICA

Festivali, festivali

Blitajoče se poletje je na gosto popisalo strani filmske festivalne pratike. Festivalne prireditve si od zgodnjega majskega Cannes dobesedno podajajo roke, tako bo vse do začetka jeseni, ko se bo razpla festivalna dvorana na beškem Lidu in naznanila konec poletne sezone. Ob velikih festivalnih prireditvah so nasle svoj prostor manjše, specializirane, bolj kot neizogibnemu komercialnemu pritočku velikih filmskih srečanj namenjene prave filmske ljubiteljske in razmišljanju o novih razvojnih možnostih.

Iz pestrega festivalnega urnika smo za današnji filmski stran izbrali za predstavitev njihovih značilnosti in prizadevanj tri prireditve. O pregledu jugoslovanskih pionirskih filmov, ki je bil ta mesec v Skopju, in o težnjah aktivne filmske vzgoje mladine, o pravih smericah razvijanja njenih ustvarjalnih filmskih pobud poročamo voditeljica oddelka za filmsko vzgojo pri ljubljanskem pionirskem domu Mirjana Borčić. O zanimivem festivalu v Algheru, namenjenem delom, posnetim oziroma nardiljenim po literarnih umetninah, je govoril režiser Matjaz Klopčič, ki se je festivala udeležil kot gost, ker je bila njegova »Sedminas« vključena v program in — kar je skromno zamočilo — zelo dobro sprejeta in ocenjena. O nacionalnem festivalu poljskega kratkega filma, ki se je te dni končal v Krakovu, piše naša poročevalka Stanka Godnič.

S tem pa letošnji poletni festivalski urnik se ni do kraja izpisal: Krakovski festival se nadaljuje z mednarodnim festivalom kratkega filma pod geslom »Naše drujstvo stoletje«, ko se bo le-ta iztekel, bo povabil kritike in gledalce v svojo festivalsko dvorano na ogled igranih filmov zahodni Berlin, kjer bo Jugoslavija s posebnim tednom svojega novega filma še posebej vidno zastopana, nekaj dni zatem se bo začel veliki moskovski festival igranega filma, ki se bo raztegnil tja v drugo polovico julija — ko bo že puljska arena nareda za jugoslovanski festival...

Alghero

Stične točke romana in filma

Pogovor z režiserjem Matjazem Klopčičem

Kakšen je značaj in namen festivala v Algheru?

Festival se je razvil iz letne revije televizijskih filmov v vsakoletno revijo filmov, ki so posvečeni ekranizacijam literarnih del. V reviji kratkega in celovečernega filma, ki ga prireja odbor festivala s podporo ministrstva avtonomne pokrajine Sardinije, se v tednu dni zvrstijo izbrani filmi z vsega sveta. Sicer pa festival prinaša pomembna srečanja, razprave in s prisotnostjo nekaterih pomembnih imen literarnega in filmskega sveta dopolnjuje zanimivost projekcij.

Posebnosti Alghera?

Alghero leži na severozahodni obali, skoraj na samem vrhu Sardinije, vključno ob zalivu, ki se v prekrasnem loču koralne riviére, kakor imenujejo Italijani vsi kolico Alghera, poglablja v zaliv Porto Conte. Morje je tu silno divje, obala z visokimi skalami ostro odrezana, pokrajina žgano rjava z okroglimi griči, posejanimi skoraj s pravilnimi, pravokotnimi kamni, iz katerih so bile nekdanje, predzgodovinske zgradbe — posebnosti Sardinije — sestavljene na okroglem tlorisu v široke, kamnite stanovanjske kupole, imenovane »nuraghi«. Stevilne utrdbe in predstraže Evrope so v ostankih sarkastičnih stolpov na vseh vidnih vrhovih. Stalna prisotnost preteklosti je podčrtana v rimskih viaduktih, romanskih cerkvah, ki so posejane med oljnjimi nasadi in kame-njem in v zelo lepi, skrivnostni podzemski jami, ki leži ob sami gladini morja in zaključuje ob kraju Capo Caccia nekdanji Portus Nympharum z zelenomodrim bliskom »Neptunove jame«...

Nasa udeležba na festivalu?

Festival je pestra filmska revija, ki opozarja z vsami razgovori in predavanji, ki ga spremljajo, na probleme, ki danes mnogokrat družijo situacijo romana in filma. Med predavanjem dvajseterog filmov pa je pomenila prisotnost štirih jugoslovanskih filmov najmočnejšo nacionalno selekcijo. Filmi Bresa, Sveti pesek, Kaja in Sedmina so predstavljeni po mnenju udeležencev tudi najzanimivejši in najboljše izbiri. Tako pomeni srečanje v Algheru prvo večjo manifestacijo jugoslovanskega filma v državi, ki je za naš film najtežje dosegljivo tržišče, čeprav nam je pravzaprav najbližja. V politiki nakupa in predvajanja filmov je namreč Italija ena tistih držav, ki zelo sprotno podpira in varuje domači film z vrsto ukrepov: Skrb za del nacionalne kulture, s kakršno se pri nas ne moremo pohvaliti!

Glasna zanimivost festivala, vrednosti?

Poleg samih filmov je bila to koordinacija mnenj o mnogih stičnih točkah in problemih romana in filma. Pogovori za okroglo mizo so povsem jasno podčrtali glavne stične točke med romanom in filmom. Glavni stični točki, gledalec je sam svoj selektor dejanja, prizidek, portretov nastopajočih, v romanu in filmu sta pisatelj in režiser direktna voditelja pripovedi, dejanja, podob. Njuna selekcija mora biti tudi naša. Seveda pa se je film v svojem razvoju kmalu začel savetati nevarnosti in enostavnosti direktno vsiljene zgodbe, ki jo je v začetku tridesetih let pojavila tona še bolj podčrtala. Začelo se je iskanje dragocenejših pripovedi, spretnostnih elipe, manj vsiljenega dogajanja z enim enim pomenu, pred katerim gledalec samo sedi odprtih ust in ga sprejema kakor risane stripe. Izredni ustvarjalci, kot so bili

Krakov

Previdnost pred modernizmi

Poljski kratki film ostaja brez izkušenj in poskusov

O znanji podobni krakovskega festivala poljskih dokumentarnih filmov lahko povemo vse najboljše: organizacija je izredno dobra, program ne pozna sprememb in teče po vnaprej določenem redu, ni problematičen in daje dovolj prepotrebne časa za ureditev vtisov. Moderna in lepa dvorana je vedno polna, vsi sedeži so opremljeni s slušalkami za sinhrono prevajanje v štiri jezike; pozornost organizatorjev je segla celo do takšne navidezne malenkosti, kot so prazne strani in žepnem katalogu, namenjene prvim sprotnim beležkam. Tudi s publiciteto se prireditelji lahko pohvali, saj jo spremlja približno sto tujih kritikov iz evropskih, ameriških in azijskih držav.

Pa vendar temu festivalu, ki je s predvajanjem komaj desetice lani posnetih poljskih filmov dosegel izenačeno raven, nekaj manjka. Premiren je in preveč konvencionalen, manjka mu svežega prepaha, ki ga na festivalsko platno prinašajo nove, pa čeprav tudi ponesrečena iskanja, prisluškovanja odmevom sodobnega filmskega razvoja v tujini in njihovo samostojno prizemanje v krog domače dokumentarne tematike in tematike kratkega filma nasploh. Domača selekcijska komisija je iz velike poudarila odbrala enajstdeset del, tehnično korektno in posnetih, toda tematsko silno zoženih in nekakšno pomirljivost, zgolj rahlo družbeno kritiko in okvirno zelo nekonkretno sodobnost. Kaj vse je v primerjavi s Krakovom hrumelo z obehstranskega platna ob pregledu zahodnonemškega filma, koliko bolj neposredno so se nas dotaknile in nas mrsikaj tudi prizadele beograjske aprilske festivalne teme!

Vsebinski nerazburkanosti se je pridružila še umirjena stila podoba filmov, ki dalj od že skoraj desetletje poznanega in v svetu polagoma opuščanega anketnega filma skorajda ni segla. Festivalna podoba novega poljskega kratkega filma budi vtis, da se je pred ateljejska vrata zgodila velika previdnost pred modernizmi, izogibanje kakršnihkoli svobodnejšim prijemom, asociativni in metaforični montaži, skratka, nekakšen strah pred kakršnihkoli podtekstom, ki bi ga utegnili dati filmu svobodnejši oblikovni prijem. Vsaka filmska misel se razvije resno in logično v ravni črti pripovednosti, v njej odzvanjajo literatna pravila socialističnega realizma.

Seveda ni mogoče reči, da so te filmske pripovedi, izpovedi in misli šibke, ponarejene ali angažirane, poenostavljene ali slabo izpovedane. Le zdi se, da to se zdete niso vse misli, ki bi jih moral oziroma vsaj mogoče izpovedati poljski sodobni kratki film.

Če upoštevamo, da je danes hitrejša, azurnejša televizija zelo omejevala nekdanje področje dokumentarnega filma, nas lahko začudi že razmerje med posameznimi vrstami. Dokumentarist je izrazito prevladoval z več kot polovico naslovov v programu. Poljudnoznanstveni film in animirani film sta izpolnila skoraj vsi preostali del programa. Igranih filmov, tega čedalje bolj mikavnega in hvaležnega področja eksperimenta, je bilo bore malo — če odštejemo TV upodobitve odskih del, ostaneta komaj dva naslova. Posebne kategorije eksperimentalnega filma, ki so jo uvedli drugi festivali, Krakov ne pozna.

Od dokumentarnih filmov tematsko prevladujejo v novejšo zgodovino zarza dela, posneta v atmosferi praznovanja 25-letnice poljske socialistične republike. Ostali se zelo pogosto zatekajo k portretiranjju kulturnih delavcev, zelo redko načenjajo socialne ali družbeno kritične teme (razen nagrajenega filma »Imenujem se Blažej Rejda« individualnega portreta prepotrebega delovnega človeka, ki srečen živi svoje majhno, težko življenje, je o socialnih vprašanjih današnje Poljske odkrito spregovoril le film »Kje je njihov dom« o mladoletnih prestopnikih), o tisti mladini, ki je bila tudi na Poljskem lani nosilka družbenega nemira, pa poljski film, vsaj na festivalnem platnu, dosledno molči. Letos poljski film skoraj ni pokazal zrealne podobe poljskega človeka, njegovega življenja, težnji, težav in želja.

Skopje

Želja po ustvarjanju

Ob osmi reviji jugoslovanskega pionirskega filma

Dvanajst let je minilo od prvega pionirskega filma, ki je nastal v Pionirskem gradu Zagrebu. Ta prvi film je bil zasnovan popolnoma profesionalno. Sestavljena je bila ekipa in vsak njen član je izpolnjeval svojo nalogo. Vrhovni režiser je bil pač vzgojitelj. Ekranizirali so Cipičev mladinski pripovedko Kurir pete čete. In ker so v filmskih bojih morali nastopati partizani, je ekipa poklicala na pomoč vojsko. Posneli so več kot 30 minut dolg film, ki je utrudil otroke — člane ekipe — in je pozneje utrujal tudi gledalce. Zagrili so v pretrd oreh. Igrali so se pa film, oponašali odrasle filmarje, plod njihove igre pa je bil tuj otrokovemu svetu, njegovemu dojetanju in doživljanju.

Leto so tekla, porajali so se novi in novi pionirski kino klubi, spremeni se je način snemanja filmov z najmlajšimi. Letošnja selekcija filmov na VIII. zvezni reviji pionirskega filma v Skopju skoraj že ne pozna filmov tipa kurir pete čete. Prodor televizije v domove je osvobodil otroke. Iz dneva v dan opazuje na ekranu potiske filmskih ustvarjalcev, da s svojo kamero zabeležijo dogajanja okoli sebe. Njihova kamera je nemirna, iščočna. Ni več podobna oni, ki jo poznamo v standarnem komercialnem filmu. Televizija navaja otroke tudi na to, da film ni le spretno povedana zgodba s svojim začetkom in koncem, temveč da je lahko tudi izraz občutka, zapis nekakega dogodka ali pa majhen občutek. Televizija je pri otroku rasla bil občutek potrebe, da snema filmane zgodbe, ki so grajene po istem kopitu. Sicer pa so prav te bile za otroke vedno najtežje. Bile so daleč od njegovih botenj. Poleg tega je tudi televizijska slogovna pestrost onemogočila dosledno opazovanje. In prav to žene otroke k samosvojemu oblikovanju tistega, kar želi posneti.

In če je vzgojitelj moder in če mu je uspelo izločiti lastne ambicije v korist vzgojnega cilja ter osredotočiti svoje pedagoško delo v skupini predvsem na dvig filmske in potrebne tehnične kulture, posnemale otroci filmi, ki ne poznajo konvencionalnosti, so sveži, neposredni in samosvoji.

Po 12 letih lahko trdimo, da otroški film zavzema v našem filmskem prostoru posebno mesto. Ni več opazovanje ali prilagajanje profesionalnemu filmu ali filmom starejših amaterjev. V svetu množičnih komunikacijskih sredstev se je oblikoval nov način dojetanja. Misel se drugače oblikuje. Podrejena je vsemu, kar nas obdaja. Radio, televizija, film, stripi, magazini, plošče so vsak zase položili svoj kamenček v oblikovanje otrokovega načina mišljenja in dojetanja. Otroški film je odsev tega. Tisti filmi pa, ki so blizu zgodbam iz prastarih črtank, niso plod otrokove domišljije in njegove želje po ustvarjanju. Navadno je idejno zanje dal pedagog. Lahko je tudi njegova avtoritetas tolikšna, da onemogoča sprostitvev otroka in zato le-ta snema filme, s katerimi želi predvsem ustrediti vzgojitelju. Sproščeni otroški film, ki beleži, opazuje, se šali in smeji, ki prav pogosto traja le minutko, dve, je prav daleč od filma Kurir pete čete.

Sproščeno in otroškem filmu pa je bila osnovno merilo pri ocenjevanju filmov na letošnji reviji.

Po nekaj letih odločnega dominiranja najmlajših filmskih ustvarjalcev iz Hrvaške so prišli letos v ospredje srbski in slovenski. Posebno zanimivi in sproščeni so srbski. Slovenska selekcija (štirja je vključila med

posvečenim problemom, ki filmski medij najbolj zadevajo: kako predstaviti stvari, čustva, ki se ne daje direktno izraziti, ki se ne daje izpisati, če lahko uporabim ta izraz. Na probleme, kakor je krivda, hupenjerje, čustva... Njihova nasprotja so hotena, banalnost, vsakdanost... Problemi elips...

Ob katerem predavanjem filmu se je to opazilo?

Film Luciena Leroisija Radirke, ekranizacija romana Robbe-Grilleta, je pomenil največje nasprotje med iskanjem novega romana in novega filma. Služi lahko kot vzoren primer, kako tradicionalni filmski zapis onemogoča prozornost, večplastnost zapisa besede omenjenega romana, ki v svoji kompoziciji v mnogem ustreza iskanju modernega filma. Ta največji neopoznam festivala ni zakrila niti cena realizacija Arabalove Velike ceremonije niti ne gledališka, okorna ekranizacija Sna poletne noči v režiji Petra Halla ali Fedra z Marie Bell v glavni vlogi.

Film Radirke je namreč izbral samo kriminalno jedro romana, uničil z nerodno pripovedjo vsi dvomnost neštetih malih situacij, utrip dneva, razpoloženja, čustvovanja posameznih nastopajočih. Pripoved je bila podobna pripovedi tradicionalnega, serijskega ameriškega filma, medtem ko je struktura romana neprestano spreminjajoči se notranji svet nastopajočih junakov.

Roman Robbe-Grilleta, ki predstavlja junaka današnjega časa in ga obenem povezuje z mitom Ojdiipa, ki ga veže in vključuje v splošno usodo človeka, je v svojem kopičnem občutku, opisov poskušal predstaviti neki totalni pregled življenjskega trenutka in ga z delom obnovljene antične zgodbe vključiti v simboličen mit o nemoti človeka, ki se svoje absurde situacije zaveda samo v trenutnih vodilskih sicer povprečnega življenja. Navidez torej nekaj, kar film le po redkoma zasleduje, pa vendar je to iskanje kompleksnosti, resničnosti situacij v filmu smer, ki se pojavlja že v zaključku tridesetih let in pravzaprav nadaljuje v zadnjih letih.

Ali bi lahko na kratko označili približno mejnike tega razvoja?

Jasno je, da je med romanom in filmom mnogo več stičnih točk kot med gledališčem in filmom. Gledališče ima širok oder, gledalec je sam svoj selektor dejanja, prizidek, portretov nastopajočih, v romanu in filmu sta pisatelj in režiser direktna voditelja pripovedi, dejanja, podob. Njuna selekcija mora biti tudi naša. Seveda pa se je film v svojem razvoju kmalu začel savetati nevarnosti in enostavnosti direktno vsiljene zgodbe, ki jo je v začetku tridesetih let pojavila tona še bolj podčrtala. Začelo se je iskanje dragocenejših pripovedi, spretnostnih elipe, manj vsiljenega dogajanja z enim enim pomenu, pred katerim gledalec samo sedi odprtih ust in ga sprejema kakor risane stripe. Izredni ustvarjalci, kot so bili

Lubitsch, Hitchcock, Lang, so to kmalu opazili, mnogo manj avtor, kakor je bil npr. Eisenstein. Če ocenjujemo montažo slike in glasbe Prokofjeva v Aleksandru Nevskem, nam je popolnoma jasno, da ta sekvenca pomeni v nekem sovočju glasbe in slike njen višek, obenem pa pomeni tudi višek izumetničenosti, pleonazma, popolnoma nemoderne montaže in samega kreativnega procesa komponiranja filma, saj je bila v teh srednjih tridesetih letih to že odlika, ki jo je potreboval začetek risane filma. V isti dobi je Dovženko Aerograd mnogo modernjeji, osuplo nov in čist.

Iskanje stila, pripovedne tehnike je v krhkosti Lubitschevih sicer tankih zgodb že poseben svet črno belega zvonega ritma, ki se je tik pred vojno zaključil v dveh mejnikih, ki sta kompozicijo filma prvokrat krepkeje prerezala s povsem novim prijemom. To sta bila Renoirjev film Pravila igre in Wellesov Državljan Kane. Ves ta razvoj je skušal v hitrem ritmu dobesedno kompleksnost pripovedi romana, umetno vpeljati in siliti gledalca k sodelovanju, k soustvarjanju zgodbe in oblikovanju mnenj. Gledalca obenem osvobajati in ga siliti k razmišljanju. Na neki način je ta razvoj filmske estetike podoben iskanju romana, ki se nadaljuje še danes. V tem namreč, da je začel v zadnjih dvajsetih letih tudi povsem jasno opuščati v filmu kot glavni moment zgodbo, ki bi se linearno odvijala. Razvoj sedme umetnosti je namreč prekinila vojna in po vojni neorealizem se je vrnil v svoji estetiki na staro točko verističnega, velikokrat črnega ameriškega filma poznih dvajsetih let, v svet in estetiko Kinga Vidorja, Hawka, zgodnjega Sternberga, Forda, Fejosa. Razvoj filmskega izraza se nadaljuje v zadnjih desetih letih preko Rosselinija, Hitchcocka, Antonionijsa, in se kaže danes v redko posejanih delih Strauba, Godarda, Resnaisa, povsem miselnih cinestov Italije in Francije, Amerike. Celot avtorji, kot Forman, Omi so avtorji, ki v novi različici posvajajo filmski izraz ameriškega filma dvajsetih let...

Kakšno vrednost pripisujete temu takšnemu novemu filmu?

Ne morem odgovoriti dovolj točno in kratko. Naj poskusim povzeti samo kratko misel o tem, da je ob teh poskusih vzgajanja nove senzibilnosti gledalcev morda najbolj pomembna želja filmskih ustvarjalcev, da pri gledalcih zbujajo občutek, ki jim razširja neko splošno občutljivost, dojetanja, večjo tankočutnost. Morda bi se tako kakor ob branju dobrih knjig lahko nasludili, da bi videli več, slišali več in čutili boljše... Prava umetnost nas vedno vsemerja. Bliser tega besede ne poljanjajo dovolj, nasprotno, včasih največkrat celo stromasajo učinek umetniškega dela. Kako bi lahko pojasnili »Nevitno« Giorgiona ali konec filma »Mrk«...

STANKA GODNIČ

Risanke, ki so že nasploh usmerjene k parafraziranju ali resnobnemu opominjanju na splošnejše etične, socialne in družbene slabosti in navade, so bile pestrejšje festivalsko poglavje. V njih je vidna težnja po čistem modernem grafičnem izražanju (presestnetljivo veliko jih je bilo narisanih kar v čisti grafični črno-beli tehniki), po posredovanju neke idejne resnice ali opomina, ki je namenjen bolj družbi kot celoti kakor posamezniku, »Stopnice«, »Sušna«, »Ptice« so vodili skupino risank, ki so se v pretežni mери odmaknile, tako npr. zahrebske, prvotni namembnosti oziroma otroškemu gledalcu. Kar smo na festivalu videli otrokom namenjenih fabulativnih risank, so bile z izjemo »Pravljice« vsebinsko pa tudi likovno podpopprečne.

V podljudnomnastvenem filmu pravzaprav ni šibke točke. Z dobro tehniko in naravno gradnjo služijo svojemu namenu. Ugajali so predvsem filmi s kulturnozgodovinskega področja.

Televizija seže v prefinjenosti, estetiki in modernizmu filmskega izražanja najdlje. Njeno področje je področje izvrstno grajenih portretiranj predstavitev (film o skladatelju Pendereckem), estetsko studioznih zapisov ustvarjalnih dosežkov gledališča, še posebej plesne umetnosti (pantomima »Salome«, moderni izrazni ples »Adagio«), pa tudi spretno oblikovanih igranih anekdot, kakršna je »Zpita«. To je izjema v festivalskem programu — junak filma je študent, toda poslošen tip študenta-špekulanta ali »stare bačje«, ki na vse načine poskuša z najmanjšim tveganjem priti do dobre ocene v indeksu.

Ne le študentje, tudi filmi, vsaj letošnji kratki poljski, neradi tvegajo...

STANKA GODNIČ

Etnologovo popotovanje (7)

V pogorju Kapsiki

Listi iz afriškega dnevnika

Rounsiki. Prvič, odkar sem na severu Kameruna, se počutim udobno, kolikor si pač lahko privoščim udobja v tem delu Afrike. Sedim v hladni restavraciji taborišča Rounsiki, ki leži v pogorju Kapsiki, tik nad zrelom velikanskega ugaslega ognjenika. Kamp je vzrilen in tradicionalen stilu, le da so kočice značilno večje od prebrvališča domačinov. Vsaka kočica ima tudi vse potrebne sanitarije, tu se lahko okopam v hladni vodi, v prostorni restavraciji ti postrežejo s hladno pijačo, nekateri si počelji in s pravim francoskim kosilom, ki traja dobri dve uri. Iz restavracije se odprta viličasten pogled. Taborišče je obdano z živo mejo iz kaktusov. Za njimi so vidne kockane slamnate strehe vasice, ki ležijo pod kampom. Pred njo so drevesa z živorečni rumenimi cvetovi. Domačini pravijo temu drevju ognje-

nja na družbeni lestvici (privilegirani sloji): čarovniki, kovači, šolani in pa število živine. Pri slednjih ne gre toliko za dejansko vrednost živine kot za njeno uporabno vrednost. Živina je nujen pogoj za obstoj družine, za živovanje bogovom. Ovce, koze, bik, so še vedno najvalnejše blago, ki ga mora vsaka plačati kot odkupnino za nevesto.

Bik je našel še prav posebno mesto v kulturi tega plemena. Večera, se mi je nametnila sreča. Mimogrede sem na poti spoznal poglavarja moške družbe iz več naselij pri Rounsiki. To je bil Manadva, ki je ob kovaču pomembna osebnost. Može ved naselji skupaj namreč izberejo svojega poglavarja ali pa tudi po več poglavarjev. Eden med njimi je poglavar za ritual, drugi za lov, tretji za polja, Manadva pa je vodja rituala Masraj — slavnosti od zakola bika. Manadva me je povabil na svatbo v naselje bika, ki leži kakih pet kilometrov vzhodno od tabora.

Zbranih je nekaj sto ljudi. Ceremonija se je že začela. Vsa množica je vzvratila v ples. Ni več dovolj prostora pred domom, plesalci se morajo vrstiti tudi po terasah, ki vodijo do sosednjih domov. Ljudje so se za slavnost že posebej oblekli. Fantje imajo z rdečo barvo poslikan obraz, v rokavi nosijo najrazličnejše orožje, od nožev do sulic in lokov, nekateri imajo tudi trde ščite iz surove ustrojene bivolje kože. Dekleta so še posebej namazljena z arašidovim oljem, in to po vsem telesu. Okrog pasu imajo svetleče kovinske predpasnike, okrog vratu, na rokah in nogah pa še več nakita kot ponavadi.

Ples traja že nekaj ur. Bobnarji so nemurni, prav tako pa tudi plesalci, čeprav jim že lije pot po vsem telesu. Množica se pomika v enakem ritmu in v strnjini vrati petdeset korakov naprej in prav toliko nazaj. Zraven pojo dolgo, ponavljajočo se pesem. Ko mi prevedejo, zvem, da je to siaraj bojna pesem, ki govori o zmagi nad so-vražnim plemenom.

Vedno znova sem se na svoji poti srečal s kovači. Moral sem občudovati visoki položaj, ki ga ti zavzemajo na družbeni lestvici. Ko sem se zanimal za grigrije, skrivnostne amulete, ki prinesejo človeku srečo in odvrnejo od njega vse zlo, so me poslali h kovaču. Srečal sem ga na pogrebi, kjer je vodil ritual. Kovač je veliki duhovnik v kultu rodovitnosti, vodi ples, s katerim si zagotavlja Kapsiki boljše žetev. Kovač je edini, ki zna razodeti skrivnosti sanj. Njegova žena je vsaka babica in le ona zna delati vraje — lončene posode za duše umrlih. Kovač tudi ne zna samo obdelovati železa, kovači sulice, kopače in zvonce za ples ter zaščitne predpasnike — oblačil za ženo, kovač zna tudi skumlati železo. Prav zaradi te čarovnije — topljenje železa, ki je še od današnjih dni ostala mnogim ljudem skrivnost, ima kovač tako velik ugled. Kovač in njegova družina so nad vsemi v pleminu. Le njemu enak lahko pride v njegov dom. Njegova hči se bo lahko poročila le s sinom drugega kovača. Nobeden ne sme jesti iz kovačeve sklade ali piti iz njegove kalebaze, nobeden sedeti na njegovem stolcu. Njegov dom je med največjimi v naselju. In le ob posebnih priložnostih lahko ostali prebivalci prestopijo prag njegovih koč.

Zame vse to ni veljalo, vsaj tako sproženo. Trmel sem priložnosti, da sem se spoznal tudi s kovačem Ldbamom, in to na bikovi svečanosti. Tudi pri tem je imel kovač precej besede. Ldbamu je bila izredno všeč moja pipa. Ko sem jo zamenjal za njegovo železno in mu povzru dal še dva zavojčka tabaka, sem si s tem pridobil tudi njegovo naklonjenost. Odpadli so vsi tabuji. Tako sem izvedel tudi za vse skrivnosti pri kuhanju železa. Meni na čast je naslednji čas Ldbam prizgal talilno peč.

Nad vasjo, pod visoko previsno skaljo, stoji ta peč, zgrajena iz blata. Visoka je dva in pol metra, široka pa skoraj poldrugeter (gl. skico). Take peči gradijo tu že stoletja, toda tehnično je grajena od znanih talilnih peči pri sosednjih sudanski in nigerijski plemenih. Njena posebnost je predvsem v pihalnem sistemu, ki je pri tej peči namenečen zgoraj. Nad pečjo sta pritrjena dva mehova iz kozje kože. Eden od kovačevih pomočnikov pihá zrak iz teh mehov v dva metra dolgo lončeno cev, ki je speljana na dno peči. V cevi, ki gre skozi žareče ogelje, se zrak segreva in tako raste njegova učinkovitost in s tem tudi redukcijska toplota.

Za rudo uporabljajo magnetit (FeO). Rudo pridobivajo na ta način, da izpirajo pesek iz presušeni rek. Tá železov oksid reducirajo kovači s pomočjo žarečega ogelja, ki ga znajo tudi sami kuhati. Postopek redukcije je dolg. V peč naložijo sloj ogelja, nanj natresejo rudo, nato dodajo spet ogelje, rudo in še ogelje. Rudo, nato kovač, ki opravlja to delo s tremi pomočniki, se najrazličnejše rastline in peresa kokoši, ki jo daruje bogovom, da bi ti dali čim več železa.

Ko je peč polna, dati vžgejo ogenj in zadržajo spodnjo odprtino. Ko ogelje zažari, daruje kovač Ldbam prvo kokaš. Peč je že rdeče porbarvana od krvi žrtvovanih kokoši. Možakar nad pečjo nemurno poganja mehove in pri dnu je ogelje še bolj žareče. Kovač doda še nekaj pesti rude, nato ubije petelina. S krpjo spet oblije peč. Pomočniki se zberejo ob mrtvi živali. To je preročnja, da bi pridobili čim več železa. Ko prežene žival, ji iztrga srce in ga vrže skozi odprtino v peč — to je daritev za Džikila. Kovačev pomočnik pa natakne petelina na dolgo palico in ga prislomi na ogreto zadržano spodnjo odprtino peči. Tako se žival počasi peče. To bo pečenka za kovače.

Po nekaj urah zvrta kovač z železno palico luknjo skozi zadržano spodnjo odprtino peči. Skoznjo se izlije žareča žilindra. Od spoju z zrakom se strdi. Kovač zajame iz kalebaze krepek požirek vode, gotovo jo je izpil dober liter, ki jo nato izlije nazaj skozi zobe kot prho na žarečo gnoto. Pomočniki dodajajo še ogelje v peč, nato se usedejo v senco. Eden vzame v roke ganžavro (harfo) in zapoje pesem. Ostali gasio žejjo s pivom. Kalebaza roma iz rok v roke. Prvi požirek vedno izpijunejo na peč kot daritev za železo. Tudi pipa kot kalebaza iz ust v usta. Vsi so kovači in lahko pijejo iz iste posode ter kadilo eno pipo.

Zvečer se vrnem k peči. Kovači so še vedno pri delu. Kdo ve, kolikokrat so že dopolnili peč z žarečim ogeljem in z železno rudo. Prisel sem ob pravem času. Ldbam pravkar odpira spodnjo odprtino in skoznjo se ulije tekoča žilindra. Steka se v večjo luknjo v zemlji. Vse žari. Ldbam s svojimi pomočniki gasi ogenj s kreplikami prhami iz ust.

Strnjeno žilindro kovači nato razbijejo. V njej so komaj za oreh veliki kosi železa. Kovači jih na nakovalu ob peči sploščijo in skujejo v en kos. Ta bo služil za nadaljnjo obdelavo. Iz tega bodo kovali nože, motike in okrasje za moše in žene.

Nad pokrajino se je spustila noč. Razsvetljeje jo le še žareča masa v talilni pečici in mesec, ki počasi prikruka izza kamnitega pogorja. Prepričan sem, da je tu videti vsaj štrikrat tako velik kot pri nas in tudi zvezde žarijo s podvojeno močjo. In koliko jih je! Kovači so zakrali še krozo v čast Džikilu, ker jim je dal toliko železa. Sedaj pojo hvalnico, ki odzema med skalami po pogorju.

Kako dolgo bo še gorela ta stara peč. Sedaj so tu v bližini le še tri. Pred leti so jih imeli v vseh večjih naseljih. Kovači drugih plemen vse bolj kupujejo železo na trgih ali pa že v trgovinah v dolini. Le Kapsiki se še trdovratno držijo tradicije in še verujejo, da jim bog Džikila pomaga kuhati najboljše železo.

BORIS KUHAR

POKRAJINA V POGORJU KAPSIKI

Z obiska v ČSSR

Ostrava - jeklarsko srce dežeze

Viharni razvoj češkoslovaškega železarstva

Na povabilo češkoslovaškega zunanjetrgovinskega podjetja »Ferromet« v Prahi, ki slavi dvajsetletnico svojega obstoja, je v juniju skupina jugoslovanskih novinarjev obiskala češkoslovaške železarne, da bi se seznanila z njihovimi uspehi in doseženim tehnološkim napredkom, z njihovo problematiko in z možnostjo tesnejše povezave med njimi in jugoslovanskim gospodarstvom.

Ostrava je mesto s četr milijona prebivalci, ki leži dobesedno na črnem premogu, in se nanj naslanjata močnoga železarska proizvodnja in težka strojna industrija. Če se iz centra mesta očreš proti lepi stavi dvihladna opaziš komaj 250 metrov za gledališčno visoko jekleno ogrodje koksarne, malo dlje se dvigajo v rebo plavž, vmes pa opaziš izvorni stolp rudniškega jaška. Komaj izkopen premog gre naravnost v baterije koksnihi peči.

Kilometre daleč se vozijo po široki prometni cesti: na eni strani srečuješ moderno strnjeno mestno naselje, na drugi strani pa vrsto železarskih naprav, dimnikov in industrijskih hal vitkoviške železarne in strojne tovarne.

V raznih predelih se je mesto vrinilo med izvozne jaške rudnikov, kakor da bi jih hotelo spodriti. Na drugem koncu pa oklepa Ostravo še ena, sele po vojni ustanovljena nova železarna Novy hut, najmodernejša in največja v Češkoslovaški, ki daje danes več jekla kakor Češkoslovaška pred vojno. To je v širokih potezah podobna današnji Ostravi, ki jo pogosto označujejo kot jeklarsko srce Češkoslovaške.

Da Ostrava ni zrasla plansko, opaziš na vsakem koraku. To je peč usoda vseh tistih mest, ki so prehitela razvoj in jim je zmanjkalo prostora. Redkokatera država se lahko ponaša s tako bogato rudarsko in metalurško tradicijo kakor Češkoslovaška. Če pred našim štetjem so na njenem območju pridobivali železo, baker, srebro, zlato, kositer in svinec. V srednjem veku so po vsej Evropi češki rudarji sloveli po uspešnem pridobivanju vseh vrst kovine. Ze leta 1259 (sto let potem, ko je bila prvič v zgodovinskih zapisih omenjena Ljubljana) so v češkem mestu Jihlavi izdali prvi rudarski zakon v Evropi. Pozneje so ga prevzeli v Franciji, Benetkah, Španiji in drugod. Znan je kot zakon iz Kutne hore, kjer je bil znamenit rudnik srebra in kjer so kovali srebrne češke groše. Srebrni kovanci v znamenitem rudniku srebra v Jachymovu

pravem obratovalo že 23 visokih peči. Deset let pozneje so v Trinecu pri Tešinu postavili svetik plavž, visok 10 m, ki je danaj na teden 60 do 70 ton surovega železa. To leto štejejo kot leto ustanovitve današnje velike železarne Trinec. Sredi 19. stoletja so začeli razvijati industrijsko železarstvo v Kladnu, nedaleč od Prage. To je danes po svetu znana jeklarina za plemenito jeklo Poldi hut. V Vitkovicah so že leta 1965 v štirih konvertorjih pridobivali jeklo po Bessemerjevem postopku. Točno pred 100 leti pa je nastalo nadaljnje veliko središče železarstva in strojne industrije, danes znano pod imenom Skodovi zavodi v Plznu. (Mimogrede naj pomeno, da je bila prav tega leta ustanovljena tudi na Jesenicah prva železarna na območju Jugoslavije).

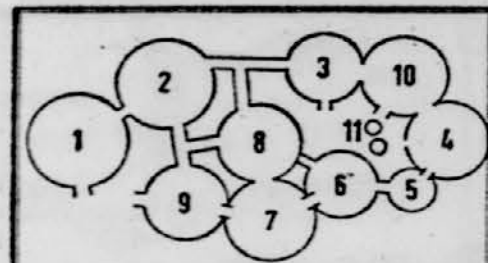
Češke in moravske železarne so bile vse do prve svetovne vojne središče železarstva v veliki avstroogrski monarhiji, saj so dale 75 odstotkov železarske proizvodnje v monarhiji. V Vitkovicah je steklo leta 1869 tudi prvi Thomasov jeklo v Evropi. Češki železarji in kovinarji so uvažali v Evropi velik sloves. Značilno je da sta iznajditelja brezvilnih valjanih cevi brata Mannesmann iz Nemčije zapula prvo proizvodnjo teh cevi češkim valjavcem v železarni Chmutov v zahodni Češki. Naj se omenimo, da je v vitkoviški železarni zažarel leta 1970 tudi prvi plavž, pri katerem so namesto lesnega ogelja uporabili koks. Plavž na koks so se hitro razvili in dali železarstvo nov vzgon, in to prav na področju ostravsko-karvinskega premogovnega bazena, kjer pridobivajo črni premog, izredno uporaben za koksanje. Hkrati se je na območju Ostrave hitro razvila tudi težka strojna industrija, ki se je naslanjala na tam pridobljeno kvaliteto jekla.

Po prvi svetovni vojni se je češkoslovaško železarstvo sicer nadalje razvijalo vendar počasneje. Da bi nadomestili relativno zaostajanje Češkoslovaške na železarskem področju in da bi znova dosegli prejšnji vodilni položaj v Srednji Evropi, so se po drugi svetovni vojni v pogojih nove družbene ureditve lotili velikih investicij za napredek železarstva. Za hitrejši razvoj temeljne gospodarstvene panoge so žrtvovali velikanška sredstva, ki so celo presegala okvirne ustrezne razporeditve družbene akumulacije. Z velikimi stroški so razširili in povečali stare železarne in ustanovili dve novi, tako v Ostravi, zdaj največjo železarno Novy hut, in v severni Češki, v Vitkovicah vzhodni Slovaški, ki zdaj obratuje v prvi fazi izgradnje. Železarstvo so razvili ne samo količinsko, ampak zlasti tudi v smeri najzahtevnejših specializiranih proizvodov za potrebe razvite strojne industrije in za izvoz. Tako se je proizvodnja surovega železa povečala od predvojnihi 1,8 na 7,0 milijona ton v minulnem letu, proizvodnja surovega jekla pa od predvojnihi 2,29 na 10,55 milijona ton. Tri četrtnine teh zmogljivosti dajejo tri železarne na območju Ostrave oziroma v središču ostravsko-karvinskega bazena črnega premoga. Po količini proizvodnje železa in jekla popredno na prebivalca se zdaj Češkoslovaška lahko meri celo z ZDA.

Ta viharni razvoj češkoslovaškega železarstva je postavil češkoslovaške železarje pred nove velike probleme. Tehnična in tehnološka revolucija, ki jo je prinesla povojna doba na področju železarstva, terja med drugim za racionalno pridobivanje železa kvalitetno rudo ali vsaj aglomerat rude z visokim odstotkom železa. Češkoslovaška ima sicer znatna nahajališča železne rude, ta ruda pa je siromasna in vsebuje le 25 do 35 odstotkov železa. Kakor v Zahodni Evropi, ki je v podzemnem polju, so se morali tudi češkoslovaški železarji usmeriti na uvoženo rudo. Začeli so zapirati rudnike železne rude in omejevati lastno proizvodnjo rde. Tako se je v zadnjih šestih letih zmanjšala češkoslovaška proizvodnja železne rude od 3,48 na 1,56 milijona ton. Ob izredno povečani porabi krijejo zdaj z domačo rudo le še okrog 8 odstotkov potreb. Pretežni del rude dovažajo po dolgi poti iz velikega sovjetskega rudnega bazena Krivov rog na jugu Ukrajine, od koder dobe rudo s 56 do 60 odstotki železa.

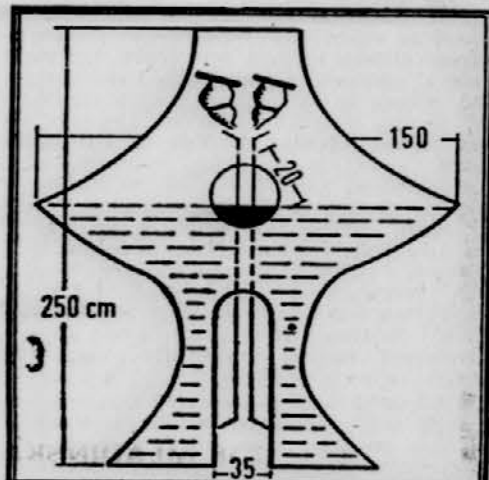
Več o uspehih, sedanjem stanju in problemih češkoslovaškega železarstva pa pridobuj.

FRANCE SEUNIG

MANJSI DOM PRI PLEMENU KAPSIKI

1 — hiša za goste; 2 — dzaio-dzaio, hiša družinskega očeta; 3 — kudumile, hlev za bika; 4 — vudak, hiša prve žene; 5 — kudumbok, hlev za kozo; 6 — kalak, hiša druge žene; 7 — vudep, hiša najstarejšega sina; 8 — kuhinja; 9 — kalak, hiša ostalih otrok; 10 — kalak, hiša tretje žene; 11 — žitna shramba.

KAPSIKI Skica talilne peči

Med plesalci se pojavi vojščak z leseno masko na obrazu, z lokom in puščicami v rokah. Za cilj si je izbral prav mene, ki sredi pleše množice smenam plesalec. Možak je neumoren. Skake okrog mene kot za stavo in me obstrljuje, na srcejo z lahkim in topimi puščicami. Nato na enak način nagaja dekletom.

Ko se je že začelo temniti, je šele na vrsti osrednji del stavosti. Za starejšimi možmi se prerinem v notranost koč. To ni preprosto. Vrata v glavno kočjo, ki je namenjena gostom, so široka in visoka komaj pol metra in v gneti se je težko preriniti skoznje. Skozi kočjo za goste zlezemo naprej v ožek hodnik, ki nas pripelje v zao-zao, v hišo družinskega očeta. Tu sedi tudi poglavar Manadva. Pred njegovimi nogami je velika lončena posoda z zomom (prosenim pivom). Može, zbrani okrog njega, s kalebazi pridno zajemajo pivo. Poglavar si najljepo polno kalebazo piva in ga odnese v sosednjo kočjo, v kudumile, v hlev za bika. Pivo zilje po gnoju. Tako daruje prednikom. V tej kočji je privezan domačo rejen bik. Žival, kateri na čast je današnje slavlje. V tem gorovju je navada, da že mladega bika zadržajo v kočji iz blata in kama. Pustijo le še odprtino, skozi katero bika hranijo, ter manjšo luknjo za odstranjevanje gnoja. Tako je bil dobesedno živ zadržan, in to tri do štiri leta, vse dokler ne zraste in se ne zrezi. Ubogi živali pustijo le za nekaj korakov prostora.

Sedaj je torej slavlje, ko bodo bika prvič po štirih letih spustili na prosto, ga nato ubili in darovali na čast svojim prednikom in za dobro žetev ob novi letini. Kapsiki trdno verujejo, da je žetev proša odvisna od tega, kako so plesali ob slavlju, ko so darovali bika, ne pa od tega, kako so obdelali polje in kakšno je bilo seme.

Poglavar Manadve z majhno sekuro širi vhod v bikov hlev. Ko meni, da je odprtina že dovolj široka, vrže bika okrog rogov vrv in ga vleče skozi vrata na hodnik. Toda bik podivja, strise vrv z rogov, podre poglavarja in še nekaj mož ter se ob huroskem vptuju ostalih v kočah požene po ozkem hodniku in skozi zao-zao na prosto, med množico plesalcev. Videl sem že bikoborbe v Španiji, Franciji in južni Italiji, toda takemu boju množice s podivjanim bikom še nisem prisostvoval.

Boben utihne, zastane tudi plesni korak, slišati je samo še divji krik fantov in mož, ki so se vrgli na bika. Eni ga vlečejo za rep, drugi ga skušajo zajahati, tretji preizkušajo svojo moč na bikovih rogovih. Zival je v začetku dobesedno šokirana, toda le za trenutek, nato podivja. Nekaj mož gladko zleti čez bikov hrbet. Dobrihi dvajset minut traja boj. Kakih stopdeset mož in fantov se bojuje z živaljo, ki je po štirih letih prvič na prostosti. Končno obvlada bika in ga odžene nazaj v hlev. Boj zalijejo z zomom.

Kovač - mož, ki zna kuhati železo

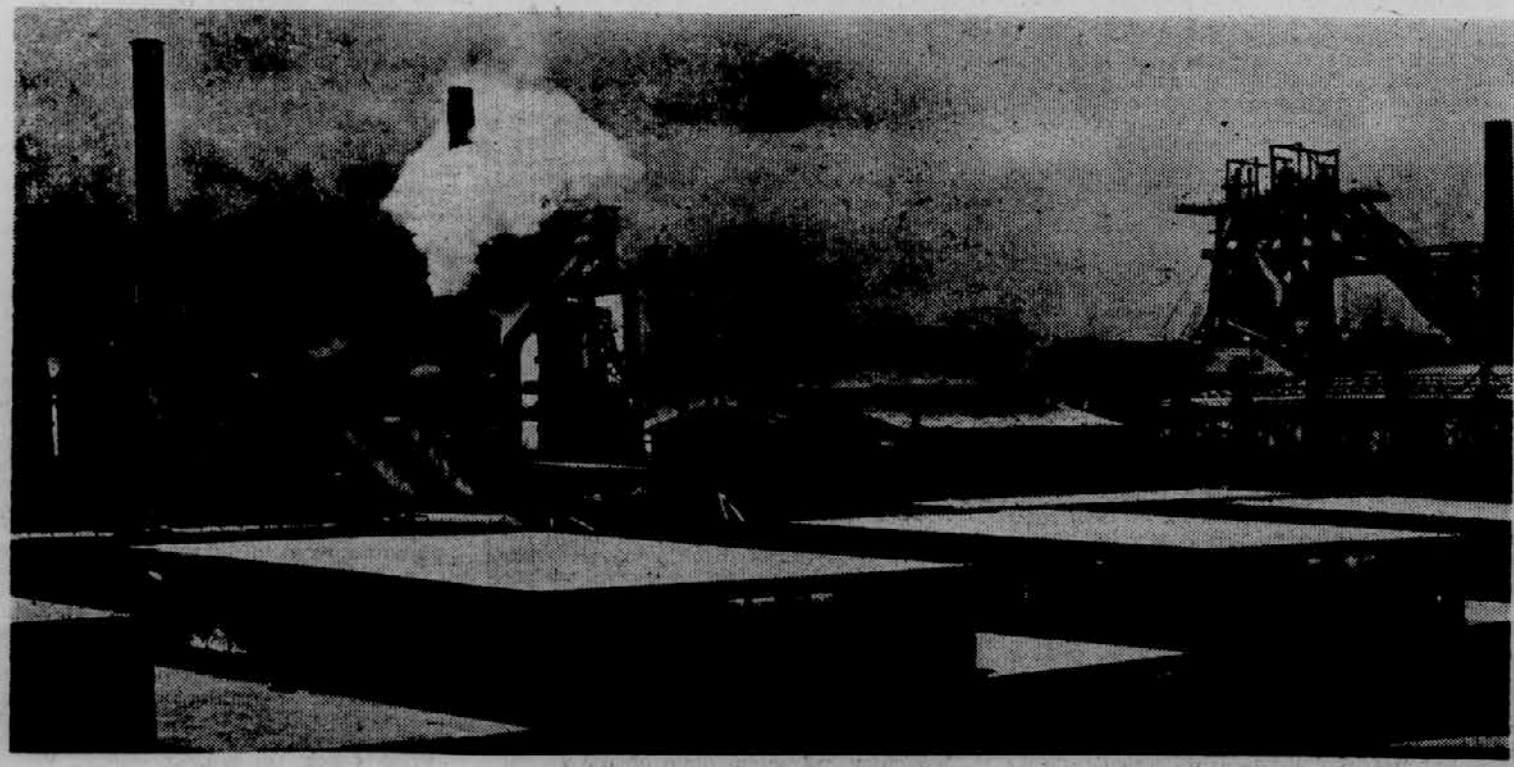
Ples se bo nadaljeval do jutri, ko bo poglavar svečanosti ubil žival. Kri bodo darovali umrlim, pijanca in jetra bodo obesili na drevesa, za darilo pticam in divjadi. Vse dele bika bodo razdelili po točno določenem redu in ob posebnem ritualu. Najlepši kos pa bo dobil kovač plemena.

DRAGO KRALJ

Izlet tedna Gora nad Koroško

Mnogo izletnikov obišče Gosposvetsko polje, Krnski grad in sükovito Visoko Ostrorico (Hochosterwitz), bolj malo pa jih zavije na Sentleńsko goro (Magdalensberg). Ta 1058 metrov visoka gora se dviga prav nad Gosposvetskim poljem. Od Vojvodskega prestopa se peljemo z avtomobilom 3 kilometre naprej, v vasi Smitelj (St. Michael) se odcepil lepa vasška cesta na desno v smeri vasi Otmanje (Ottmanach), do koder je dva in pol kilometra. Od tam pa se povzpne vijugava cesta v visino nad 1000 metrov. Na vrhu je cerkva in gostilna ter seveda širok in lep razgled po velikem delu Koroške. Cesta je vseskozi asfaltirana in ni hudo strma. Spotoma si lahko ogledate pod Sentleńsko goro zanimive ruševine velikega naselja iz predrimске dobe. Arheologi menijo, da je bilo tu kraljevsko mesto neke keltske pokrajine. Ruševine so urejene in turistom na ogled.

VELIKAN V VITKOVICAH Pogled na del velike železarne pri Ostravi

Ivo Zorman

Poznal sem ta bič

Odlomek iz romana

Zormanov roman V TEM MESECU SE OSIPA MAK, ki bo izšel v založbi Mladinska knjiga, se godi sicer v današnjih dneh, vendar pa je ta naš čas tisti, ki po svoje razplete v večerajšnjem partizanu usodni trenutek, ki se je zvalil na človeka ob nemškem napadu. Skratka, gre za dramo človeka, ki jo je morala doživeti njegova junakova osebnost. Pričujoči odlomek (iz 9. poglavja) že razrešuje nekaj junakove duševnosti.

Ko sem se vračal z Zbonta, sem pričakoval, da bo hiša spala.

»Ključ boš našel nad vratom,« mi je bila rekla Angela.

Ključ je bil res tam in vrata so bila zaklenjena, vžva pa je bila svetla od luči, ki je padala skozi steklo na kuhinjskih vratih. Moža čaka, sem pomislil.

Okleval sem, potem pa sem potrkal in vstopil.

»Dolgo bediti,« sem rekel.

Ko je Angela dvignila obraz, ko sem se sročal z njenimi očmi, sem vedel, da ne čaka na Maria. Sključena je sedela pri štedilniku in pletla. Tako je sedela mama, ko je bilo konec velikonočnih pobožnosti v cerkvi, ko je skuhala repne okupke in rekla, nocoj bova večerjala Alelujo, Peter. Pa tudi njen pogled je bil tak. Utrujen zaradi bolečine, ki so jo prizadejali drugi, miren zaradi vere v lastno pravico in neusmiljen v obsojanju.

»Sele zvečer lahko sedem,« je rekla Angela in vprašala: »Boste večerjali?«

»Pa ne, da ste zaradi mene...«

»Postavila sem v pečico,« je rekla.

Pogrnila mi je kar v kuhinji in spet sem se spomnil na mamo. Ker mi je rekla ob takih večerih, sedi k meni, Peter, in sem moral sedeti na stolčku pri njenih nogah in poslušati.

»Moža se ni?« sem vprašal.

»Včasih je tudi po več dni zdoma.«

»Voznje?«

»Voznje,« je rekla. »Mario je rad med ljudmi.«

Vzela je hleb kruha iz omare, ga z nožem prekrizala, si ga naslonila na trebuh in ga prerezala.

Tudi mama je takole rezala kruh, sem pomislil.

»Ko je prišel, mu je bila naša hiša vse,« je rekla Angela.

»Od kod je Mario?« sem vprašal.

»Saj ne vem. Iz Italije... nekje z juga. Po vojni je ostal tu. Bil je ujet.«

»Italijan? Čudno.«

»Kaj pa vem, v kakšno družščino je zašel. Bil je z Nemci. Do konca. Z ujetniki so gradili elektriko v teh hribih. Mario je zbolel, pa je obležal pri nas.«

»So ga pustili?«

»Takrat so ujetniki že odhajali domov. Mario nam je pomagal na kmetiji. Bil je edini možki pri hiši.«

»Edini možki! To je skoraj tako, kakor bi bil gospodar, čeprav je bil za hilpca.«

»Mati so ga pošiljali povsod,« je rekla Angela. »Na polje v dolino, na vaške stanke. Radi bi bili, da bi se vžela, da bi kmetija ne ostala brez možkih rok... pa za radi gorovje. Mati so bili več let v postelji.«

Spominjal sem se Grivarjeve matere. Bila je preplašena in zbegana. Zaradi mošev smrti. Zaradi sina, ki je padel. Če bi se živel Grivar... Ta bi Angele nikoli ne dal Mariu.

»Kaj pa vem, v kakšno družščino je zašel. Bil je z Nemci. Do konca. Z ujetniki so gradili elektriko v teh hribih. Mario je zbolel, pa je obležal pri nas.«

»So ga pustili?«

»Takrat so ujetniki že odhajali domov. Mario nam je pomagal na kmetiji. Bil je edini možki pri hiši.«

»Edini možki! To je skoraj tako, kakor bi bil gospodar, čeprav je bil za hilpca.«

»Mati so ga pošiljali povsod,« je rekla Angela. »Na polje v dolino, na vaške stanke. Radi bi bili, da bi se vžela, da bi kmetija ne ostala brez možkih rok... pa za radi gorovje. Mati so bili več let v postelji.«

Spominjal sem se Grivarjeve matere. Bila je preplašena in zbegana. Zaradi mošev smrti. Zaradi sina, ki je padel. Če bi se živel Grivar... Ta bi Angele nikoli ne dal Mariu.

»Kaj pa vem, v kakšno družščino je zašel. Bil je z Nemci. Do konca. Z ujetniki so gradili elektriko v teh hribih. Mario je zbolel, pa je obležal pri nas.«

»So ga pustili?«

»Takrat so ujetniki že odhajali domov. Mario nam je pomagal na kmetiji. Bil je edini možki pri hiši.«

»Edini možki! To je skoraj tako, kakor bi bil gospodar, čeprav je bil za hilpca.«

»Mati so ga pošiljali povsod,« je rekla Angela. »Na polje v dolino, na vaške stanke. Radi bi bili, da bi se vžela, da bi kmetija ne ostala brez možkih rok... pa za radi gorovje. Mati so bili več let v postelji.«

Spominjal sem se Grivarjeve matere. Bila je preplašena in zbegana. Zaradi mošev smrti. Zaradi sina, ki je padel. Če bi se živel Grivar... Ta bi Angele nikoli ne dal Mariu.

»Kaj pa vem, v kakšno družščino je zašel. Bil je z Nemci. Do konca. Z ujetniki so gradili elektriko v teh hribih. Mario je zbolel, pa je obležal pri nas.«

»So ga pustili?«

»Takrat so ujetniki že odhajali domov. Mario nam je pomagal na kmetiji. Bil je edini možki pri hiši.«

»Edini možki! To je skoraj tako, kakor bi bil gospodar, čeprav je bil za hilpca.«

»Mati so ga pošiljali povsod,« je rekla Angela. »Na polje v dolino, na vaške stanke. Radi bi bili, da bi se vžela, da bi kmetija ne ostala brez možkih rok... pa za radi gorovje. Mati so bili več let v postelji.«

Spominjal sem se Grivarjeve matere. Bila je preplašena in zbegana. Zaradi mošev smrti. Zaradi sina, ki je padel. Če bi se živel Grivar... Ta bi Angele nikoli ne dal Mariu.

»Kaj pa vem, v kakšno družščino je zašel. Bil je z Nemci. Do konca. Z ujetniki so gradili elektriko v teh hribih. Mario je zbolel, pa je obležal pri nas.«

»So ga pustili?«

»Takrat so ujetniki že odhajali domov. Mario nam je pomagal na kmetiji. Bil je edini možki pri hiši.«

MIRKO KAMBIČ: POKRAJINA (Z razstave DLOS »Fotografija 69«)

In je jemala iz omare pod telefonom zvezke in svežnje tiskovin in živčno listala po njih.

»Zvečer pa mu je rekla gospod Konrad, »Kaj bi posedal v umazani krčmi, gospod Konrad?« je rekla.

Mizo v kuhinji je pregrnila s svežim prtom, iz omare je vzela krožnike, ki še nikoli nisva jedla iz njih, in ves čas me je opominjala:

»Kako držiš žlico, Peter?«

»Ne naslanjaj se na mizo, Peter!«

»Ne prijemaj peciva z roko, Peter!«

Gospod Konrad se je smehljaj.

»Pustite ga, saj je še majhen!« je rekel.

»Zgodaj se mora navaditi,« je rekla mama.

»Za to je še čas,« je rekel gospod Konrad. »Koliko si star?«

Zmedel sem se, ker je bilo vse okoli mene tako spremenjeno. Krožniki, srebrne vilice, prt... Pa to, da nisem smel jesti, kakor sem bil vajen. In da z mamo nisva bila sama pri mizi.

»Povej!« je rekla mama. »Kaj si bo mislil gospod?«

In gospod Konrad je rekel:

»Sram ga je.«

In mama je rekla:

»Štiri leta je bil. Maja.«

Pravijo, da ljudje in dogodki in besede iz zgodnjega otroštva kasneje izgube prvotno podobo. Tudi zdravnik mi pripoveduje o tem. Spomin je kakor sir, pravi. Z velikimi luknjami. Samo da ne vemo zanje, ker jih izpolnimo s kasnejšimi spoznanji.

Zato je mogoče, da prt ni imel tako ostrih poskrobjenih robov na pregibih — še zmerom me moti če razgrnejo prt in ostanejo na njem robovi, ki križem preprežajo mizo — in da vino, ki se je razlelo po njem, ni bilo tako temno, skoraj črno. Razlil ga je gospod Konrad in mama je rekla:

»Saj to ni nič.«

Zato je mogoče, da mama tisti večer ni ves čas odgovarjala gospodu Konradu:

»Samo norčujete se iz osamljene ženske.«

In mogoče je, da gospod Konrad sploh ni bil tak, kakršen živi v mojem spominu... Mogoče ga niti bilo ni... Mogoče sem si ga izmislil...

Pa to kaj pomeni? Meni ne.

Zadnje čase dosti razmišljam o njem. Skusam ga napraviti nepomembnega, nekakšno senco iz preteklosti, meglico, ki se v jesenskem jutru dviga nad reko. Ampak gospod Konrad je trdoživ. Prav nič ne spremeni svojega obraza, natančno tak je, kakršen sem spremljal od otroških let. Sedi za mizo, s komolcem se naslanja na okensko polico in si s trsko čisti zobe.

»Oprostite,« je rekla mama in zardela. »Zobotrebec mi je zmanjkalo... še večeraj...«

V resnici jih nikoli nisva imela. Toda gospod Konrad, ki je bil že čisto domač, je odklal od polena trsko in jo ošilil.

»Prijetno imate, človek bi kar ostal,« je rekel.

In mama je rekla:

»Samo norčujete se iz osamljene ženske.«

Tisti večer se mi pred spanjem ni bilo treba umivati. Tudi moliti mi ni bilo treba. Kakor da je mama na vse pozabila. Naravnala mi je obleko na stolu pri postelji — druge večere sem jo moral naravnati sam — odela me je in naročila:

»Sedaj pa zaspi!«

Ne vem, da bi se ponoči prebujal. Tudi kasneje ne. Tistikrat sem se pa. Ker je bila postelja sraven mene prazna? Ker nisem čutil maminega dihanja? Ker so prihajali iz kuhinje čudni glasovi?

Soba se mi je zdela nenavadno velika in nenavadno prazna. Pod vrati je silila iz kuhinje svetloba in tišina se je utirjala kakor kaplje. To imam od pipe na kotličku pri štedilniku, ki je puščala. Voda je kapala v podstavljeno posodo in šušlala sem jo, če sem bil sam v stanovanju, ko je bilo vse tiho okoli mene. Zato mi je ostala tišina v kapljah. Vanjo so se mešali glasovi iz kuhinje. Bili so razgarni in pridušeni, da sem jih komaj razbrl.

Takole škiprje naš stol.

Ne zibaj se na stolu, me je zmerom opominjala mama.

Potem šepet. Oster, kakor v cerkvi, kadar molijo stari ljudje.

In vzdih. Kakor zadušen krik.

To je mama.

Zlezel sem s postelje in odtaval k vratom. Bilo me je strah. Sobe in glasov v kuhinji.

Ampak tam je bila mama.

Vrata so zaječala in videl sem oba Stala sta pri štedilniku. Mama je bila obrnjena proč. Jopice je ležala na tleh in kri lo je ležalo na tleh. Široke bele naravnane so zdrsnile mamo z ramen in progasta srajca je razkrivala hrbet, ki je bil bel, posut s temnimi znamenji... in svetil se je, kakor bi bil masten.

Gospod Konrad me je prvi zagledal. Z glavo je stonel mami na ramenu — kaj hoče od nje, sem pomislil — in ko sva se srečala z očmi, je krklnil:

»Smrkavec!«

Alli pa je rekel:

»Otroki!«

Alli kaj podobnega.

Ze takrat sem začutil, da nekaj nisem prav storil, da sem kriv. Potem pa še bolj ko se je mama sunkoma obrnila in se zarila vame s široko razprtimi očmi. Prsi so se ji zašvale, ko se je premaknila, in tako spoznko so ji zdrsnile iz rok, ko si jih je potisnila v izrez.

Pomnil sem te prsi, saj sem se pozimil v postelji stiskal k njim. Vedel sem, da so mehke, vedel sem, da so tople, nisem pa vedel, da so take, s temi kolobarji...

»Kaj bi rad?« Mój bog! je rekla mama. Takrat sem že vedel, da bom tepen.

Moja mama je bila osamljena ženska. Pa tudi Angela je bila osamljena.

Kdove koliko osamljenih žensk je na svetu.

»Tudi mama je takole pletla ob večerih,« sem dejal. »Ali pa je vžela.«

»Res?«

Angela je umaknila pogled s stene, sklonila glavo in igle so ji spet zavzele med prsti.

»Zmeraj je bila sama,« sem rekel, aš bolj kakor vi.«

»Saj nisem tako sama. Le včasih...«

Spet si je položila roke v naročje in dvignila obraz in pogled, ki se je za trenutek pomudil na meni, se mi je zděl poln neprikrutih želja.

Sedaj... je vabil pogled.

Ampak tu je bil še gospod Konrad. Skrivaj sem podgrnil roke ob prt, da bi osušil potne dlani, in sem rekel:

»Saj, Otroke imate...«

Trenutek je minil. Angele je pogled spet odšel, kakor da se je iz sanj prebudila v vsakdanjo resničnost.

»Otroke...« je rekla skoraj sovravno. »Ženske nimamo dosti časa, da bi mislile nase.«

»Tako pa spet ne.«

»Kaj pa možki veste o tem? Kadar vam postane življenje dolgočasno, odidete svojo pot. Kaj počne vaša žena doma?«

Vprašanje me je presenetilo. Pa tudi glas in izraz na obrazu, ki je bil škodoželjen, skoraj maščevalen.

»Pa ne mislite...« sem rekel, »...da sem prišel...«

»Kako ji je ime?« je vprašala.

»... v Potok iz dolgočasje?«

»Kako jo kličete?«

»Kaj vam bo to?« sem rekel.

NOVE MAPE V ZBIRKI

MONUMENTA LITERARUM SLOVENICARUM

ZALOŽBE MLADINSKA KNJIGA

VAJE

Četrta mapa »Slovenskih literarnih spomenikov« prinaša faksimile Vaj s spremno besedo Jožeta Pogačnika. Za posnetki Prešernovih, Gregorčičevih in Cankarjevih del je to sedaj natančna slika dveh zvezkov rokopišnega slovenskega zbornika, ki ga je spisal sebi v spodbudo sedem ljubljanskih gimnazijev jeseni in spomladaj leta 1854/55. Lčna kartonska mapa formata 16,5 x 21 cm velja 95 din.

KRAJNSKA ČBELICA

Faksimile obsega vseh pet zvezkov Krajske čbelice, katere prvi je izšel leta 1830. To je dragocen, tudi na zunaj prav prikupen knjižni dar, ker je natančen in skrbno izdelan posnetek izvornika in ker ga spremlja kot posebna priloga študija akademika Antona Slodnjaka. Format mape je 12 x 18 cm. Cena 90 dinarjev.

Založba Mladinska knjiga sporoča vsem, ki se še žele naročiti na

DALMATINOVNO BIBLIJO

Faksimile izdaje iz leta 1584.

da velja subskripcijska cena 750 din samo še do 1. julija 1969.

Prodajna cena BIBLIJE bo 950 Ndin.

Knjige lahko kupite ali naročite v vseh knjigarnah, zastopnikih in poverjenikih založbe ali direktno pri Oddelku za direktno prodajo Mladinske knjige, Ljubljana, Titova 3 s priloženo naročilnico.

NAROČILNICA

Podpisani(a) _____
 natančen naslov _____
 nepreklčno naročam _____
 DALMATINOVNO BIBLIJO
 Znesek 750 din bom plačal(a) — naenkrat — v 12 rednih mesečnih obrokih po 62,50 din — po prejemu računa in položnic.
 Naročilnica velja le do vključno 1. julija 1969.
 VAJE 95 din
 KRAJNSKO ČBELICO 90 din
 Znesek bom plačal(a) — naenkrat — v treh rednih mesečnih obrokih — po prejemu računa na tekoči račun založbe Mladinska knjiga 501-130/1.
 Počrtnite ustrezni kvadrantek!
 Datum: _____ Podpis: _____

KULTURNI KOLEDAR

FESTIVAL LJUBLJANA

Ponedeljek, 30. junija, ob 20.15: Slovenska filharmonija: Koncert Simfoničnega orkestra RTV Sarajevo. Dirigent: Radivo Spasić, solist baritonist Vasiljević, Sopro: Wagner, Mahler, Škerl, Stravinski.

Torek, 1. julija, ob 20.30: Letno gledališče Križanke: N. Machiavelli: MANDRAGOLA. Drama SNG Maribor. Režija: Branko Gombač.

Sreda, 2. julija, ob 20.30: Letno gledališče Križanke: G. Bizet: CARMEN. Opera in balet SNG Ljubljana. Carmen: Viorica Cortez. Escamillo: Sabin Markov. Dirigent: Bogo Leskovic.

Četrtek, 3. julija, ob 20.30: Letno gledališče Križanke: G. Verdi: NABUCCO. Opera in balet SNG Ljubljana. Nabucco: Franco Bordini. Dirigent: Rado Simoniti.

Petek, 4. julija, ob 20.30: Letno gledališče Križanke: G. Verdi: RIGOLETTO. Opera in balet SNG Ljubljana. Rigoletto: Nicolae Herlea. Dirigent: Demetrij Zebre.

SKE FAKULTETE, Kerkov trg 1, od 9. do 12. ure, sobota sopro.

KNJIZNICA PRAVNE FAKULTETE, Trg revolucije 11, vsak dan od 7. do 13. in od 18. do 19. ure, sobota od 7. do 13. ure.

KNJIZNICA NARODNEGA MUZEJA, Prešernova 20, vsak dan razen sobote od 8. do 14. ure.

KNJIZNICA INSTITUTA ZA SOCIOLOGIJO IN FILOZOFIJO, Trg revolucije 1, vsak dan od 7.30 do 12.30.

KNJIZNICA INSTITUTA ZA ZGODOVINO DELAVSKEGA GIBANJA, Trg revolucije 1, vsak dan od 7. do 14. ure, v sredo tudi od 16. do 19.30.

CENTRALNA EKONOMSKA KNJIZNICA, Gregorčičeva 27 — s čitalnico — je odprta vsak dan od 7. do 19.30, v soboto od 7. do 11. ure.

LJUDSKA KNJIZNICA BEZIGRAD, Titova 61, vsak dan od 8. do 12. ure in od 15. do 19. ure.

MARIBOR

STUDIJSKA KNJIZNICA, Prešernova 1. Odprto: vsak dan razen sobote od 10. do 18. ure, sobota od 10. do 13.30. Čitalnica: vsak dan razen sobote od 7. do 19.30, sobota od 7. do 13.30.

Likovna razstava

MODERNA GALERIJA V LJUBLJANI: v vseh razstavnih dvoranah Moderne galerije je odprta VIII. mednarodna grafična razstava, na kateri razstavlja 345 umetnikov preko 1000 grafik. V razstavo so vključene tudi 4 osebne razstave nagajencev VII. mednarodne grafične razstave: Hans HARTUNG, Antoni TAPIES, Jasper JOHNS in Dževad HOZO. Razstava je odprta vsak dan od 10. do 18. ure.

MALA GALERIJA: do vključno nedelje 6. julija je odprta razstava slik, ki jih razstavlja Radomir DAMNJANOVIC DAMNJAN. Mala galerija je odprta vsak dan med 10. in 20. uro.

NOVA GORICA

PRIMORSKA DRAMSKO GLEDALIŠČE

Nedelja, 29. junija, ob 20.15: S. O'Casey: PLUG IN ZVEZDE (drama v štirih dejanjih). Gostovanje v Desklah.

KINOTEKA

Ponedeljek, 30. junija: DOLINA NASILJA (THE VIOLENT MEN), ZDA, 1954 Scenarij: Terence Walker. Režija: Rudolph Maté. Glavne vloge: Glenn Ford, Edward G. Robinson, Barbara Stanwyck.

Torek, 1. julija: V ZAGATI (TIGHT SPOT), ZDA, 1955. Scenarij: William Bowers. Režija: Phil Karlson. Glavne vloge:

Ginger Rogers, Edward G. Robinson, Brian Keith, Katherine Anderson, Lucy Marlow.

Sreda, 2. julija: VSI MOJI SINOVCI (ALL MY SONS), ZDA, 1948. Scenarij: Chester Erskine. Režija: Irving Reis. Glavne vloge: Edward G. Robinson, Burt Lancaster, Mady Christians, Howard Duff.

Sreda, 2. julija, ob 20. uri: UKROČENA TRMOGLAVKA (THE TAMING OF THE SHREW), ZDA, 1929 (nemi). Režija: Sam Taylor. Glavne vloge: Douglas Fairbanks, Mary Pickford.

Četrtek, 3. julija: DIVJA OBALA (BARBARY COAST), ZDA, 1935. Scenarij: Charles Mac Arthur. Režija: Howard Hawks. Glavne vloge: Edward G. Robinson, Myriam Hopkins.

Petek, 4. julija: SEST USOD (TALLESS OF MANHATTAN), ZDA, 1942. Scenarij: Ben Hecht, Ferenc Molnar in drugi. Režija: Julien Duvivier. Glavne vloge v VI. zgodbi: Edward G. Robinson, Charles Boyer, Rita Hayworth, Ginger Rogers, Charles Laughton.

Petek, 4. julija, ob 20. uri: Večer posvečen spominu Judy Garland: CAROVNIK IZ OZA (THE WIZARD OF OZ), ZDA, 1939. Scenarij: N. Langley, F. Ryron, E. A. Woolf. Režija: Victor Fleming. Glavne vloge: Judy Garland, Frank Morgan, Ray Bolger, Bert Lahr, Margaret Hamilton (in varuh). Uvodna beseda: Vesna Marinič.

Sobota, 5. julija: TARZAN IN NJEGOVA DRUŽICA (TARZAN AND HIS MATE), ZDA, 1934. Scenarij: James Kevin McGuinness. Režija: Cedric Gibbons. Glavne vloge: Johnny Weissmuller, Maureen O'Sullivan.

Muzeji

NARODNI MUZEJ LJUBLJANA — Odprte so stalne arh. zbirke in občasna razstava »Svetlina«. Razstava obsega 300 eksponatov in 45 foto-povečav, ki prikazujejo pomembni razvoj svetlobnih teles od prave zgodovine — ognja, pa do modernih časov električne svetilke. Ob razstavi je izšel obširen katalog s 33 ilustracijami. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v sredo in petek pa tudi popoldne od 16. do 19. ure. Oglej zbirke Narodnega muzeja je brezplačen.

MESTNI MUZEJ — Razstavi »Zgodovinski pregled arheoloških dob iz Ljubljane« in »Zbirka stilskega pohištva od gotike do bidermajerja« sta odprti vsako nedeljo in vsak torek od 9. do 12. ure, vsak četrtek pa od 8. do 12. in od 15. do 18. ure. Po predhodnem obvestilu sta za večje skupine in šole razstavi odprti vsak dan.

NOVO ODKRITJE ARHITEKTONSKE OStanKE EMONE ob Gregorčičevi ulici za Osnovno solo Majde Vrhovnik (staro-krščanska krstnica z večbarvnimi napisnimi mozaiki) si lahko ogledate vsak dan od 15. do 17. ure, ob nedeljah pa od 8. do 18. ure.

RESTAVRIRANA RIMSka STAVBA na Jakopičevem vrtu v Ljubljani, Mirje 4 je odprta vsak dan razen ponedeljka od 10. do 12. in od 15. do 18. ure.

CANKARJEVA SPOMINSKA SOBA

NA ROZNIKU je odprta vsako nedeljo od 10. do 13. in od 16. do 18. ure, vsak torek in četrtek pa od 19. do 18. ure. Skupinski obiski pa tudi izven tega časa po dogovoru z upravo Mestnega muzeja v Ljubljani, telefon 20-128.

V SLOVENSKEM ETNOGRAFSKEM MUZEJU V LJUBLJANI, Trg herojev 1, je na ogled razstava, ki prikazuje slovensko ljudsko kiparstvo od 15. stoletja do današnjih dni. Razstava je odprta vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, ob sredah in petkih tudi popoldne od 16. do 19. ure.

GRAD GORICANE — V muzeju v gradu Gorici pri Medvodah si lahko ogledate stalne zbirke. V torek, 1. julija, bo ob 18. uri otvoritev razstave »Ljudska umetnost Indonezije iz zbirke Vere in dr. Aleša Beblerja«. Muzej je odprt vsako nedeljo od 10. do 13. in od 15. do 19. ure, ob delavnikih pa razen ponedeljka od 9. do 12. in od 16. do 19. ure.

MULJAVA IN PRAPROČE PRI GRO-SUPLJEM — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled Jurčičevega doma na Muljavi in spominske spote pisatelja Louisa Adamčiča v gradu Praproče pri Grosupljem.

PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE je pripravil ob III. kongresu biotologov Jugoslavije razstavo »Naravoslovje na Slovenskem«. Razstava bo odprta do konca julija. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, ob sredah in petkih pa tudi od 14. do 19. ure.

SLOVENSKI SOLSKI MUZEJ v Ljubljani, Poljanska c. 28, ima odprto občasno razstavo »Ob 100-letnici obvezne osemletne osnovne šole 1869—1969«. Muzej je odprt od 9. do 14. ure, v sredo do 16. ure, v soboto od 9. do 14. ure. Istočasno posluje knjižnica in arhiv.

V MUZEJU LJUDSKE REVOLUCIJE v Ljubljani je odprta stalna razstava o razvoju naprednega delavskega gibanja 1918—1941 ter ljudske revolucije 1941—1945 na Slovenskem. Muzej je odprt od 8. do 18. ure, ob nedeljah od 8. do 12.30 in od 14.30 do 18. ure. Ob ponedeljkih in v sabbem vremenu je muzej zaprt.

TEHNIŠKI MUZEJ SLOVENIJE ima svoje zbirke v gradu Bistria pri Vrhniki, 22 km od Ljubljane. Odprti so naslednji oddelki: godarski, lesni, lovski, elektro-strojni in kovaški. Obiskovalce vabimo, da si ogledajo tudi muzejski park z ribnikom, stražni stolp in gozd s številnimi lovskimi napravami. Muzejske zbirke so odprte vsak dan, razen ponedeljka, od 8. do 13. ure, v četrtek in nedeljo pa od 8. do 18. ure.

KRANJ

GORENJSKI MUZEJ V KRANJU — V Mestni hiši je odprta stalna arheološka, kulturno-zgodovinska, etnografska in umetnostnozgodovinska zbirka, v Galeriji v Mestni hiši pa razstava koroskih slikarjev Kurta Schmidta in Wernerja Tatscha. V baročni stavbi in Tavbarjevi ulici 43 je v I. nadstropju na ogled stalna muzejska zbirka »Slovenska žena v revoluciji«. V II. nadstropju je odprta etnografska zbirka »Planšarska kultura na Gorenjskem«. V Prešernovi hiši je odprt Prešernov spominski muzej, v Galeriji pa razstava slikarke Zore Vladen-Zavrnik, Galarijske in muzejske zbirke so odprte vsak dan od 10. do 12. in od 17. do 19. ure.

Naša ulica

Avtomobili in počitnice

Najprej — za začetek in kasneje razumevanje — bi vam rad dopovedal, da mi (avtomobilisti) sploh nimamo avtomobilov. Avtomobili imajo nas.

Zadnje sem v večernem hladu sedel na klopci ob parkirišču, zasanjal sem se, in glej — nenadoma sem za svojimi hrbtom zaslišal avtomobila, ki sta se povovarjala.

»Dobrega voznika imam. Cudim se, da me je dames mučil s to zoprnno vožnjo. Sicer me le redkokdaj, pušča me v garaži,« je dejal prvi, zdela se mi je, da je bil fičko, pa se nisem upal ozreti, da bi ju v pogovoru ne zmotil.

»Moje je boljše. Le ob nedeljah greva ven. Seveda pa me vsaj tri dni prej spodbuja in pripravlja na pot. Pere me, maše po laku in kromu, drgne z najmekkejšimi krpmami, žgečka od znotraj in od zunanaj, menjati mi da olje, bencina mi natoči do vrha. Ni mu kaj reči, mojemu.« se je hvalil drugi.

»Vseeno je moj boljše. Ne da me iz garaže, če dežuje, da se ne bi zmocil in porjavil, in tudi ne, če je sonce, da se ne bi preveč razgrej, pozimi, ko je sneg in so ceste soljene, pa sploh ne.«

»Tudi meni se godi tako, nikar se ne hvali. Včasih mi je tako dolgčas po vožnji, po norehju na kakšni lepi cesti, da bi se dal kar kakšnemu strastnemu vozniku ukrasti. Bi se vsaj zdiljal, tako pa se le redim...«

»Priznam, tudi jaz velikokrat premisljujem, zakaj sploh imam svojega voznika. Res je dober, veliko daje zame, a kaj, ko si noče ali ne zna vzeti, kar mu nudim.«

»Popadel me je bes, obrnil sem se k njima in jima zabrusil: »Kaj pa mislita, da sta, zabi počestnasti. Govorita, kot da imata višja vozniška. V resnici imajo oni vaju!«

Zahajljata sta se, da je brnelo v motorjih, kot bi bila v tretji prestavi, potem pa sta vprašala:

»Ti si pa tič, ti! Kateri avto te pa ima?«

»Jaz imam spačka.«

»Tako misliš ti, on bi gotovo povedal drugače!«

Jezen sem odšel.

Ležal sem na plaži, dolgočasno sem kadil in razmišljal o tem, ali bi bilo udobneje še ležati in trpeti žejno ali pa bi bilo le boljše trpeti moč in se odplaziti v petdeset metrov oddaljen bife na steklenico piva.

Nekaj metrov vstran se je po pesku razlošila družina: oče, mama, sin, hči, babica (jaz bi ji rekel tača).

»Skoči in vzemi iz torbe brisačo!« je ukazala žena.

Moje storil.

»Blazino mi napihni, očič!« je vzkliknila hči.

Napihnil je blazino.

Milo dete je leglo, oče je sedel, hotel si je prižgati cigareto, pa je pristopil sin:

»Sestri si tako lepo napihnil blazino, napihni še meni obroč, rad bi šel v vodo.«

Napihnil je obroč.

»Ali bi bil tako ljubezno pa skočil tja-le bifeja po kokto ali oranžado?« je ljubezno poprosila tača.

Sel je. Tača je pila, žena pa:

»Cisto me bo opeklo. Daj, no, namaži me po hrbtu.«

Namažal jo je.

»Zdaj pa igraj z menoj badminton!« je poskočila hči.

»Potem boš pa meni nabral polžkov in jih stolkel, da bom lahko ribe lovil,« je motaloval sin.

Igral je badminton s hčerjo in potem pripravil polžke. Ni še končal, ko ga je žena vprašala:

»Se spomniš, kje sem pustila svoj slammik? Najrjž je pri šotoru. Ko greš ravno tja, daj no, se kremo za obraz mi prinesi. Jo boš še poiskal.«

Sel je po slammik in po kremo.

»Najeli bomo čoln, ti boš veslal, Razgibavanje ti bo koristilo.« mu je svetovala tača, ko se je vrnil.

Veslal je uro in več.

»Zdaj pa se malo poigraj z otrokoma. Pazi naju, da ne bosta šla pregloboko v vodo,« mu je rekla žena.

Vesal je bil, ker je smel v vodo, motilo ga je brkone le to, da sta žena in tača vsakokrat, ko je zaplaval malo od brega, zaklicali:

»Kam pa urobiš v globino! Pes te bo požrl. Pa še ubode otroke zavajša!«

Zlezel je iz vode, začelo se je večeriti.

»Pospravi, šli bomo!«

Pospravil je blazine in obroče, torbe in očala, brisače in slammike, odnesel je prazne steklenice k bifeju, si oprtal vso prtljago in krenil so.

»Mene so počitnice še docela zgrabile,« je dejala žena.

»Mene imajo čisto v šahu,« ji je odvrnil.

»Le to me moti, da si tako pust. Razvedri se!« mu je prijazno predlagala.

Pa naj še kdo trdi, da imamo avtomobile in počitnice. Avtomobil in počitnice imajo nas.

Jutri krenemo na dopust. Le se avtomobil in prtljago je treba pripraviti.

EVGEN JURIC

ŠAH

Problemški šah

SAHOVSKI PROBLEM št. 123

SRDJAN SVETEC
Beograd

Original

Mat v treh potezah

DRUGO ČASTNO PRIZNANJE

Prof. CASLAV GAVRILOVIC Titovo Užice

a b c d e f g h

Pomožni mat v dveh potezah (z navidezno igro)

Beli: Kb1, Dal, Sa3, P: b4, e3, f5 (6)
Črni: Kd5, P: b5, e5, (3)
Navidezna igra: 1... Dc3 2. e4 Dc5 mat.
Rešitev: 1. e4 Da2 + 2. Ke5 Dc6 mat.
Prevara: 1. e4 Df6 2. ?! Dc6 mat.
Črni kmet na d5 spreminja svojo vlogo v navidezni igri, rešitvi in prevari: prvič naredi prostor za svojega kralja, drugič blokira polje lastnemu kralju in tretjič odprta diagonalno beli dami. Boljšo uvrstitev naloge je onemogočil statist Sa3.
S selektivno objavo preostalih dveh nagradjenih pomožnih matov bodo nadaljevali prihodnjic.

Založba Mladinska knjiga

V zbirki »Pričevanja« NOVA, AKTUALNA knjiga, DELO, KI JE IMELO IZREDEN ODMEV V VSEH EVROPSKIH DRŽAVAH:

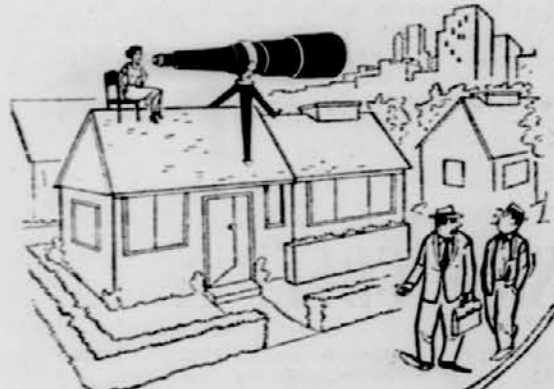
A.M. Nekrič: 22. JUNIJ 1941

... Tega dne se je nepričakovano sesul v prah običajni mir z vsakdanjimi skrbmi in radostmi v Sovjetski zvezi. Izbruhnila je vojna in potegnula v vrtnec milijone človeških življenj...

Avtor nas seznanja z dogodki pred drugo svetovno vojno, navaja mnoge nove podatke, konkretna dejstva in bistvene slabosti ter vzroke, ki so bili krivi porazov Sovjetske zveze v prvem obdobju vojne.

Priloge za napad... Načrt »Barbarosaa«... Nemška špijonaža proti ZSSR... Opozorila, ki so jih omalovaževali... Z meje poročajo... ZDA in Anglija opozarjajo... Zadnji tedni... Veliki podvig ljudstva... To je le nekaj poglavij iz knjige, ki so jo izdali leta 1966 v Moskvi, pa je morala pod ognjem kritike in udarci birokracije kmalu izginiti iz sovjetskih knjižnic. V njej je poleg kritičnosti do bližnje sovjetske prteklosti tudi mnogo patriotične zavzetosti, ki usmerja bralca k novim pogledom in pobudam.

V vseh knjigarnah in kioskih
»22. JUNIJ 1941«
Cena: 5 dinarjev.

— Ti je zdaj jasno, zakaj v pisarni nikoli ne govorim z dekletji?

— Mama, glej, kaj sva našla!

— Morali smo prodati avto in zdaj se moj mož uči boditi.

— Ali si ti govoril okoli, da je našemu očetu malenkost preteptal mesarja iz sosednje ulice?

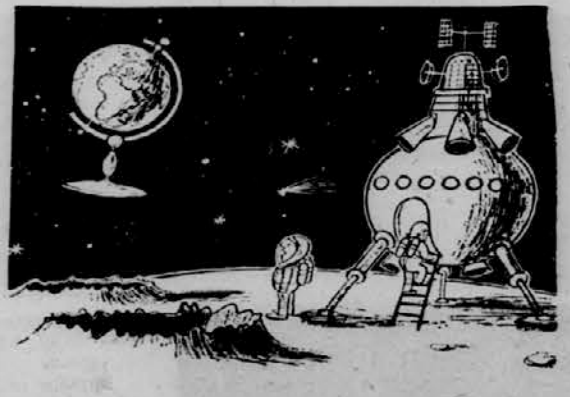
— Prek... prek... prekasno!

— Zelo penočen sem na svoje kuharje. Ko bi vedel, kako prično delajo!

— Mama, svoje električne kitare ne najdem nikjer!

— Halo, postaja na zemlji! Razen nekaterih podrobnosti je zemlja res taka, kot smo mi!lili.

— Zdaj, ko sva poročena, bi ti rada predstavila svojo sestro!